

ПАРЛАМЕНТАРНО ПРАВО ИНТЕРПЕЛАЦИЈЕ

Садржај

Предговор (Дра Миливоја Миладиновића)

Право интерпелације

Увод

Општи део

Појам интерпелације

Историјски развитак интерп. права

Француска

Енглеска

Аустрија

Немачка

Краљевина СХС

Угарска

Италија

Белгија

Шпанија

Португалија

Холандија

Данска

Русија

Шведска

Норвешка

Румунија

Чехословачка

Грчка

Бугарска

Пољска

Швајцарска

Северна Америк. Унија

Јапан

Перзија

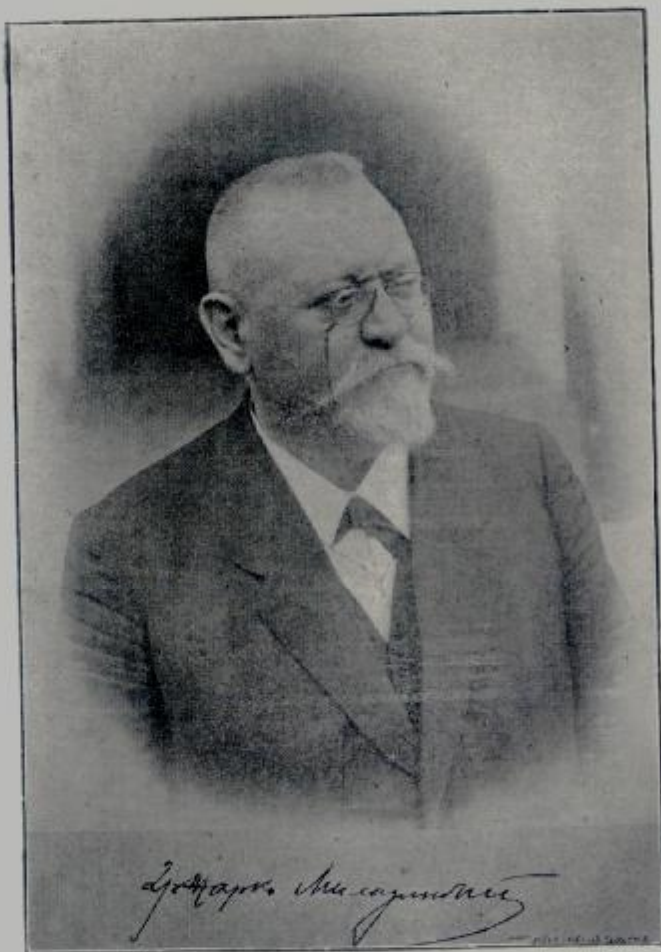
Посебни део

Интерпелационо право Краљ. СХС

Додатак Дра Миливоја Миладиновића

Свршетак

ИНД. БР.
16133

ПАРЛАМЕНТАРНО ПРАВО ИНТЕРПЕЛАЦИЈЕ

LE DROIT D'INTERPELLATION,
DAS PARLAM. INTERPELLATIONSRECHT

ПРОУЧАВАЊЕ О ПРАВНО-ХИСТОРИСКОМ РАЗВИТКУ
И ПРАВНОМ СРАВЊЕЊУ, ЈЕДИНОМ ДО НАЈНОВИЈЕГ ВРЕМЕНА,
У РАЗНИМ ДРЖАВАМА, НАРОЧИТО НАШОЈ И БАЛКАНСКИМ, СА
ВРЛО КРАТКИМ САВЕЗНИМ ПОГЛЕДИМА НА МОДЕРНУ ОДГОВОРНОСТ
МИНИСТРА И ПАРЛАМЕНТСКУ КОНТРОЛУ НАД УПРАВОМ ДРЖАВЕ.

НАПИСАО:

Ј. У. Др. ЖАРКО МИЛАДИНОВИЋ,
МИНИСТАР Н. Р.

РУКОПИС ИСПРАВИО, ДОПУНИО И ИЗДАО:

Ј. У. Др. МИЛИВОЈ МИЛАДИНОВИЋ,
АДВОКАТ.

1929

ГРАДСКА ШТАМПARIЈА СУБОТИЦА, ПОЗОРИШНА УЛ. 2 — 6916

110797

ИЗДАВАЧ ЗАДРЖАВА СЕБИ СВА ПРАВА НА ОВО ДЕЛО.

Посвећено

светлој сени упокојеног писца овог књижевног дела:

Жарку

поводом трогодишњице смрти му од брата му

МИЛИВОЈА.

Лх.

Архив

32

Управне и друштвене науке
Београдског универзитета
Београд

У сврху јавног приказа у Београду
са обавештењем најиспавије у ме-
штину Архиву Н. Н. друштва Наука
(II) стар. 384-388 год. 1925 год. насло-
вом: Смер и методологија и др. 1.
као дела извршеног дела издања
живота иок. тисака Дра Жарка
Миладиновића, а сад по мени сво до-
вршеног, и сарадничког рукописа и
издања о свом сараднику.

У Српској у октобру 1929. год.

Са израза особитошћу и обавештењем.

Браће иок. тисака

Др. Миладиновићу

Поводом издатија сирџи
тисака.

ПРЕДГОВОР.

„Овај предговор неће бити обичан“ — написао је Др. Жарко Миладиновић својој монографији из обима Грађанског Права: „Стечена Права“ (Jura Quaesita), јануара 1926. год., оне године, кад је већ исте године напрасном смрћу, ноћу између 23. и 24. јула, надом на степеницама у ходнику свога стана у Београду (Богојавленској улици бр. 5.) склопио своје већ уморне очи за навек! Но видеће се, да је још *необичнији* овај мој предговор на његову ову књигу, из круга сасма другог правног поља: Јавног Права, Државног Права, специјалног: „Парламентарног Права Интерпелације“, пошто се обелодањује после два много *крупнија догађаја* и то једног, који се тиче судбине наше државе, а не само живота и судбине писца ове књиге и саме књиге му, као код оне прве му. Јер овде ће се тек у другом реду изнети, како је постала ова (друга) књига покојникова и нарочито смер њена, коју је тежио покојник да политички књижевно оствари, радећи и при томе као пчела, а при крајњем слому његове негда гвоздене физичке и душевне снаге и многостране стручне способности, познате енергије, те да му је осим сиромаштва напрасна смрт спречила обелодање овог његовог, последњег крупнијег и темељно израђеног правног стручног дела. Овде ће се дакле у првом реду изнети и претрести и што темељније, како је издању књиге ове постала сметња имагинарна нека и некако опет напрасна и рећи: *елементарна сметња*, која би књижи тој стварала неку *несавременост, неактуалност!* А та би тобоже била у нашој државоправној промени, што је манифестом Њ. В. Краља нашег, од 6/1. о. г. сасма уквнут наш Државни Устав од 28/6. 1921. год., а тим наравно парламенат са својим правом у свим појединостима, дакле и свим установама, за *контролу владе*, па према том и правом „Парламентарске Интерпелације“!

Ко врло површно доведе тај крупни догађај код нас у везу са споменутом књигом, узеше, да је и издање ове књиге у невреме, *неактуално*. Али то не стоји, и у првом реду сматрам за дужност, да то побијем; и ја се надам, да ће ми

УРЕДНИШТВО

Архива за правне и друштвене науке
БЕОГРАД

Топличин Венац 21. телеф. 19-13.

то доста лако и брзо и успети. Ја држим чак, да се такво криво мишљење, а које сам, мислим, и од неких — истина у оваквим стварима слабо стручних — чуо, може оповрћи чим наведем опште признато правило (као неки аксиом науке): „Наука не познаје застоја своја“. То долази већ од њене унутрашње снаге и снаге јој к развиту просвете. А то не трпи и не познаје сметње, нарочито апсолутне. И Галилејева наука о кретању земље није нашла застоја ни у мукама тог великог мислиоца, ни у црној књизи (индексу) прве шпанске инквизиције. Наука је као и светлост и топлота, у сва места допре, ако и не одмах, али допире касније, ма кад. То је вечно правило васионе. Људи, који мисле да коче ток времена и науке, нису озбиљни.

За творевину државе, као виши облик друштва и заједнице човечје и поделу, стварање појединих делова јој по систему група — основа је *етично* делање једног народа или *фактични* социалноетички живот, који се разликује од *апстрактних* етичких норма (уредаба) а које теже да се постигне један *моралан идеал*. Фактична схватања морална и њихове радње у извесном времену (епохи) у једном одређеном народу или друштвеним групама истог народа, дубоко раде како на људским установама у опште, тако и о животу државе. Као год што се с једне стране држава *непрестано мења* својим *непрестаним променама социалноетичким*, тако она с друге стране *утиче својим установама* и политичким животом на морално стање *друштва*. И држава одговара за извесне *штете* и *мане* друштва, те мора радити да уздигне социални морал.

С друге стране, из *друштва* полазне душевне силе стоје у додиру и *узајамном утицају* са државним, и граде на градњи државе и њених установа. Овамо се рачунају посебице или поименце и као пример: 1) *Друштвени обичај* (који утиче на постајање и први развитак јавних установа. Он је највећа конзервативна и правно конститутивна сила, и јача је његова санкција од сваког државног приморања). 2) *Политички обичај* (влада *животом*, и односи се између *носиоца јавне силе* и не могу никад *само правом* одредити; ни начин извршења јавне силе. *Закони се могу обичајем потиснути*. Пракса државе одређује се, управља обичајем). 3) *Технички проналасци* (највише утичу на развитак државе, врсту одбране, развитак комуникације, а ово на *централизацију велике државе*; брзојав на службу,

особито дипломатску, брзину ове, утицај на *државну политику*; на правосуђе и *управу*. Тим су *изравнани* друштвени *слојеви* и створен утицај на демократизирање државних *установа*, ширење просвете, науке, књижевности и вештине, и створен услов и начин *интернационалног општења*). 4) **Наука, књижевност и вештина** не утичу мање енергично на поједину страну државног живота, и кад немају изгледа да иду на какав политички смер, јер стварају **атмосферу у којој живе државници и просвету**, која је почела и створила реформе у 18. столећу (н. пр. енциклопедисте француске). 5) *Јавно мишљење* већег или мањег круга друштва као укупност његових етичких, религиозних, **литерарних**, економских назора. Један од најинтересантнијих а најтежих питања друштвене науке. (Утицај му је на форму државе врло велики и спомиње га и покојник, обзиром и на нашег научењака Сл. Јовановића и тему ове књиге те своје *раније* покојничково дело, специјално о том питању, о чему ћу и ја још коју рећи).

Јавно мишљење представља или *компромис* противних назора или *победу* већине разних друштвених група и чак у свези са *страним* државама. И не само да је важно за политику, него и за *државно* па и *међународно право*. И као израз тог јавног мишљења је и српска **Косовска Заветна Мисао** која је до своје победе код Срба неких 6 столећа владала и радила, док није овако силно победила, успела. А и иначе је српски народ своју зрелост за јавно мишљење показао у свим крупним државним стварима, и нек је, што јесте, истина: и сад је показује, **разумевајући у основи и данашње своје државне управљаче**. (А под утицајем јавног мишљења је и барон Штајн као први *уставни* министар владао у Прусској тад — без устава!) И код нас се данас без устава издају закони и влада **по јавном мишљењу већине народа**. А Србија је већ пре рата, па и далеко пре кохезијом народа хомогеног, једнаком мишљу и оданошћу целини државној и имајући у Нар. Скупштини, као у ни једној другој држави, број сељака за заступнике и председнике — својим стварним и достојанственим радом задивила Европу и. пр. председник скупштине **Катић**. То је, кад је *једнодушност*, кад је једнак *осећај* народа и његових заступника, по речима модерним: исте идеологије и менталитета, без сваке диверзије за опстанак и напредак

УРЕДНИШТВО

Архива за правна и друштвене науке

државе. Али јер тога не беше у *већој* нам држави (СХС.), није незадовољницима ништа „добро и по вољи било“, а у *првом реду*: државни устав, као први основ државе, њених закона, установа и сваке управе државне, то је морало доћи до такве промене. У тој дубљини леже узроци трзавица и чак бивша ускуптеља неслога наших грађана! (И стога је „васпитање осећања у општем интересу“ како угледни франц. лист „Ами ди Пепл“ опажа, да наша влада данас извађа — умесно и потребно).

На државни склоп су од утицаја били, и сад су: 6) породица и 7) задругарства (особито данас: економска, која имају и широко и дубоко, рећи, недогледно, поље, а и такву и научну и практичну обраду о себи, особито у великим државама са колонијама, доминијама и гигантским индустријама.) итд. 8) *политичке странке* (види Allgemeine Staatslehre од чувеног учењака Георга Јелипека 3. издање г. 1922. и то одломак: „социјално-научне специјалне дисциплине у њиховом значењу за науку о држави стр. 99. и сл.). **Наука је дакле увек и нарочито данас у модерно доба, главни основ или резервоар за материјал државног права, државе, њеног стварања, мењања и усавршавања, и које служи ма за какво законодавство.** Ова, нова књига покојника је очевидно научни материјал и то актуелан за државу нашу и њен преображај и донашање закона. Јер у њој је сабирање и критички претрес науке о парламенту, а нарочито парламентарном интерпелационом праву и у кратко свег државног и нарочито уставног права у колико с тим у вези стоји парламент. интерпелација. Књига је ова прикупила за то позитивне податке, а не хипотезе безстварног основа. Она обрађује законодавства многобројних, страних држава, са нашим (о праву интерпелације у парламенту бар) *компаративно* и *отуд* изводи једну *општу науку* о парл. интерп. праву, из које би се *de lege ferenda* могло код нас најбоље учинити. А при томе прати и *историјски разитак* тог државноправног питања, па и ту у свези, која стоји *орански* за то специјално питање са државним уставима у тим државама, а нарочито и на Балкану, што досад није нико ни у страниој књижевности учинио. И то чини пратећа до скоро своје смрти, дакле и *после великог рата*. А усамљене монографисте и то просвећеног запада и Немачке, државе врло велике културе: иначе вредни и јаки стручњаци: Розегер

само до 1907. год., а још славнији учењак (професор права) Хачек до 1909. године, а то је још пре 20 година. А и ја сам морао водити контролу о развиту те установе до ове 1929. године, посматравши и најновије чувено енциклопедијско дело, *најновије* компаративне обраде правне науке, на име немачки: Handwörterbuch der Rechtswissenschaften, написано од универз. проф. Fritz Stier-Somlo и Alexander Elster чија је последња 6. свеска тек *овог лета* изишла и разаслата, а које дело ипак поред своје веће обраде, управо минушозне, о немачким правним приликама и питањима, и о другим државама и у погледу парламентарног права, довољно маркантно третира.

И баш за то, што се сад има радити и сарађивати **хладно, мирно и прибрано**, и што је престала бура у нашем партијско-политичком живогу, особито са сепаратистичком позадином о новијем уставу наше државе, погрешно би било, да се за ту највећу градњу нашег државног и друштвеног живота, ма и најмањи стварни прилог, и бар материјалу, не употреби и не уважи, већ одбаци. Да се и у данашњем стању државе наука и научењаци и стручњаци поштују, најбољи је видљив доказ осим новремених стручних анкета, сталног и највишег положаја: Врховни Правни Савет, као неки модерни еропаг, образован од највећих капацитета науке наше целе државе и то у броју, који није имала ни наша бив. Народна Скупштина!

Књига је дакле ова бар стручни материјал за стварање нашег новијег устава, устава који нам предстоји, и нарочито парламента и његове државне контроле, односно за једну од *артерија* парламентарног живота или контроле: установу парл. интерпелационог права. И покојни писац овог дела је под насловом: „Правна Политика“, у Архиву За Прав. и Друштв. Науке 1925., у књ. X. на стр. 409—411. рекао за *све* наше нове пројекте законске, да би били што *темељније израђени*, да би се имали *обелоданити* пре *него што дођу пред парламент*, и да би се могла извести и чути *стручна критика са свих страна*, те је тамо у том погледу показао добар пример у другим државама, особито у Немачкој. И са тог гледишта би била јасна штета, кад би ово научно истраживање и претрес ове књиге покојникове остало у рукопису и пропало *перде* у прашину. И за ово дело може се рећи: *Habeant sua fata libelli.*

Али где то стоји у споменутом манифесту од 6/1. о. г. да се после њега чак затварају у нашој држави и врата науци, или бар то: да код нас неће бити никад устава?! Зар и у речима: „Парламентаризам остао је и Мој Идеал“ и речима: „Ми морамо тражити *нове* методе рада и крчити *нове* путеве“? Та то се, рећи просто, *не може ни лампом наћи* и који једва уме читати и мало мислити **баш противно налази у манифесту** т. ј. да је привремено и за мирније и боље припремање за боље уставно стање и уређење ова неуставност! А то је сасма вероватно и природно од чиниоца, који су **највећим жртвовањем** и себе самог, градили и радили а и сад раде да нашу државу створе *савременом, напредном и срећном*. Овај, који врло добро зна, како је скупа и једва извојевана и једва од свих истинских људи дочекана слобода и уставност целе ове државе, тај је зна ценити и разумети: да је *први и последњи* услов државне слободе и среће: **парламентаризам и парламентарна влада**. — Уосталом предратна, мала и слободна држава краљевина Србија је имала устав и парлам. владу и да јој се не отме и не крњи државни суверенитет, прешла је са својим великим Краљем Петром и његовом династијом Голготу и ванчовечје патње, при чему је био баш овај наш и обљубљени краљ, херој и суборац — простог борца! Треба само више стрпљења по изреци Ханса Келзена (у аустр. држ. праву изд. 1923. год.): „Geduld, was langsam reift, das altert spat, wenn andere welken, werden wir *ein* Staat“. Питање устава је питање желудца. Magenfrage, рекао је мислим Egon Zweig у свом делу: Die Lehre von Pouvoir constituant, прилогу држ. праву француске револуције, али, како латинска изрека вели: „*Ми не живимо да (само) једемо*“ (а истина, и не једемо да не живимо) то је умеснија место Цвајгове т. зв. pars pro toto фигуре, обимнија, јаснија фигура, да је: питање *устава* — питање *живота*! А то је управо стварност а не пука слика.

Ово дело мог пок. брата Жарка је плод његовог, од многих познатог му неуморног и ванредно радног духа, како га је у погледу његовог јавног и многостручног књижевног рада, нарочито растуреног правничког, приближно, али са добром вољом окарактерисао под насловом „Читуља — Д-р Жарко Миладиновић“ у Гласнику Историјског Друштва у Н. Саду књ. II. св. 1. на стр. 139—140. госп. Мита Клишин.

Покојника сам ја, као брат, најбоље познавао и знам, да се, он одмарао и то ноћу скоро сваки дан тамо тек после 2 часа. Ноћу је баш доспео и највише проучавао све могуће науке, а нарочито правно-политичну и на њој радио. У друштвима и клубовима, и где је требало особитог рада, он је скоро редовно председавао, па бивало је по целе ноћи рада и други учесници су већ уморени радом дремали и спавали, а он је са обвијеном марамицом око тада снажна му врата — због звојења у раду и напору му — једини *посве* неуспаван, ведар, раден проводио ноћи до дана и радио и управљао радом. У пословима срп. нар. цркв. аутономије је био душа, вештак па је и за време тавновања у Загребу ради велеиздаје, (што је као особити правни и практични стручњак придељен био иначе званичном заступнику Срп. Народ. Цркв. Фондова, Д-ру Ђ. Красојевићу) у великој парници против Оренштајна и Шпицера ради имања Манастира Беочина, односно где се чувена каја фабриковала — израђивао алегате, за које му није ликвидована награда годинама па и после смрти не! Стога су га називали Гвозденим Човеком. А био је годинама шеф војвођанске радикалне странке и многих националних, просветних и економских установа, покрета, радник и вођа, па догод је живео, био је неки учитељ и „конзул“ народа, тако да није имао времена ни скоро да једе и одмара се. И јер је то чинио беслатно, сиротиња је при погребу му у Руми жалила, да су многи плакали. Поворка је била скоро недогледна, у неких тридесет села Срема оглашавала су звона и погреб је био родољубу незапамћена народна манифестација жалости!

Па ето дође крај, и гвозденим човеку, који поживи од 16/6. 1862. (рођ. у Ердевику) до 24/7. 1926. (умро у Београду, те је сахрањен у Руми 26/7. исте год.).

Он је за ово дело, како се каже, микроскопском тачношћу истражио и израдио материјал, а особито наше парл. интерп. право, те нарочито научно-критички, и трудећи се да *конструјисше најтеже у том питању: појам, дефиницију* интерп. права, показујући и примером својим и других писаца, нарочито Розегера и Хачека, монографиста, како је то најтеже, као што је по правној науци иначе то констатовано: јер је тешко све маркантно до потпуности, свести особине норме о животном односу у *кратку* конструкцију, а ако се описује опширније, онда није то дефиниција, већ — приповетка *без*

правног, полит. и научног значаја. Нарочито је он критички посматрао и анализовао неке непотпуности, иначе нашег слободоумног неограниченог, као ниједног у многим државама, интерпел. права и. пр. према министру без портфеља, односно ексминистру јер овај по чл. 92. Држ. Устава одговара за штетан рад 5 год. после демисије му; о замени министра одсутног и на допусту ради давања одговора на интерпелацију; о замени интерпеланта за мотивирање интерпелације и одговора на одговор интерпелираног министра. Надаље, о року за министров одговор, како се не може екстензивно тумачити; и нарочито о материјалном и формалном одговору министра на интерпелацију; затим побијајући Сл. Јовановића, о правној антимонији чл. 71. и 74. ск. посл. итд. За то је цео посебан део ове књиге написао! De lege ferenda се баш ове констатоване празнине нашег последњег ск. посл. — имају уважити, кад се нов устав, одн. ск. посл. узгради. — Књига је и систематски удешена и лако прегледна.

Ова књига што се тиче читаће публике може рачунати и на опште интересовање поред свог научног основа и садржаја, јер је писана лапидарним, народним слогом и језиком, необично јасно, па је приступачна и неправнику, сваком писменом нашем, а по расној природи нам, бистром човеку, а потребна је врло и за парламентарца и политичара, који нису строги стручни правници, да *интерп. право у правом, вишем смеру* му употребе, а не злоупотребе ради парламентско-политичке рекламе, па ни на навале евентуалне својих бирача, тим више што (и наш) парламентарца у погледу заступања свог, има за обим целу територију, све грађане државе и има право на свој самостални објективни положај према интересу државе, положај узвишени; и да стога већ никако интерпелационо право не злоупотребљује ради опструкције и саботаже рада парламента; евент. за љубав својих бирача; и чл. 74. бив. Мајског Устава је така обећања и обвезу посланика бирачима изречно уништио. На ово је нарочито писац овог дела смерао и обратио најњу и објашњење, и дао директно поуку, у посеб. делу, на крају ове књиге и то подвукао и у књизи *опетовао* и на другим згодним местима и. пр. и где разлаже: да министар не мора дати питачу или интерпеланту стваран „материјалан“ одговор, кад би се тиме оштетио државни интерес, и. пр. према иноземству, наводећи изреку латинску: „Rem publicam vivere necesse est, te vivere non est“.

Покојни писац је ово дело написао и као неки *наставак* свог дела предратног и научног: *Jus inspectionis*, цитираног и у овој књизи, за тим популарног „Политичка свест“, штампаног у Ср. Карловцих 1908. (овде у књизи неспоменуто), где претресајући народно *полит. васпитање*, смера на резултат *облагорођења* социјално-политичког мишљења и увиђавност и зрелост *народних слојева* и за рад народног представништва; и нарочито за уклањање суровости, те вели на стр. 11. ову народну: Народе, „како простреш, опако ћеш и лећи“, итд. А то је и као наставак многим другим његовим, растуреним у пол. листовима и на жалост несабрајим написима. Али, нарочито истичем да се већ као за неког весника или претечу овој књизи журио добровољерни покојник, те је у Архиву за прав. и друшт. науке књ. 11. другог кола, на стр. 384—388. године 1925. децембра, на крају живота му, обелоданио чланак „Смер Интерпелације“, уз своју примедбу под 1. „Ово је одломак пишчеве *недовршене* расправе“: „Парламентарно право интерпелације“. На полу године после овога умро је већ писац! Али близу пред смрт му посетио сам га већ јако болног у Београду и видео сам му на писаћем столу рукопис овог дела, и како га, пратећи мој поглед, тужно посматра, и ја да га не упвелим, рекох му благо, што није издао књигу, кад је наговештена, а он ми рече жалосно прво, да није сасма дорађена и да још мотри, да ли се у каквој литератури појављује овој слична монографија или каква промена у којој држави интерпел. права, и... ту је застао, а онда већ узрујан, изјавио: да чека, док му се *уреди пензија* (која није ни до данас, 1929. г.!). Без успеха сам му се тада обзирно нудио, да све то, па и преглед рукописа и материјала и издање узмем у своје руке. Он ми само својим, већ slabим гласом говораше: нека, нека, видећу, чекаћу још неко време, па онда ћеш ми ти у том... морати. И рече, како му је жао, што није дотле могао то дело обелоданити у *целости*, и да се сав од бола и жалости *тресе*, кад види, како се *злоупотребљује* у *нашој политичкој и парламентарној борби свако средство* и да се и *питања и интерпелације*, која имају своју узвишену политичку улогу, злоупотребљују и управљају *привидно влади*, а у *истини* *краз прозор својим и редовно којечим занесеним бирачима* и ради *рекламе*; а при том и у опште да се употребљује *речник најординарних израза и лажних фраза*.

а то све да се своди на стицање власти котеријске или личне и нарочито материјалне користи!

То је са жалошћу искреног родољуба рекао и приметио, да је он у споменутом рукопису о интерн. праву нарочито нагласио, да се онемогући таква злоупотреба. Али тада још није се десила она кулминација беснила страначког међусобног нападаја, употреба најгорих личних увреда и физичких судара да се десила она грозна афера, дебакл, и — рећи — *експлозија*, у Нар. Скупштини, да су сви учесници већ потамнели од политичке, непарламентарне декадентне жучне, ватрене безобзирне борбе и да се експлозија за експлозијом настави и ван скупштине, у *јавности*, журналистици, и. пр. чланку проф. Д-ра М. Недељковића у „Времену“, у друштву, ван њега, на улици, у разним мрачним кутовима — трагична афера новинара Ристовића, Томе Шлегла и онда да је морало доћи до споменутог манифеста!

Да се то догодило за живота болног и иначе врло осетљивог и управо отмених мисли пок. писца ове књиге — намах би свиснуо! А и овако су многа лица истакнута у јавном животу нам после њега једно за другим из живота нестајала. — И већ је настало затишје, па се већ помиње *трогодишњица* смрти пок. Дра Жарка Миладиновића и описује један само мали, али карактеристичан одломак — не његовог књижевног рада — него силом створене кривце у тамници му већ (као и у Алавантића афери) у Загребу, у парници ради велеиздаје и шпијонаже у корист предратне Србије и нашег народног ослобођења и уједињења и то у 202. броју овогодишње „Правде“. Иначе, нико други а још мање потпуно не обелодањује његове многе и разне патње, што је и. пр. горе од осталих за велеиздају затворених, држан 30 дана у тамници у земљи, у негрејаној и у коју је снег улазио. И како је мучен касније, што ја и као његов бранилац најбоље знам. А и како је за великог светског рата, кад је већ 2/8. 1914. са гвожђем на рукама одведен колима (да би га уз пут згодно жандари убили, тобоже због бегања!) из Руме у митровачку тамницу а после много пешке близу границе Угарске у Њиређхаз, те после и у Пешти држан у интернацији и грозној оскудици, све до 1918. г. као последњи интернирац пред пролом војске нам на Солуну! А његово страдање почиње још као ученика 2-ог разр. срп. гимназије у Новом Саду, год. 1876. и то *због мене*,

што сам као петошколац те гимназије, отишао у српску војску и препливао бујну Саву, кад су чували границу Мађари војници, пуцајући на мене, и то се прочуло, па ни Жарка, као ни мене, наредне године не прими срп. новос. гимназија, па чак ни Загребачка (управник јој Петрачић), већ прими Осечка гимназија (либерали родољуб † Мата Гршковић). А због тог чина ми гоњен је био дуго и на различан начин, као и дотле због националне борбе и вођства, и наш пок. отац Гавра, као општ. бележник над шест општина у Срему из којих му из понајмање: Дивоша, одоше преко Саве код Ср. Митровице ноћу, под *Српским барјаком* као чета 25 људи у српску војску на Дрини и храбро се борише. Међу њима били су најугледнији и имућни сељаци: Стеван Гангић, Сима Радуловић, млађани и скороожењени Милан Кириловић, који је оставио жену и дете код куће, после био рањен и болестан умро и сахрањен у Петловачи. А осим ових били су: трговац Ђока Радосавкић и писар оца нашег, Пера Фота, који су сви данас мртви! И нека буде то бар овде забележено да им се спомен не изгуби! Дивош је иначе убаво фрушкогорско село и место мог рођења и ја се поносим тим његовим још 1876. засведоченим родољубљем, чији су синови то и у великом рату год. 1914—1918. засведочили (иа пр. храбри Коларски Милош; много декорисан поднаредник).

У интернацији је пок. брат Жарко, и кад се грозно мучио, гладовао, зебао, већ преко 53. год. стар, ваљано научно мађарски, да су му се чудили мађ. адвокати састављању молба и жалба мађ. властима за интернирце, па је научио и француски и талијански језик!

То су све кратке *читуље* и *успомене* о том врлом јавном раднику, а ова је књига његов *споменик* (другог ни данас нема, до ли малог дрвеног крста, ма да се неки латили његове сиротиње или такође напрасно лане преминуле му жене — Милене — која се, обилазећи гроб му, напрасно смртно разболела и за неколико дана у Руми умрла — да се као „прави“ представници, овлаштеници покојника начинили и после господаре!)

И ту Жарку чудновата судбина суди!

Ја сам рукопис овог дела добио од Жаркове жене и, то у болести јој и да радим како знам, јер она беше немоћна, као иначе стално болесна, те се није могла ни о себи да

стара, већ и у том уз помоћ моју и мојих синова. И ја сам тај рукопис једва прибрав и оделио од других пашира, те прибавио за то и силни научни материјал и средно, више пута проучио и рукопис и материјал, допунио рукопис, водио коректуру штампе, у чему ми је много помогао врсни фактор оvd. Градске Штампариие, г. Стеван Марјановић, на чему му и овде захваљујем!

Писац овог дела је физички и духом мртав, али ће рефлексии његовог сјајног ума и племенитих тежња из овог дела и других му допирати до нашег народа и јавности. *Они ће да светле нама!* И она његова болном горчином и тугом изражена жеља да му ово дело не остане у праху и не пропадне, и у опште његове књижевнородољубиве тенденције дела му, сматрам, да ми је он, као једином роду по крви, једином још брату и по духу, оставио у аманет и као прави, идеални завештај; и ја као да чујем из његова гроба, који се има такође светлим сматрати — поруку, речима нашег великана песника (покојниковог највећег идеала) Змаја Јовановића:

Где ја стадох —
 Ти ћеш поћи.
 Што нисмох —
 Ти ћеш моћи.
 Куд ја нисам —
 Ти ћеш доћи.
 Што ја почех —
 Ти продужи!

И ја ево и хоћу и испуњавам тај аманет драги, незаборављени, једини последњи брате! Спасавам душу и према теби и отаџбини пам, земљи њеној, која је примила твоје трудно и ојађено тело, и нек ти буде књига ова прави споменик, прави знак: вечне успомене!

У Суботици, 10/9. 1929.

Др. Миливој Миладиновић.

Право интерпелације.

— Монографија. —

Увод.

У нашој правној књижевности нема посебне расправе или монографије о интерпелационом праву. А таква је расправа безуветно потребна за политичаре и државнике, а нарочито за народне посланике. И време је, да се и код нас чује јасна и опширна реч о том питању, па да се и у тој ствари и код нас створи посебна литература. О интерпелацијама говори и Слободан Јовановић у свом „Уставном праву Краљ. Срба, Хрвата и Словенаца“ на стр. 282—286, али ту је реч о њима у главном, а у таквом делу, које обухвата читаво уставно право, и није могуће заилазити потанко у питање интерпелација. То је ствар посебне студије, монографије. И ми смо поставили себи за задатак, да у овом делу истакнемо и обележимо појам интерпелационог права, те по том и појам, смер и предмет интерпелације давши тако одредбу, дефиницију интерпелације. Иза тога смо изнели историјски развитак интерпелације, а за тим смо показали, како стоји код нас са интерпелацијама, указали смо на примену њену, смер њен и последица њених. Додирнули смо ту и разлику између обичних питања (questions, Anfragen) и интерпелација (interpellations) или квалификованих питања.

Нисмо пропустили, да изнесемо разлику између интерпелација у монарх. уставним државама и интерпелација у монарх. парламентарним државама т. ј. разлика у ефектима њиховим.

Право интерпелације спада у јавно право, јер води рачуна о општим интересима, спада у опште државно право. Значај интерпелација лежи у томе, што су оне важно средство за вршење управне контроле, а и што је врло важно средство, да се јавно миње заинтересује за коју важну ствар. Поред тога има интерпелација још једну важну функцију, а то је, да сачува мањину од шиканирања већине.

Додирнули смо и страна законодавства, што се тиче интерпелације, да би се видело, како се различите одредбе законске постављају у разним државама.

Право анкете је јаче од права интерпелације, те где је право анкетско закржљавило и сведено скоро само на право интерпелације, то је онда ту привидна уставност, остатак од науке о т. зв. „скученој поданичкој памети“.¹

Ово по нашем мишљењу важи више за чисто уставну монархију, а не и за монархију парламентарних режима, јер код парламентарне монархије интерпелација може да доведе изјавом неповерења и до пада интерпелисаног министра, па и до евентуалног пада целе владе.

Има писаца,² који тврде, да право интерпелације није управо право, већ је само излив слободe воље, као што је има свако лице и свака корпорација. То исто кажу и за право адресе. По мишљењу тих писаца је овлашћење за интерпелацију право парламента једног као и појединог члана, да владу пита о разним стварима и на тај начин да подвргне контроли парламентарној рад владин. Интерпелација је нарочито омиљено средство у парламентарним државама, да се министарства руше.

Тако парламентарна формална права постају од средстава споразумевања средства за остварење парламентарне власти.

Парламентарна контролна права тичу се целокупне радње владине. Право интерпелације даје се посланицима народним у интересу народне скупштине и њеног надзора над владином радњом. Без тога се надзора не може ни замислити одговорност министара пред народном скупштином и таква одговорност и чини битност парламентарног режима,³ који поред тога тражи, да влада буде узета из већине парламентарске.

Да ли се право интерпелације сматра као право или као излив слободe воље, за саму је ствар свеједно, али ми држимо, да је право интерпелације или овлашћење за интерпелацију уистину право, те сваки парламент и сваки народни посланик има право, да интерпелише, те им то право не може

¹ В. Дра Карла Валкера Grundriss des allgem. Staatsrechts, 1879, стр. 139.

² В. Конрад Борнаха (Bornhak) „Allgem. Staatslehre“, 1909, стр. 145—146.

³ В. Слободан Јовановић „Уставно право“, стр. 281.

нико ускратити и то, што им нико не може ускратити ни онемогућити интерпелацију, доказује да је то право интерпелације истинско право, а не само прост излив слободe воље. А кад се узме, да има и устава и закона, који зајемчавају право интерпелације, онда је још јасније, да је то право чисто право, те тако о томе не може никакве сумње бити.

Само се не сме дати маха интерпелацијама тако, да затежу и спречавају парламентаран рад, због чега се интерпелације морају донекле ограничити, о чему ће доцније бити речи. То ограничење не захтева само успешан рад парламентарни, већ то иде и на корист ефекта интерпелација, јер дуги претреси интерпелација далеко су од тога, да много вреде, јер они замарају и губе своју моћ на парламент, па и на друге слушаоце,¹ а намера интерпелације је, да постигне ефекат и у парламенту и иначе у јавности.

ОПШТИ ДЕО.

А) Појам интерпелације.

1. Шта је интерпелација?

Интерпелација је бечуг (карика) у систему министарске одговорности. И код нас као и у Француза има три врсте средстава за повлачење министра на одговорност. Најслабији облик за повлачење на одговорност јесте питање (question, die Anfrage); други, јачи степен и облик за то је интерпелација (interpellation, die Interpellation) са мотивираним дневним редом, а и без тога. А најјачи облик за повлачење министра на одговорност јесте министарско оптужење или тужба против министара, до које долази само изузетно, ако буде оштећено државно благостање.

Главна разлика између права интерпелације (droit des interpellations) и права питања (droit des questions) постоји у томе, што је код интерпелације главно претрес, дебата, док се питања сумарно, кратко, стављају, те се на њих тако и одговара, али до дебате не може никако доћи. И на просто питање мора министар одговорити, јер иначе може очекивати подношење интерпелације, која може бити много неугоднија по министра него обично питање. Како споменусмо, код питања нема дебате, а то значи, да питач има право питање

¹ Исп. и Ст. Јовановића чланак „Нов скупштински пословник“, Архив стр. 161—162.

да стави, на питање има министар да одговори, а на министров одговор има право реплике само питач и нико више, те је тиме ствар свршена. По чл. 70. нашег народнокупштинског пословника питач после одговора министрова може највише једанпут говорити ради каквог обавештења и укратко изјавити, да ли је задовољан одговором или није, али и тај говор не може трајати дуже од пет минута.

Француски правник А. Бонд (Bonde)¹ истиче, да се под питањем, по парламентарном језику, *разуме тражење обавештења* упућено једном министру од члана којег парламента (т. ј. народног посланика или сенатора). По нашем пословнику (чл. 70.) постављају се питања *писмено*, а по француском само *усмено*. У Енглеској питања и интерпелације су смешане. И ако у Енглеској знају израз „интерпелација“, ипак не знају питања у смислу нашег пословника или у француском смислу те речи. Енглески државни сабор не изјављује неповерење својој влади дневним редом, којим би се завршила интерпелација.²

Надзор или контрола јесте управо испитивање и преглед радња органа, које су важне по државу, а то се испитивање врши на основу норми, правних одредаба.³ И тај надзор може бити политички или правни.⁴ Овде је реч о овом последњем т. ј. о правном, који се дели на административни, финансијски и парламентарни надзор.

Административна контрола је она контрола, коју врши виша власт над *нижом*, а у врховној инстанцији врши је владар, државни поглавица. У ту контролу спада по мишљењу дра Г. Јелинека⁵ и контрола, коју врши *држава* над *самоуправом*, а то је т. зв. *врховни државни надзор*. Међутим по нашем миљењу те две контроле нису посве истоветне. Заједнички имају само то, што и у једном и другом случају врше државни надзор, контролу, у име државе административне власти. Иначе *самоуправна власт не стоји као нижа управна власт* према *државној* власти. Нижа управна власт дужна је, да ради не само по закону, него и по *упутствима* или *наред-*

¹ Bonde, Droit constitutionnel.

² Bonde Droit constitutionnel, стр. 289.

³ Allgem. Staatslehre од дра Г. Јелинека (Jellinek) IV, изд., 1922. год., стр. 792.

⁴ Ibid., на истој страни.

⁵ Јелинек, ibid.

бама више управне власти. Државни надзор над самоуправним телима је само *негативне* природе. Држава има права и дужност, да *чува своје интересе од повреда учињених* ма и *са стране самоуправне власти* али је држава дужна, да *респектује* самоуправне установе, па не само то, већ је дужна и да *заштићује самоуправу* и *самоуправна тела* и њихове интересе, Држава може да *спречи* самоуправна тела, да учине нешто, што би било против закона, али их *не може приморати*, да *раде* по њеним упутствима. То се тиче *чисто* самоуправних послова. А ако би самоуправна тела вршила и *један део послова државних*, овда је ту самоуправна власт *нижа управна* власт, те потпада под упутства и наредбе државне власти. Иначе нема мешања у рад, делокруг самоупр. власти, него само надзор над тим (чистим) самоупр. радом (да није против држ. закона).¹

Надаље долази овамо *финанцијална контрола*, која је обично одељена од административне контроле и додељена *посебним контролним властима*, т. зв. финансијским властима. И најпосле долази *парламентарна контрола*, која може да садржи и финансијску контролу. Та се контрола врши *парламентарном критиком*, а нарочито *интерпелацијом*, резолуцијом, парламентарним анкетама. Све то може да послужи за *политичке смерове*, а и за *правну контролу*.² па према томе може и *интерпелација* да послужи и политичким и правним смеровима. Али у државама са парламентарном владавином употребљују се често интерпелације са изјавом неповерења из *чисто политичких побуда* и *разлога*, а може бити и у таким државама и т. зв. *поручених интерпелација* т. ј. интерпелација, које се подносе баш у споразуму са појединим министром, који хоће да чини изјаве, које су управо више упућене јавности, јавном миљењу или извесном кругу друштвеном, него баш самој народној скупштини. Према томе је смер те интерпелације, да *послужи министру* и његовој намери, те јој није смер да контролу спроведе, нити да тражи обавештења. А има и *опструкционистичких* интерпелација, којима је свеједно, што ће интерпелирани одговорити. Њима је главно да затегну

¹ В. опширно о врховном државном надзору у књизи писца овог дела: Jus inspectionis — врховни државни надзор — или држава и самоуправа, стр. 56—75.

² Јелинек о. с., стр. 792.

расправу у народној скупштини, па да изведу т. зв. опструкцију иако опструкција¹ није ништа друго до негација, порицање парламента и мисли, која му служи као основ, али онај, који хоће да води опструкцију из ма којег разлога, не води о том рачуна, па превиђа и то, шта је главни смер интерпелације т. ј. *обавештење и надзор* (контрола).

Контрола над владом простире се не само на законитост радња владиних, него та контрола пази и на *тачност политичког правца*, који влада води. А та се контрола може да изведе путем интерпелација, као што је јако средство за политичку контролу над владом и *право одобрења или ускраћења буџета*.²

2. Смер и допуштеност, умесност, интерпелације.

Много и често се говори о интерпелацији, али се или не зна или не води рачуна о томе, какав је смер интерпелације, управо шта се хоће да постигне интерпелацијом и да ли у свакој држави има интерпелација подједнаку вредност или снагу. Интерпелација је, како је споменуто, контролно право Државног Сабора или Народне Скупштине на целокупан рад владин. Министри врше свој посао, који није јаван. Они су за тај посао одговорни. Ако се поднесе интерпелација због које ствари, онда министар мора на њу да одговори, а у неким државама нарочито је одређено, да министар може одговор и да ускрати, пу за то мора навести и разлоге на пр. да истакне, да државни интерес налаже, да се ствар одржи у тајности. Тако је у Аустрији било.³ Али доцније ћемо показати, да се и без те одредбе може да ускрати *стваран* одговор.

Право интерпелације је дано народним посланицима у интересу Народне Скупштине и њеног надзора, који она врши над радом министара. Без таквог се надзора не може ни замислити одговорност Владе пред Народном Скупштином, која одговорност управо и чини биће парламентарног владања, режима.⁴

Интерпелације се подносе само писмено, али се на њих само усмено одговара. Интерпелација се предаје председ-

¹ В. Дра Фридмана (Friedmann), Oesterr. Recht, стр. 149.

² В. проф. Дра Фердинандија (Ferdinandy) Staats- und Verwaltungsrecht des Königreichs Ungarn und seiner Nebenländer, стр. 118 4. Ibid., стр. 118.

³ Dr. Hanke, Verfassungsrecht, стр. 72.

⁴ Сл. Јовановић, Уставно право 283.

ништву, које интерпелацију шаље интерпелисаном министру т. ј. оном министру, којим је интерпелација упућена. На интерпелацију има министар да одговори. Има устава, где се не помиње нарочито право интерпелације, а мало их има, који о томе говоре. Наш Устав говори о интерпелацији у чл. 82. О року за одговор на интерпелацију ретко је реч у Уставу, већ се то оставља *пословнику* Народне Скупштине, да он то учини. Наш устав истиче, да министар има да одговори на интерпелацију у извесном року, само не означава тај рок, већ се оставља да то учини скупштински пословник, а по чл. 71. скупштинског пословника има министар на интерпелацију одговорити за 2 месеца, а у току истога сазива.

Да не би интерпелације спречавале редовни рад народне скупштине, уведена су нека скучавања и запрете против злоупотреба интерпелација. Тако се одређују извесни дани у недељи за интерпелације. У доњој кући у Енглеској долазе интерпелације на претрес понедељником, уторком, средом и четвртком и остављено им је за претрес само време од 45 минута.¹ Привремене одредбе у француској посланичкој кући и чл. 33. пословника белгијске народне скупштине ревидираног 1901. године допуштају претрес интерпелације само *једног* дана у недељи, а од 1890. год. одређено је у II. комори талијанског парламента само 40 минута на свакој седници за интерпелације.² Код нас је чл. 73-им скупштинског пословника одређено, да се за претрес интерпелација има установити нарочити дан у недељи, па ако скупштина не реши друкчије, тај ће дан бити *четвртак*. А кад се сврши буџет, скупштина може одредити још један дан у недељи за претрес интерпелација, ако то буде потреба изискивала. Седница, на којој се интерпелација претреса, не сме се завршити пре, док интерпелација не буде коначно претресена; тако је нарочито одређено у нашем скупштинском пословнику (чл. 73, ст. 4). На тај начин хоће се, да спречи изигравање интерпелација и да се заштити интерпелација мањине. Мора се рећи да се у нашем уставу и пословнику наше народне скупштине довољно обезбедило право интерпелације. То већ пружа довољан доказ о напредности нашег устава и народноскупштинског пословника.

¹ Rosegger, das Interpellationsrecht, стр. 58.

² Rosegger на истом месту.

Из напред споменутог види се, да је код интерпелације главно *контрола, надзор над радом владиним*, а у другом реду тек долази *захтев за обавешћу*, за информацијом, премда је и једно и друго важно, али на прво место долази ипак оно напред поменуто. И догађају се коректуре у корист парламента, јер се непрестано *проширује контролно право парламентарско*.

Истина и т. зв. *јавно мњење* утиче много на владу и њен рад, јер и јавно мњење је *политична моћ*, која без престанка и непосредно има моћи и маха на владу, само у облику, који нема учвршћеног основа у уставу. Уз то јавно мишљење често похита, да ма какову незнатну ствар надува као знатну појаву запарложености управе, администрације, шта више кадгод и читавог културног стања.

Круг рада парламентарног постепено се стварно појачава, шири, највише се то догађа, што се тиче надлежности за интерпелације, али и интензивност у учешћу у пословима, за које је он, *парламент овлашћен, опада, а влада има све то више утицаја* на парламентарни рад, а поред владе имају све то *већ маха* на парламентарни рад и *парламентски одбори* и поверенства тако, да *пленум парламентарни нема оног утицаја на рад парламентарни, као пре*.

Које су интерпелације допуштене, о том нема спомена код нас, ни у уставу, а ни у народноскупштинском пословнику. Али могу ли се стављати противозаконите и противоуставне интерпелације? Ограничење поља интерпелационог од велике је важности за дан парламентарни, јер интерпелације, за које се парламент или чланови му не сматрају надлежним, може да интерпелирани да их стави *ad acta*, јер морају важити као противозаконите.¹

Што важи за противозаконите, важи и за противоуставне. Али да ли може код нас интерпелирани да ускрати одговор на интерпелацију? По чл. 82. устава има право сваки посланик, да ставља интерпелације министрима, из чега већ излази, да министар мора одговорити на интерпелацију, а и по чл. 71. скупштинског пословника дужан је министар у року од 5 дана од пријема интерпелације изјавити преко председника скупштинског, кад ће на њу одговорити, а министри су свакако дужни, да одговоре на интерпелације у току истога

¹ Das Parlament. Interpellationsrecht од дрa Хачека, стр. 15.

сазива, а најдаље за 2 месеца, као што је напред то већ споменуто и што изрично наређује и сам устав.

Према томе по нашем уставу и скупшт. пословнику мора министар да одговори на интерпелацију. Али како? Има два начина одговора: *материјални* (стварни) и *формални*. Материјални одговор садржи стварни одговор т. ј. одговор излаже ствар, како јесте, а код формалног одговора износи министар, зашто не сме да одговара на интерпелацију, што се тиче саме ствари, те образлаже, да државни интерес спречава, да се стварно одговори на интерпелацију.

Нема ни једне тако снажне и тако недисциплиноване владе, која би се вукла клипка и натезала са парламентом, да не би истакла разлог, с којим не може да одговори на стављену интерпелацију. Али иако би дошло до таквог сукоба, тада не би одлучивало ни законско право, а ни обичајно право, већ — сила.¹ Ако и стоји у нашем уставу и скупштинском пословнику, да је министар дужан, да одговори на интерпелацију, то ипак не значи, да министар мора *по сваку цену*, да стварно одговори на интерпелацију. Такво схватање додуше би одговорило правилима интерпелације, који су нашли признања у приватном праву, али не оним правилима, који морају да важе за уставно право,² јер што се устава тиче, они се не могу тумачити чисто теоријски граматикално, већ се увек има освртати при тумачењу на *државни резон*, а особито онда, кад у појединим случајевима уставни нису створили субјективна права.

Не може се тражити од државних органа, да они тако тумаче устав, како би држава претрпела штету. У себи сваки устав садржи прећутно правило: *rem publicam vivere necesse est, te vivere non est*. Држава треба и мора да живи, док то за појединца не важи. Држава је дакле много преча од појединца, па тако ни појединац не може ни путем интерпелације, да нанесе штету држави, чији интерес долази испред интереса појединчевог. Из тога излази, да чл. 82. нашег устава и 73. скупшт. посл. садржи у себи само дужност интерпелираног да даде *изјаву*, а не и дужност *одговора* у ужем смислу. То вреди за све уставе, која додељују изречно парламенту

¹ Dr. Rosegger, l. c. 35.

² Ibid., стр. 41.

интерпелацијоно право.¹ Већина парламентарна може, да спречи мањину, да доводи интерпелацијом државни интерес у опасност, а без велике странке, која трајно држи заједно или бар једне јаке коалиције не може бити т. зв. *парламентарног режима*,² који омогућује, да се одржи парламентарно владање, а сиречава да се крњи државни интерес и право народно, па тај режим неће крњити ни право контроле, која се врши путем интерпелације.

Где је нарочито уставом или законом установљено право интерпелације, онде је јасно право сваког посланика, да интерпелише, ну и где нема о томе изречне установе, право на интерпелацију излази већ из начела о *одговорности министарској*, јер кад је министар одговоран, онда мора бити *допуштена и интерпелација*, која иде баш за тим, да се рад министарски *проконтролише*, а не само да се добије обавештај о раду министровом. Иако је истина, да је лако критиковати, а тешко је боље створити, ипак мора бити допуштена критика па дакле и интерпелација, којој је смер, да износи замерке раду владиној, да га куди или да тражи објашњења, па да се и задовољи са поступком владиним. А може и да се иде и за тим, да се изјави неповерење влади или поједином члану владе. Али било ма које, интерпелација је потребна установа, којој је главно вршење контроле над радом владиним.

3. Предмети интерпелације.

Али шта може да буде *предметом* интерпелације?

Свакако је важно да се зна, докле може ићи интерпелација и шта она може да обухвати.

Само се по себи разуме, да интерпелација не може прекорачити границе, што се тиче предмета, које може да претреса, јер се том прекорачењу може на пут стати. Интерпелација може да буде као нож двосечац. Може да послужи и доброј ствари, а и рђавој.

Под *интерпелацијом* се управо разуме *квалифицирано питање постављено од стране народног посланика код народне скупштине влади или поједином министру у парламентарној посебној форми (облику) о радњи владиној, која не стоји у вези са расправом, која се води.*"

¹ Dr. Rosegger, l. c., стр. 42.

² E. Bernstein, Parlamentarismus und Sozialdemokratie, стр. 59.

Сајдл (Seydel)¹ назива обична питања *природним правом парламента појединог*, јер се она односе на предмете, која могу бити у расправи, док се интерпелације не тичу никада предмета изложених расправи. Прво се почело у енглеском парламенту да стављају интерпелације на министре о предметима, који *нису* били на дневном реду.²

Хачек каже: „Интерпелација има не само право, да *прошлост* критикује, оцењује, већ и да влади *нове путове* казује за њен рад у будућности“. А то значи, да интерпелација није везана за дневни ред, нити за предмете стављене на дневни ред, већ и да друге ствари потезе, критикује их, па и да буду какипут за будући рад владин, а и да иде за тим, да се влади изјави неповерење, па и сруши.

Али кад већ може интерпелација да скрене са дневног реда и да узме друге предмете у претрес, онда се мора запитати: „Па које предмете може интерпелација да обради, односно с којим се може да позабави?“

Ни наш устав, а ни скупшт. пословник не казују, шта је интерпелација и ради којих се *предмета* могу интерпелације подносити. Аустријски закон о државном представништву (Ges. über d. Reichsvertretung) у §. 21. истиче, да се министри могу интерпелирати због *свега*, што спада у њихов *круг рада* или управо што спада у круг *држ. сабора*, могу да подвргну испиту управна акта владина. Према томе ту су *обележени предмети*, на које се могу интерпелације распростраити т. ј. ти предмети морају спадати у круг рада народне скупштине или државног сабора. Истина, да интерпелације иду за тим, да надлежност парламента појединог прошире, па се стога морамо на ово тачније осврнути. Пред народну скупштину спада и *унутарња и спољашња политика*. Ни наш устав, а ни скупшт. пословник *не прави* у томе разлике, што се тиче подношења интерпелација, док у француској постоји у томе разлика. Интерпелација о унутрашњој политици не може се одлагати дуже од *једног* месеца, а што се тиче интерпелације о *иностраној* (спољашњој) *политици* нису зајамчене као оне из унутрашње политике, јер је постојала бојазан, да препирке не буду подузете на незгодан начин и *опасан* по јавну безбедност земљину. Зато се и допустило, да држ. сабор може

¹ Dr. Rosegger, o. c. стр. 8.

² Ibid., стр. 10—11.

на захтев владин такве интерпелације одгодити на неизвесно, неодређено време.¹

Како смо напред истакли, интерпелација може се (односити) типати само предмета, који спадају у круг рада једног парламентарног дома. Али тај круг парламентарног рада није у пракси свагда јасан,² а и интерпелација, како већ поменуемо, тежи, да прошири надлежност парламентарне колеције.³ Устави: халебуршки, либечки и олденбуршки допуштају интерпелације у државним пословима („Staatsangelegenheiten“).⁴

По мишљењу Улбриховом⁵ спада међу предмете контроле целокупна владина радња, па према тој владиној радњи може да буде и предмет интерпелације. Има их, који тврде, да се могу интерпелације подносити у свима стварима, које су од „јавног интереса“. Тако мисле Ајшен⁶ и Торес Кампос.⁷ Шта је „јавни интерес“, то је растегљив појам, па стога није јасан. Ти су писци хтели једним општим изразом, да назначе, шта спада под интерпелацију, али без успеха.

И Пијер (Pierre), француски научењак, покушава такође, да обележи предмете, који спадају под интерпелацију. Он вели у својој расправи о политичком праву изборном и парламентарном,⁸ да су све интерпелације допуштене, које немају неуставан карактер и с тим у свези расправом питање о уставности и неуставности. Цорн (Zorn)⁹ истиче, да се надзор (контролна радња) немачког др. сабора распростире на све ствари јавног живота. А Редлих говорећи о енглеском доњем дому тврди, да је енглески доњи дом надлежан, да владу интерпелише о унутрашњој и спољашњој политици, о земаљској, државној и колонијалној (насеобинској) управи и о владиним намерама и њеним плановима, што све показује, да је интерпелациони материјал знатно порастао у доњем дому енглеском

¹ Бонд, о. с. 287—288.

² Dr. Rosegger о. с. стр. 16.

³ Ibid. стр. 16.

⁴ Ibid. стр. 16.

⁵ U oest. Staatswörterbuch од Mischler Ulbrich-a, II. св., 2. пол., 1907, стр. 920, и даље.

⁶ B. Dra Rosegger-a, о. с. стр. 17. и Eyschen, Das Staatsrecht des Grossherzogtums Luxemburg 1890, стр. 97.

⁷ Torres Campos, das Staatsrecht des Königreichs Spanien, 1889, стр. 37.

⁸ Traité, de droit politique electoral et parlamaitere, 1902, стр. 793.

⁹ Zorn, Das Staatsrecht des Deutschen Reiches, 1895, I. стр. 241. В. и Rosegger, о. с. стр. 18.

од 1859. год. амо, мада то није било законом одређено, утврђено, већ је то постало обичном праксом, која је створила обичајно право парламентарно. У француској има председник парламента права да пази, да се интерпелација не противи уставу и да није увредљива. А иначе нема никаквих других ограничавања, јер се могу подврћи контроли, па и критици путем интерпелација не само управне (административне) радње, већ и судство или правосуђе.¹ Како смо напред споменули, у нашем уставу, а и скупштинском пословнику нема никаквих спомена о ограничењу интерпелација осим дана, кад интерпелација може доћи на претрес. Нама изгледа, да је нашем законодавцу лебдело пред очима, да се зна, шта је интерпелација, па по томе да ни код нас не може бити противустварна интерпелација, па да не може бити ни увредљива, као што је то нарочито одређено и у Француској.² Ми држимо, да се то по себи разуме. Уопште нам изгледа, да је наш законодавац узео иначе за узор француски пословник, јер је одредио само један дан у недељу за претрес интерпелација, као што је и француски пословник одредио, а то је код њих субота. Код нас је тај дан одређен у четвртак, ако скупштина иначе не реши, а кад се и буџет реши, онда могу изузетно и два дана бити наређена за интерпелације. Па као што у Француској може сваки поједини народни посланик подносити интерпелације, а не треба му за то помоћи и других посланика,³ тако то исто бива и код нас.

Да ли могу бити сузбијене непристојне и увредљиве интерпелације? Споменули смо, да је то по себи разумљиво, а кад се уважи, да се могу на народног посланика, који прави перед и усмено вређа, применити казне озвачене у чл. 97. нашег скупшт. посл., онда је јасно, да се може стати на пут и увредљивој интерпелацији. По чл. 101. скупшт. посл. може се такав посланик искључити привремено, ако чини повреде, увреде и nerede набројане у том чланку.

Да се вратимо на питање о предметима интерпелације.

Др. Росегер,⁴ који нарочито претреса и питање о предметима интерпелације, каже о том ово: „Све оне афере јавног

¹ Dr. Fischbach, о. с. стр. 94.

² Сл. Јовановић у свом више пута споменутом „Уставном праву“ није се осврнуо на ту страну питања о парл. праву интерпелације.

³ Dr. Fischbach, о. с. стр. 94.

⁴ На пом. м., стр. 23.

живота, на које се односи круг рада једног парламентарног дома, и уколико нису изузете испод утецаја владиног, могу бити материјал за квалифицирана питања упућена влади.“ А тај круг рада није онај у уставу утврђени и од теорије разјашњени, већ онај, који се у току парламентарног дела, праксом уобичајно и тако утврдио. Др. Росегер¹ додаје томе још и ово: „Интерпелације су допуштљиве о свима питањима, који имају правни, политички и друштвени садржај и која не спадају у прерогативе, преимућства владарска, а ни у независност судског звања,“ а у примедби на левој страни наглашава, да се може интерпелација подносити због факата, чињеница, које се тичу административне стране правосуђа. А на свршетку тога одсека² исти писац констатује ово: „Све чињенице и радње, које спадају у круг рада једног парламентарног дома, који је круг утврђен законом и праксом, могу бити основ (материјал) за парламентарну контролу и за интерпелације. С друге су стране и интерпелације, које проширују компетенцију једног парламента. У главном се слажемо са др. Росегером, само не можемо, да се сложимо с њиме у томе, да се интерпелације не могу тичати само судства и правосуђа, а нарочито се не можемо сложити, што се тиче нашег устава и скупшт. пословника, јер код нас нема таквог ограничења, а утолико мање може о том говора бити, јер наш устав и народ. скупшт. пословник не познаје *никавог* посебног ограничења, што је такође врло јак доказ, да је и наш устав и скупшт. пословник слободуман и врло напредан. У Француској је, како је већ истакнуто, у скупшт. пословнику нарочито допуштено, да се интерпелације и због судства,³ па како је нашем пословнику скупштинском служио поред српског и француски народ. скупшт. пословник, то да се нашем законодавцу није допала одредба франц. скупшт. пословника, онда би зајамачно поставио ограничења, па и што се тиче судства, а наш скупшт. пословник није поставио никаква ограничења, те се тако може код нас интерпелисати и због судства, иако је и код нас судство независно.

Према томе по нашем мишљењу може се подносити интерпелација због свих предмета, који спадају у круг рада

¹ На истом м., стр. 24.

² На пом. м., стр. 25.

³ Dr. Fischbach на пом. м., стр. 94.

парламентарног било на основу устава и закона, било на основу парламентарне праксе.

Говорили смо о појму и смеру, па и о предметима интерпелације, а сад ћемо да погледамо, шта значи право интерпелације, управо обележићемо појам права интерпелационог. Интерпелационо право јесте скуп одредаба, које одређују квалифицирана питања упућена влади, а дели се у материјално и формално интерпелационо право.¹

Материјално интерпелационо право установљује надлежност парламента за интерпелације. А формално интерпелационо право утврђује начин, на који се интерпелације могу остварити т. ј. подносити.

Др. Фишбах одређује, да је интерпелационо право *право* једног или више народних посланика или читаве народне скупштине (државног сабора) од владе тражити обавештења о поступању у извесним пословима државне управе, док др. Росегер сматра, да интерпелационо право не ствара субјективно право парламента или његових чланова, већ их само чини надлежним за стављање интерпелација.

Нама изгледа, да је тачна дефиниција и дра Росегера и дра Фишбаха, само што је дефиниција Росегерова стављена у *објективном* правцу, а Фишбахова у *субјективном* смислу, те је тако интерпелационо право и скуп правила или норми које регулишу интерпелације, и субјективно право народних посланика или народних скупштина за стављање интерпелације. И Сајдл² изјављује, да је интерпелација „лично законско право парламентарних чланова.“ Оно па једно излази било да је интерпелисање право народних посланика, било да није, јер главно је, да се интерпелације могу у народним скупштинама претресати и о њима одлуке доносити, ако буде предлог са дневним радом изношен. Али и наш устав и наш народно-скупштински пословник сматра интерпелацију или подносење интерпелације као *право* народног посланика, јер се и у уставу и скупшт. пословнику каже: „Сваки посланик има *право* управљати министрима интерпелације.“

Др. Росегер мисли, да зато не може постојати субјективно право интерпелационо, што су парламенти само органи државни, а нису корпорације, нити правна лица. Оно је истица, да

¹ Dr. Rosegger, o. c., стр. 25.

² Seydel, Bayerisches Staatsrecht, 1896, I, стр. 484.⁵¹

поједини државни орган, као што је парламент и чланови му, не може имати свога права, већ да има само државне надлежности, али се инак обилно говори о правима државних поглавица, парламената и звања, те се то тешко може да избегне, јер се терминологија не може увек згодно да (припије) прилагоди сазнању, које напредује.¹ Према томе ако се и говори о правима појединог државног органа, дакле парламента, народних посланика и т. д., то не ће стварати никакве забуне, кад се буде увек пред очима имало, да нису поједини државни органи, већ једино држава субјект свих тих права, а то доказује, да ни наш устав, па ни скупшт. пословник не може стварати никакву забуну, јер и наш устав, а и скупшт. пословник претпоставља, да је држава, а не државни орган субјект права, већ само утврђује, да државни орган, т. ј. парламент као народни представник и чланови му врше право интерпелације у име државе.

Није неумесно поставити питање, да ли је парламенат на основу задатака својег круга ради без ичега, сам по себи надлежан за постављање интерпелација влади?

Пре него на то одговоримо, морамо, да нагласимо, да има устава, који не истичу, да парламенат има овлашћења, да расправља интерпелације, а има их, који то нарочито одређују. Др. Фишбах² тврди, да то право или овлашћење припада сваком парламенту, иако уставни у свима државама нису то установили. Тако о таком „праву“ не говоре уставни у Француској, Белгији, Италији, Шпанији, Португалској, Шведској и Немачкој. И Палмерстон (Palmerstone), енглески државник, је питање о интерпелацији за доњу енглеску кућу, иако индиректно, потврдио³ т. ј. рекао је, да доња кућа енглеска има права, да претреса интерпелације. Уосталом парламенат има право контроле над радом владиним и државном управом, па чим му то право припада, онда има права и на интерпелације, којима може да врши контролу, па да тражи и потребно обавештење. А ако у уставу у којој држави нема спомена о интерпелацији, а скупшт. пословник спомине интерпелацију, онда је такав пословник преузео тумачење устава.⁴

¹ Allgemeine Staatslehre од дра Г. Језицка, стр. 561. и бел. 1. на истој страни.

² На пом. м., стр. 91.

³ Росегер, о. с. стр. 30. бел. 1.

⁴ Росегер, о. с., стр. 34.

У уставу нашем стоји не само да посланици имају право постављати министрима интерпелације, већ се у уставу одређује, да су министри дужни, да даду одговор на интерпелације, а то исто стоји узаконено и у скупшт. пословнику. Напред смо о овом питању говорили и истакли смо, да је министар дужан, да даде изјаву, само не мора увек да даде стваран, материјалан, одговор, већ само формалан, ако би стваран одговор шкодио интересима државним, па на те наше напомене и разлоге упућујемо и овде, где смо нарочито нагласили, да се јавно право не сме тумачити, као приватно право.

Био парламентарни режим или непарламентарни режим, неће ниједна влада парламенту, који тачно схваћа свој круг рада, одрицати надлежност за контролу, те неће начелно ускраћивати одговоре на питања и интерпелације, већ ће, колико је год могућно, давати материјалне, стварне, одговоре, а где се ради о политичним машинацијама измотавањима, ту ће влада са одговором врло штедљива и опрезна бити.¹ У аустријском државном сабору од 1861. до 1885. одговорено је на преко половине интерпелација, а у једном заседању шта више одговорено је на 97'64% свих укупних интерпелација.²

Занимљиво је питање, да ли са гледишта правне теорије има разлике између права интерпелационог основаног на изречном узаконеном и оног, који се изводи из круга рада једног парламента. Др. Росегер³ одговара на то питање овако: „Непризнавање првог од стране владе, који се манифестира доследним неодговарањем на питања, јесте повреда устава, на коју се под извесним приликама може, да одговори министарском оптужбом; а непризнавање последњег значи правно само неслагање између парламента и владе, што се тиче тумачења (eine Interpretationszwiespalt).“ И ми се стиме слажемо, јер је очевидна повреда устава, ако се не респектује интерпелација утврђена уставом, а где интерпелација није уставом утврђена, већ се изводи из круга рада парламентарног, тамо не може бити речи о повреди устава, јер нема уставног наређења. Да ли би се могло у овом другом слу-

¹ Исп. и дра Росегера, о. с., стр. 43.

² Ibid., стр. 43. бел. 1.

³ Ibid., стр. 43—44.

чају подићи тужба против министра, јер неодговарајући на интерпелацију вређа министар уобичајено право, то је препорно, ну ми мислимо, да би Енглези, где парлам. уобичајено право много вреди, позитивно на то одговорили. Али тужба би била умесна само онде, где је назначен рок за одговор, јер се само ту може знати, да је министар пропустио одговорити на интерпелацију.¹

О роковима за интерпелацију говорили смо такође напред, па стога упућујемо и овде на то, а изнели смо и то, да има држава, где појединац т. ј. поједини народни посланик може да поднесе интерпелацију, а има држава, где треба, да интерпеланта помогне извештај број других посланика, док има, где већина парламента има права, да интерпелише.

У Енглеској може сваки поједини народни посланик, да интерпелише. А то је начело и код нас уведено, јер и код нас има права сваки народни посланик, да упућује интерпелације министрима.

У Немачком царству у државном уставу од 1871. нема говора о интерпелацији, већ у пословнику стоји, да сваки поједини народни посланик може да интерпелише само онда, ако 30 других народ. посланика потпомогну интерпелацију. — Ни Вајмарски устав нема ниједне установе о интерпелацији.² Само пословник државног сабора (§. 55. и даље) има потребне прописе о том. И по тим прописима имају се интерпелације подносити писмено и предавати председнику држ. сабора (народне скупштине). И интерпелацију имају 30 посланика да потпишу, који сви важе као интерпеланти, уколико нису означени само као „потпомагачи“ (Unterstützer). „Потпомагачи“ су уведени, да и мање фракције могу подносити интерпелације, мада и немају 30 посланика. Разлика између интерпеланта и потпомагача види се и по томе, што се при давању речи не изнеједначују, већ интерпелант као primus inter pares има ванредан положај као говорник.³ То је ограничење (потписивање „потпомагачи“) уведено, да би се интерпелације свеле само о важним стварима, ну то се не постизава, јер се „помагачи“ налазе из колегијалне услужности и предусредљивости, а поред тога се уопште очекива од поје-

¹ Pocerep, o. c., стр. 44.

² Др. Финбах, o. c., стр. 96—97.

³ Др. Pocerep, o. c., стр. 52.

диних интерпеланата, да се и сами ограниче у својим интерпелацијама.⁴

У Француској може такође сваки поједини народни посланик подносити интерпелације без потпомагача. Али народна скупштина одлучује, кад ће интерпелација доћи на дневни ред. Често се о томе воде жучне дебате. Напоследку су и у Француској (на свршетку прошлог столећа т. ј. 1897., 1900., 1901., 1902. и т. д.) донели провизорне одлуке у народној скупштини, да се интерпелације претресају само петком, те се оставило, да се у појединим случајевима друкчије одлучи, те други дан одреди.⁵ Управо појединац предлаже, да парламент интерпелира и парламент одређује дан,⁶ који је дан сада већ одређен у петак, како је споменуто. То је у ствари провизорна установа, док је код нас пословником скупштинским стално одређен четвртак за претрес интерпелације (чл. 73.), а може бити и још један дан у недељи одређен, кад се претрес о буџету сврши и буџет буде примљен.

Интерпелација се мора и у Француској поднети писмено председнику народ. скупштине, који има права да прегледа, да ли се интерпелација не противи уставу и да нема увредљив садржај. У Данској може сваки поједини народни посланик са одобрењем држ. сабора (Thing) поднети интерпелацију о свим јавним стварима и од министра тражити одговор на исту.⁷ Исто тако у Холандији мора сваки народни посланик, који хоће да интерпелише, да тражи приволу парламентског дома.⁸ — У Аустрији је државни устав од 1867. у §-у 21. одређивао само, да парламент има права да интерпелише, а не појединац, ну пословник аустр. држ. сабора, управо закон о пословнику друкчије је тумачење дао уставној одредби поменутој. Великим ограничењем интерпелација, као што је у Данској и Холандској, онемогућује се мањина, да подноси интерпелације и тако да врши контролу. Читање интерпелација у народној скупштини и штампање истих и раздељивање народним посланицима, све то тек у другом реду пружа

⁴ Ibid., стр. 52.

⁵ Др. Финбах, o. c., стр. 94. и др. Pocerep, o. c. 103.

⁶ Др. Pocerep, o. c. 53.

⁷ Др. Pocerep, o. c., стр. 53. и Гос и Хансен (Goos und Hansen), Das Staatsrecht des Königreichs Dänemark, 1889., стр. 70.

⁸ Pocerep, o. c. стр. 53. и Хартор, Das Staatsrecht des Königreichs der Niederlande, 1886., стр. 38.

заштиту народ. скупштине против злоупотреба интерпелација, а и министар добија у руке аутентичне саставе интерпелација те може тачније да одговори на интерпелацију.¹

Нагласили смо и то, да председник народне скупштине има *права критике* о том, да ли је интерпелација уставна, те да ли интерпелација прекорачује круг рада парламента једног. О том ћу посебно говорити доцније при расправљању интерпелационог права код нас. У Белгији има посебна установа о том почевши од год. 1897. у чл. 43. пословника, где се каже, да председник може учинити, да се из „Годишњака Анала парламентарских“ и „Извештаја аналитичких“ бришу речи, које сеprotиве реду или оне, које би изрекао један члан, који не би имао речи („Le président peut faire supprimer des „Annales parlementaires“ et du „Compte rendu analytique les paroles contraires à l'ordre ou celles qui auraient été prononcées par un membre qui n'avait pas la parole“). Али за вршење такве критике и прегледа потребан је особито увиђаван и опрезан председник, који ће непристрасно да поступа, па да не поступа неправедно према мањини, а већина ће се и онако већ моћи одбранити и сузбити неправедне поступке,² јер по нашем схватању има права Народна Скупштина *коначно* да реши, да ли интерпелација одговара уставу и скупшт. пословнику и да није увредљива, па тако народ. скупштина може, да спречи председника скупштинског, ако би хтео, да буде неправедан у својој критици председничкој.

Код интерпелације је допуштена дебата, ну у Енглеској је искључена распра после интерпелације т. ј. нема дискусије о министровом одговору.³ И код нас се води дискусија при стављању интерпелације. Пошто распре поводом интерпелација могу много, да сметају редовном раду парламентарном т. ј. законодавном и прорачунском (буџетском), то се мисли, да се заведе писмен одговор на интерпелацију,⁴ чиме би се дебата искончала. То би још могло бити, да је интерпелација само средство за обавештење, али како је интерпелација средство за контролу, које има управо *критичко* обележје, те се ради о опени рада министровог, па и о осуди истога, то

¹ Др. Росегер, о. с. стр. 54.

² Др. Росегер, о. с., стр. 56.

³ Др. Росегер, о. с., стр. 60.

⁴ Ibid., стр. 61.

се онда не може никако расправљање избећи, те тако не би добро било, да се на интерпелацију одговара писмено, већ треба да остане усмен одговор, као што је и код нас заведено (arg. ex art. 73.) По §-у 69. ауст. посланичког дома дебата на интерпелацију не може се спровести, ако већина својим решењем то не допусти.¹

Што се тиче завршетка интерпелације *предлогом*, има држава, где је то онемогућено а има држава, где је то могућно. У Аустрији су били онемогућени предлози, а у Француској и Холандији могу се подносити такви предлози. Исто је тако и код нас. Тим предлогом се постизава, да парламент може министарству или поједином члану истога поводом правно, политички или социјално важних питања и одговора изјавити поверење или неповерење.²

Још ћемо да напоменемо, да из обичних питања могу да постану интерпелације, ну обратно не, а питање се претвара у интерпелацију, кад се не задовољи одговором, изјави, да ће поднети интерпелацију, дакако да се та интерпелација има писмено поднети и предати скупшт. председнику. По француским прописима мора за то дати приволу парламент.

Б) Историјски развитак интерпелационог права.

Обично напредне ствари из јавног права долазе на континент из Енглеске, ну није се то догодило тако са интерпелацијама, јер та установа није постала на енглеском, већ на француском земљишту. Још је **француска конституанта** (уставотворна скупштина) донела одлуку 21. јула 1791. год., да се министри морају свима седницама припустити, да буду увек кадри, да саслушају одредбе скупштинске, па да потребна разјашњења даду. А парламентарски пословник, који се оснива на уставу од год. 1791., одређује, да само председник скупштински има права стављати непосредно интерпелације министрима,³ па да само председник може предложити тражена разјашњења појединих чланова и за то потражити приволу

¹ Др. Росегер, о. с., стр. 62.

² Росегер, о. с., стр. 62—63.

³ Др. Фишбах, о. с., стр. 92 и Хачек, Das Interpellationsrecht, 1909., стр. 20 и Pierre, Traité de droit politic, pag. 791, и Hervien, Les ministres, leur rôle et leurs attributions dans les différents états organisés, Paris 1893, pag. 512 ff.

скупштинску, да би сазнао, да ли скупштина жели одговор министров на та разјашњења или не. И тиме су биле уведене интерпелације. Али тек су од год. 1830. учестале интерпелације. Ну скупштински пословник од год. 1849. донео је ове нове одредбе: 1. да се интерпелације имаду писмено подносити, 2. да се дан за претрес интерпелације има одредити без распре, и 3. да се распра може завршати с мотивираним дневним редом.¹ Уставом од год. 1852. укинута је било право интерпелационо. А год. 1869. право интерпелационо знатно је проширено 7. чл. сенатске одлуке од 8. септембра 1869.² Разликовање између интерпелација о унутрашњој политици и интерпелација о спољашњој политици, које је разликовање важно за Француску, извршено је законом од 13./III. 1873. год.³

А устав од 1875. нема никакве установе о *droit d'interpellation*, које излази из принципа министарске одговорности и нормирано је у пословнику.⁴ У Француској сматрају, да се може влада интерпелисати само због оних ствари, за које је она одговорна. У **Енглеској** се из почетка није дуго знало за интерпелацију, већ се знало само за обична питања. Право интерпелационо право постало је у Енглеској тек у XIX. столећу, управо од почетка 1830. год. Кад се добро промотри, примећује се, да то нису управо интерпелације, већ питања, која не доводе ни до какве дебате. Само околним путем т. зв. *хитним предлозима* (уведеним год. 1882.) могло се доћи до дебате са вољом поверења или неповерења.⁵

Садање стање о интерпелацији у енглеском парламенту оснива се на одлукама доњег дома од 7. марта 1881., 29. априла 1902. и 3. априла 1906.⁶ И интерпелант предаје писмено питање написано и упућено ресорном министру клерку парламентарног дома, а то се питање отштампа. Интерпелација има да садржи име питачево, затим дан, кад жели питач, да добије одговор, а ако жели, да одговор буде усмен, има се то звездицом назначити, премда министар може и иначе дати усмен одговор, ако држи ствар због које се интерпелише, за

¹ Др. Фишбах, о. с., стр. 92.

² Ibid. стр. 92.

³ Др. Росерер, о. с. стр. 101.

⁴ Др. Росерер, о. с., стр. 101.

⁵ Др. Фишбах, о. с. стр. 94.

⁶ Др. Росерер, стр. 105., Хачек, стр. 40.

важну. Клерк испитује, да ли питање одговара захтевима, које се на њега ставља. Према обичају утврђеном има интерпелација да садржи само оно, што је потребно за разумевање исте, па за тврдње садржане у интерпелацији интерпелант је одговоран.¹ Она не сме садржавати никакве аргументе, називе, извађања, исмевања, нити се позивати на расправе из прошлих заседања, нити на будућу тачку дневног реда, па ни извештај одбора парламентарног, који још није поднео свој извештај.² Не могу се стављати ни интерпелације ради апстрактних правних питања, као и ради могућних евентуалности, а и лични нападаји се имају, да избегавају.³ Интерпелирани министар може се дати заступати преко другог министра.

Што се тиче *Аустрије*, ту ствар о историјском развоју права интерпелационог стоји овако: т. зв. пилерсдорфов устав од 25/IV. 1848. — т. зв. октројирани априлски устав — није имао установе о интерпелационом праву, али §-ом 32. исти је устав установио министарску одговорност, а парламенту је дана надлежност за примање и решавање молби и жалби (петиција). Мартовски устав од 4/III. 1849. остао је на истом становишту на којим је био и априлски устав, што се тиче права интерпелационог. Али год. 1851. ударило се сасма на траг тако, да је државни сабор са свима својим правима бедно завршио.⁴ А царским патентом од 13. априла 1851., д. з. л. бр. 92. дано је држ. сабору само овлашћење, да се изрази „жеља“, да се чланови владе ради обавештења или разјашњења о поднесеним предлозима дозову у седнице држ. сабора. Исто је стање било и по патенту од 5/III. 1860. д. з. л. 56. Т. зв. октобарска диплома (20/X. 1860. д. з. л. 226.) и т. зв. фебруарски патент (26/II. 1861. д. з. л. 20.) дали су додуше интерпелационом праву нов садржај, али поближе норме о интерпелацијама нису донесене, већ је то остављено, да се удеси пословником парламентским. Али интерпелационо право је нормирано у ствари §. 12. зак. од 31. јула 1861., где се ово одређује: „Интерпелације, које хоће један члан да упути министру, дворском канцелару или шефу централног места, имају се предати писмено председнику и то у

¹ Др. Росерер, о. с., стр. 105, Хачек стр. 40.

² Др. Росерер, стр. 105.

³ Др. Росерер, стр. 84—85.

⁴ Др. Росерер, стр. 84—85.

горњем дому са најмање десет, а у дому посланичком (доњем дому) са најмање двадесет потписа, одмах се достављају интерпелираном и у седници се читају. Интерпелирани може одмах одговорити, одговор за доцнију седницу зајамчити или уз навод разлога одговор отклонити.¹ Право интерпелације је нормирано доцније и законима од 21. децембра 1867. д. з. л. 141. и законом од истог датума д. з. л. 146. Одредба закона о пословном реду од год. 1861. пренесена је у §. 12. закона о послов. реду од 12/V. 1868. д. з. л. 17. само су у том новијем закону с обзиром на новију државну организацију изостављена питања упућена дворском канцелару, и уједно је и број потпомагача чланова снижен од 20 на 15. Одредба §-а 12. зак. о посл. реду од год. 1873. истоветна је са §. 12. зак. о пословнику од 1868. год. Између одредаба о интерпелационом праву у §-у 21. зак. о државном представништву од 21/XII. 1867. д. з. л. 141. и одредаба о истом питању у §. 12. зак. о пословнику од 1873. год. постоји мала разлика и у томе, да је закон од 1873. год. преузео из зак. од год. 1868. и интерпелације упућене шефу централних места (звања). Затим §. 12. зак. од 1873. садржи и неко тумачење устава, и то тако, што може извршан број посланика, да изради, да се интерпелација постави министру.² Према томе не зависи интерпелација од већине парламента, већ само извесног броја посланика, а то значи, да је законом о пословнику од 1873. ублажена одредба уставна, што се тиче поднашања интерпелација. То се није ни мењало. Али после светског рата Аустрија се смањила и постала република, па је првобитно створен *привремен* (провизоран) устав за аустр. републику и то 30. октобра месеца 1918., а република је свечано проглашена 12. новембра 1918., чим је изведена, иако бескрвна, револуција у Аустрији новоствореној т. ј. т. зв. Немачкој Аустрији, а и та револуција, макар тако лако изведена, значи раскид са правним континујететом слом тога правног континујетета а то значи са *правног* гледишта.³ Пошто је устав од 30/X. 1918. на брзу руку начињен, па био много непотпу, то је донесена уставна новела од 19. децембра 1918., којом је провизорни устав од 30. октобра 1918. попуњен.

¹ Др. Посегер, о. с., стр. 85—86.

² Др. Посегер, о. с., стр. 85—86.

³ Келзен, Oesterr. Staatsrecht, 1923. стр. 79.

Новелом је државни канцелар стављен под министарску одговорност, а сворено је и звање државног нотара, који је такође стављен под министарску одговорност, а и његово звање је добило назив „звање државног печата“, чим је то звање добило своју обележену надлежност.¹ Децембра је сазвана нова конституанта, те је донесен нов устав и то 14. марта 1919. Тиме је провизорни устав коренито измењен. По том уставу народна скупштина има права, да тражи присуство чланова у влади у народ. скупштини и да поставља интерпелације министрима и да контролише владину радњу.

Године 1920. 1. октобра донесен је нов уставни закон, којим је Аустрија проглашена савезном државом (Bundesstaat). Тај наслов носи кратак назив „Савезни уставни закон“, а дели се у 7 глава. По том уставном закону има и т. зв. национални савет (Behe — Nationalrat) и савезни савет (Behe — Bundesrat) имају право *политичне контроле* напрема савезној влади, што се врши *интерпелацијом* и резолуцијом (чл. 52. уставног закона од 1. октобра 1920).²

Што се тиче **Немачке царевине**, устав од год. 1871. није познавао одредбе о интерпелацијама. Само је пословник имао о томе установе. За државни сабор §§-и 32. и 33. посл. садрже одредбе о интерпелацијама, а ти су §§-и сагласни са §§ 33. и 34. посл., који важи за пруску посланичку кућу. § 32. посл. за државни сабор наређује ово: „Интерпелације упућене савезном већу морају се, тачно формуловане и од 30 чланова (посланика) потписане, предати председнику државног сабора, који исте државном канцелару писмено саопштава и у наредној седници држ. сабора позива га, да се изјасни, да ли ће и када на интерпелацију одговорити. Изјави ли се држ. канцелар готовим за одговор, то ће се дана од њега одређеног допустити интерпеланту да је поближе изведе.“ А § 33. одређује ово: „Иза одговора на интерпелације или иза отклона њиховог сме се одмах прећи на расправљање предмета истих, ако то најмање 50 чланова предложе. Стављање предлога при томе расправљању није допуштено. Али се препушта сваком члану држ. сабора, да предмет у облику предлога касније изнесе.“

¹ Ibid: стр. 104.

² Келзен, о. с. 186.

И ако нема у уставу установе о интерпелацијама, ипак с правног гледишта излази оправданост интерпелација из контролног овлашћења парламента и одговорности канцелара (чл. 4. 17. и 72. устава немач. царевине.) Проф. Либенд¹ назива интерпелационо право „лажним правом“ (Pseudorecht), а Штерк (Stoerk)² га назива „уставним правом“.

И нови немачки т. зв. **Вајмарски устав** нема ни једне установе о интерпелацијама. Већ само пословник државног сабора има установе о интерпелацијама. Тај је пословник објављен 17/III. 1923. у државном законском листу од 1923. год. И по томе пословнику се могу подносити интерпелације влади писмено у прописаном облику, а интерпелације се имају да предаду скупштинском председнику. Интерпелацију имају 30 чланова да потпишу, и ти сви се имају сматрати интерпелантима, уколико нису обележени само као „потпомагачи.“ Интерпелацији се могу додати кратки мотиви. Председник доставља интерпелацију влади и писмено је позива, да изјави, да ли ће и када ће дати одговор. Ако влада отклони одговор уопште или на две недеље, тада држ. сабор може да стави интерпелацију на дневни ред. Пре, него што почне расправа, добија реч један од интерпеланата, да интерпелацију образложи.³ За „самосталне предлоге“ потребно је, да имају 30 потписника и уводну формулу: „Државни сабор нека реши“. И ту може бити поред правих предлагача и т. зв. „потпомагача.“ Што се тиче предлога, који пису законодавни напрти т. ј. који немају никаква посла са законодавством, могу бити упућени и без претреса одбору једном, ако предлагач буде с тиме споразуман.⁴

КРАЉЕВИНА СРБА, ХРВАТА И СЛОВЕНАЦА.

Сад прелазимо на историјски развитак интерпелација у нашој држави, Краљевини Срба Хрвата и Словенаца.

О скупштинском праву питања и интерпелација први пут се расправља у народноскупштинском пословнику од 1870. год. У томе пословнику се не прави разлика између питања и интерпелација, већ један назив за оба појма постоји,

¹ Staatsrecht, I, стр. 283.

² Zur Methodik des öffentl. Rechtes, 1885, стр. 63. и Росерег, о. с. стр. 79.

³ Др. Фишбах, о. с. стр. 97.

⁴ Фишбах, о. с. 97.

а то је питање. У скупштинском пословнику нема говора ни о том, да би влада дужна била, да даде одговор на питање т. ј. питање и интерпелације.¹ А било је препорно у пракси, да ли се може водити претрес о интерпелацијама, јер није било о томе изречне норме. У уставу од год. 1888. налазе се установе о интерпелацијама и питањима, те се интерпелације и питања разликују. У том се уставу каже: „Сваки посланик има право управљати министрима питања и интерпелације. Министри су дужни дати на њих одговор у току истог сазива.“ По пословнику скупштинском од год. 1889. о питањима се не воде претреси, а о интерпелацијама се воде. Ту се дакле не само прави разлика између интерпелација и питања, већ се ту решава и спор, што се тиче вођења претреса код интерпелација т. ј. одлучено је, да се код интерпелација воде дискусије, претреси. Овакве одредбе се налазе и у уставу од год. 1901. и у пословнику од год. 1902.² То је све прешло и у устав од 5/VI. 1903. год. и то у чл. 121., који у 2. ставу од речи до речи гласи, као и наређење устава од год. 1888. Према пословнику скупштинском од 5/6. 1903. питања могу бити и усмена и писмена. Усмена се питања чине пре прелаза на дневни ред и то без претходне пријаве. На њих не морају министри да одговоре. Усмена се питања постављају зато, да се на њих одмах одговори, ну министар не мора одмах да одговори, јер устав наређује, да се мора одговор дати „у току сазива“, шта више не мора на усмена питања ни да одговори, већ је дужан, да одговори само на писмена питања. И скупштина је могла у свако доба, да прекине усмена питања и пређе на дневни ред.³

Тако мисли Сл. Јовановић, док се у пракси противно мислило с обзиром на чл. 66. и 88. скупшт. посл. Писмена су се питања подносила председнику скупштинском, који их је достављао надлежном министру. И писмена питања читана су пре преласка на дневни ред. Министар је могао одмах у истој седници одговорити на питање или доцније. Ако министар није хтео, да одговори на питање, посланик је могао питање да претвори у интерпелацију,⁴ јер је ујемчено, да ми-

¹ Сл. Јовановић, Основи јавног права Краљевине Србије, I књига, Уставно право, стр. 232.

² Ibid., стр. 232.

³ Сл. Јовановић, на пом. м., стр. 232—233.

⁴ Ibid., стр. 233.

нистар одговори на интерпелацију, а то тиме, што се министру може изјавити неповерење, ако не одговори на интерпелацију. Питање је управо разговор између посланика и министра, те се у то не може нико други умешати. Што се тиче интерпелација, оне су такође читане у скупштини као и писмена питања. Дан за претрес је наређивала скупштина по слушању надлежног министра, који има о том да изјави у року од 5 дана. Том приликом т. ј. при одређивању дана за претрес није се могао водити претрес о самом предмету, већ се о самоме дану интерпелације могао водити претрес.¹

Без пристанка нар. скупштине није могао министар одмах одговорити на интерпелацију, да би се и други посланици могли обавестити о интерпелацији. А ако би се догодило, да министар неће да одговори на интерпелацију, тада би могла доћи изјава неповерења. Сл. Јовановић тврди, да би скупштина могла донети своју одлуку, све ако и не би хтео министар да одговори на интерпелацију, што ми држимо, да неби могло бити, јер скупштина може донети своју одлуку тек након одговора министровог и претреса интерпелације. Ми мислимо, да је ту једини лек изјава неповерења, до чега, не верујемо, да би министар интерпелирани пустио да дође, нити има тако пуне и насилне владе, која би на тај начин изазвала сукобе. При претресу интерпелације су могли учествовати и остали посланици. И по том пословнику одлука интерпелације је могла бити са простим прелазом на дневни ред и са образложеним (мотивисаним) прелазом на дневни ред. Предлоге те могао је поднети сваки посланик, а не само интерпелант. По пракси парламентарној од год. 1905. и 1906. подносио је и интерпелирани министар такве предлоге.² По §-у 93. скуп. посл. има право влада, да изјави, који ће од предложених прелаза на дневни ред да прими као довољан израз поверења скупштинског, ну та изјава нема утецаја на ред гласања. Али се увек гласа о простим прелазу на дневни ред пре мотивисаних предлога. А што се тиче ових последњих (т. ј. мотивисаних) предлога, о њима се гласало по реду, који је скупштина одредила. А скупштина је могла одлучити, да се мотивисани предлози упуте једном одбору, који се истога дана имао да изабере и који је имао да поднесе извештај прве

¹ Ibid., стр. 233—234.

² Сл. Јовановић, о. с., стр. 234.

наредне седнице, те се тада гласа прво о оном предлогу, који одбор стави на прво место, а ако је тај предлог био одбачен, тада се о осталим предлозима гласало по реду, који је скупштина одредила била.¹ А ако није никакав предлог за прелаз на дневни ред учињен, тада се на дневни ред прелазило без икакве одлуке. Између питања и интерпелација разлика је у тому, што се питањем тражи обавештење од министра а интерпелацијом се одлучивао „спор“² између интерпеланта и министра. Интерпелација је могла бити повучена и по том пословнику, само се могло повући, док није почело гласање. У пракси од год. 1904., 1905. и 1906. се узимало, да је интерпелација повучена, ако интерпелант није присутан у скупштини, кад интерпелација долази на ред. О интерпелацији се водио претрес као о сваком предмету, који има да се реши у скупштини.

По пословнику од 1903. питања се могла постављати и усмено и писмено, док се по пословнику од 2./III. 1922. питања постављају само писмено и то дакако преко председника скупштине. На питања се одговара писмено, ако питач није нарочито изјавио жељу, да му се усмено одговара. И интерпелације се по истом пословнику подnose писмено, као што су се подносиле и по пословнику од год. 1903. Сваки посланик има права управљати министрима интерпелације, као што је то нарочито назначено и у уставу од 1921. год. По том најновијем пословнику имају се интерпелације, да штампају и разделе међу посланике, да би се дала прилика посланицима, да проуче интерпелацију, јер код интерпелације при претресу могу учествовати и други посланици, а не само интерпелант. Што се тиче рока за одговор на интерпелацију, друкчије је установљено у пословнику од 1903. год., а друкчије у најновијем, јер по првом пословнику имао је министар да одговори оног дана, који скупштина одреди, а по другом одговор се има дати нарочитог дана у недељи, а тај ће дан бити у четвртак, ако скупштина не реши друкчије; а после примљеног буџета може скупштина, ако буде потребно, одредити још један дан у недељи за претрес интерпелација. Што се тиче рока за одговор министров на интерпелацију, ту се и уставу разликују. Тако устав од год.

¹ Сл. Јовановић, о. с., стр. 234—235.

² Ibid., стр. 235.

1903. у сагласности са уставом од 1888. а од 1901. одређује, да министар има одговорити на интерпелацију „у току истога сазива“, док је у том тачнији најновији устав, који одређује, да министар има, да одговори на интерпелације „у току истога сазива, а најдаље за два месеца“ (чл. устава 82.). Интерпелације се претресају и по данашњем пословнику, као и по пређашњим пословницима од 1889. год., 1902. год. и 1903. год. И по најновијем пословнику могу се подносити предлози са простим прелазом на дневни ред и са образложеним дневним редом, те се и по том пословнику гласа прво о простом прелазу на дневни ред, а тек онда о образложеним дневним редом. Интерпелант има права, да образложи интерпелацију, а има и право на реч после министровог одговора. Влада има права и по овом пословнику, да изјави, које ће од предложених прелаза на дневни ред примити као довољан израз поверења. Интерпелант има права, да повуче своју интерпелацију све догле, док прелази на дневни ред не буду стављени на гласање. Та одредба је посве сагласна са одредбом пословника од 1903. год., која о истој ствари говори.

УГАРСКА.

А сад да видимо, како стоји са интерпелацијама у Угарској (Мађарској). Угарско интерпелационо право уређено је §. 29. зак. чл. III. од године 1847/48. Тај §. одређује: Министри су дужни, да дођу у сваки дан држ. сабора, који то жели, и да даду потребна разјашњења.¹ У угарском горњем дому може сваки члан да упути интерпелацију министру, само не може прекидати започету дискусију о предмету дневног реда. Интерпелација се подноси писмено. А у расправни записник (протокол) има се уврстити име интерпелантово и текст интерпелације. Надлежни министар може одмах да одговори или доцније. И кратак садржај одговора министровог има се такођер уврстити у расправни записник. Интерпелант може на одговор министров дати своје опаске. Министар може дати одговор на те опаске, а и интерпелант може по другипут говорити, али овај само онда, ако магнатска кућа (горњи дом) допусти. Кућа или узме на звање изјаву министрову или прелази на дневни ред (чл. 40. пословника ма-

¹ Др. Росегер, о. с., стр. 97.

гнатске куће)¹. Али норме о интерпелационом праву у доњем дому угарском много су комплицираније. И ту постоји потпуно интерпелационо право према министрима, по у том доњем дому могу се управљати интерпелације и председнику доњег дома, председништвима појединих одељења и одбора, али ни у којем случају не може се интерпелацијом прекидати започето саветовање о којем предмету (§ 67. посл.) И ту се мора интерпелација поднети писмено уз назначење имена интерпелантовог и предмета интерпелације; затим се са именом министра, којем је интерпелација упућена, у посебни регистар за интерпелације упише. Ако би који посланик тражио хитност за своју интерпелацију, тада председник, ако за то нема овлашћења, има да затражи од парламента хитност за интерпелацију. Министар може одмах одговорити, а може за 30 дана да изјави, да ли ће уопште одговорити на интерпелацију или неће. Ако жели, да даде одговор, онда има о томе парламент обавестити преко председника и то дан пре (чл. 204).² Интерпелант има право, да одговори на одговор министров. Министар има права још једном, да говори. Према томе у Угарској постоји ограничена интерпелациона дискусија. Иначе може интерпелант или други који посланик ставити предлоге о предмету интерпелације, а дискусију и решење интерпелације не може омести одговор министров. Према томе се дели расправа о интерпелацији у два дела: расправа о самој интерпелацији и расправа о предлозима, који су последица интерпелације.³ У првој седници сваког месеца износи скупштински списак свих интерпелација навршених.

Тако је то било у Мађарској све до под крај 1924., кад мађарска народна скупштина преиначи пословник, који сада наређује (в. §. 197.) ово:⁴ Интерпелације се могу поднети усмено или писмено. Интерпелација се уписује у књигу, која лежи на столу дома парламентарског и мора се уписати име посланика, који жели интерпелисати, кратко означити предмет интерпелације, министар, којем се управља интерпелација и да ли ће се интерпелација усмено или писмено поднети. —

¹ Хачек, Interpellationsrecht, стр. 174.

² Хачек, о. с. стр. 125.

³ Хачек, о. с. 125.

⁴ Ово је тисак добио добротом г. дра Душана Рајића, адвоката и шефа скупшт. стеногр. бирео у Будимпешти, те му за то и овом приликом захваљује.

Интерпелација се мора уписати пре почетка седнице, која ће се одржати пре оне, на којој ће се интерпелација поднети, а књига интерпелација ће се прочитати у истој седници, у којој је пријављена, и то после установљења дневног реда за наредну седницу. После прочитања књиге за интерпелације морају се посланици усмено или писмено председнику изјаснити, да ли ће своју интерпелацију оджати (т. ј. на наредној седници) или је желе брисати или само одложити. Ако тада посланик не изјави, како је напоменуто, интерпелација се брише. До почетка прве, претходне, седнице, мора посланик своју интерпелацију у два примерка и својеручно потписану председнику предати, а интерпелација може само *кратак опис чињеница и питања* садржавати. Интерпелације, које не одговарају пословнику, које су *увредљиве* или којима се намерава, да се изиграју наређења овог пословника, председник у свом кругу рада *одбија* и о томе скупштину обавештава. *Ту нема места никаквој расправи, а ни одлучивању.*

Пре него што се поднесу усмене интерпелације, прочитају се прво евентуални *писмени* министарски *одговори*, који су нар. скупштини стигли, а затим *писмене* интерпелације, које се без дебате упућују надлежном министру; после тога чита скупштински бележник *текст* сваке интерпелације, која је стигла председнику, а после тога прочитања долази образложење интерпелација оних посланика, који су интерпелације поднели. *Усмена интерпелација траје 15 минута.* Ако посланик није присутан, кад на њега ред дође, брише му се интерпелација, ма ду је на време јавно, да ће интерпелацију одржати, па у истом предмету у *истој сесији* (заседању) не може поднети усмену интерпелацију изузимајући случај, да се код председника писмено оправда, те о томе решава нар. скупштина без дебате простим (обичним) гласањем. — На интерпелацију министар одговара *усмено* и *писмено*, па ако хоће, и *одмах*, а иначе се мора па сваку интерпелацију одговорити у року *од 30 дана*. Ако министар не одговори омах, онда мора скупштину или сâм лично или преко председника извести *дан пре* о томе, да жели одговорити. *Писмени одговор* министров се чита после установљења дневног реда. На усмене интерпелације може по овлашћењу министровом одговорити и државни тајник (секретар). Ако који посланик у врло *хитном* случају жели поднети *журну* (хитну) интерпелацију на дан кад

се не износе интерпелације (сада се подносе само *средом* и *суботом*), тада мора сам текст интерпелације пре почетка седнице предати председнику. Ако председник не припусти интерпелацију, онда на жељу посланикову ставља председник питање скупштини после установљеног реда, која без дебате решава, да ли одобрава поступак председников или не. *Хитне се интерпелације* подносе само *усмено*, а образложење не може дуже трајати од 15 минута. На усмени или писмени одговор министров може посланик дати своју реплику од 10 минута, а после тога решава скупштина без даље дебате, да ли прима одговор министров или га ставља на дневни ред. Ако министар и по други пут одговори, може и посланик поново да узме реч, која може трајати највише 5 минута. За образложење (мотивацију) интерпелације установљене рокове од 15, 10 и 5 минута може скупштина на молбу интерпелантову без дебате простим гласањем продужити. Пре овог новог пословника, који је ограничио интерпелациону дебату, готово навео клоџуру, могла се интерпелација образлагати толико дуго, колико је посланик хтео, па пошто је у последње време било врло много интерпелација, то је довело до новог, опрезнијег уређења овога питања.

ИТАЛИЈА.

А како стоји у Италији са интерпелацијама и интерпелационим правом? И интерпелационо право италијанско разликује као и француско и наше право између интерпелација (*interpellanze*) и питања (*interrogazioni*).

Чл. 119. итал. пословника одређује овако: „Интерпелација се састоји у томе, што се влада пита за саопштење и смер њених радња“. Код интерпелације се ради о сазнању и правој одлуци о поступку владином (*cognizione e giudizio*), а код питања ради се само о саопштењу чина једног управе. — У привременим пословницима од 1848. год. пије било спомена о интерпелацији. И онда се интерпелационо без законског регулисања тога питања, па се интерпелација одмах претресала и сви су посланици учествовали у тој дебати. Смањала се око 1860. год. и доцније интерпелација као излив, управо последица контроле управе и одговорности министарске. „*Il diritto d' interpellanza, che ha la sua ragione nella responsabilita dei ministri*“ (право интерпелационо, које има свој резон —

основ — у одговорности министара) — то су речи некадашњег италијанског посланика Бонкомпањја.¹

Интерпелационо право није сматрано као субјективно право посланика, већ као акт, чин парламента. Интерпелације се писмено формулирају у оба дома, а могле су се председнику предавати, и кад је одгођена скупштина (*anche durante l'aggiornamento dell'Assemblea*).² Председник је одмах у истој седници, у којој је примио интерпелацију, ставио то до знања, а било је случајева, да је председник читање интерпелационог захтева за сутра оставио. Пословник за горњи дом није одређивао министру рок за одговор, док је пословник доње куће одређивао рок, те наређивао, да се одговор има дати наредне седнице скупштинске. А министар је могао изјавити, да не ће на интерпелацију да одговара. Али у том случају узима парламенат, да о томе већа и то у горњем дому без дискусије, а у доњем дому након, што се саслушају интерпелант и влада. А ако је министар изјавио, да ће одговорити на интерпелацију, онда он сам и дан за одговор одређује. Било је случајева, да је претрес интерпелације био одгођен на 6 месеци, као што се чинило у енглеској парламентарној пракси. А бивало је, да је парламенат одгодио претрес интерпелације, док се буџет не доврши или док се потребне исправе о спољашњој политици не разделе међу посланике. А год. 1878. придржао је себи право парламенат, да реши о интерпелацији тек, кад је Француски парламенат одобрио трговачки уговор склопљен с Италијом.³ Дан претреса одређивала је скупштина. Ако је влада дала потребно објашњење пре, него што је интерпелација стављена на дневни ред, онда је председник просто изјавио, да је интерпелација довршена, те се дан за претрес није ни одређивао. Год. 1885. је народна скупштина узела суботу као дан претреса интерпелације. Али у сенату још год. 1862. дана је изјава против установљивања дана за интерпелације, па тако у сенату није никада дошло до установљења таквог дана.⁴ У том одређењу дана за претрес видели су окраћење права мањине, ну посланичка кућа је ипак год. 1885. на то пристала, иако тешком муком. У Италији се до-

¹ Хачек, о. с., стр. 49.

² Хачек, о. с., стр. 49.

³ Хачек, о. с., стр. 51.

⁴ Хачек, о. с., стр. 51—52.

гађало, да се прелазу на дневни ред други смисао давао, него што су речи гласиле. Према томе се морало задовољити изјавом (вотумом) поверења, иако јој се могу супротне намере подметнути.

За питања су у талијанској посланичкој кући од год. 1868. нека ограничења уведена. Питања су се морала писмено предати и председник их је имао да стави до знања кући посланичкој као и интерпелације. Њихово читање могло се одгодити до седнице наредне. Ако је питање још пре било најављено, могла је посланичка кућа допустити, да се пређе на питање. Али је постојао парламентарни обичај, да влада себи резервира извесан рок за изјаву. Год. 1890. реформиран је поступак са питањима (интерогацијама) и интерпелацијама.

Питања се имала постављати сумарно, па су се стављала на дневни ред у наредној седници а трајати су могла у једној седници 40 минута (т. ј. питања и одговори на то). А интерпеланту за реплику одређено је само 5 минута. Нису били задовољни ни са интерпелацијама, јер по речима тадашњег министра председника Крисија интерпелацијама губило се много времена и трошиле се речи, а за посланичку кућу није то било од интереса. И онда су донели чл. 9. (који одговара данашњем 120. чл. пословника), који каже: „Ако влада изјави, да не ће да даде одговора или интерпелацију упуту на обичан пут, тада може интерпелант од посланичке куће да иште, да се интерпелација развије оног дана, којег он предложи“. Затим је чл. 10. (сад чл. 121. посл.) ограничења интерпелација на одређени дан у недељи, *понедељак* (*lunedì*). Чл. 11. (данас чл. 122.) одредио је спој свих конексних интерпелација, т. зв. „*Ragggruppare*“. Чл. 12. (данас 123. чл.) давао је право за поднесење предлога, ако би се интерпелант изјаснио, да са владиним одговором није задовољан, а допуштено је било и сваком другом посланику, да поднесе предлог, а био интерпелант задовољан са одговором владиним или не. Чл. 10. (сад 121. чл.) одређено је, да питања имају првенство пред интерпелацијама, а тако исто имају првенство т. зв. *иницијативни* предлози пред интерпелацијама. Год. 1907. је одређено, да се у једном дану (*понедељник*) могу свршити највише 15 интерпелација, а и у седници од суботе имају се назначити, које ће у понедељник доћи на дневни ред. А ако би пре свршетка седнице биле интерпе-

лације свршене, имају се други предмети ставити на дневни ред (чл. 121.). Чл. 120. одређено је, да се интерпелација има сматрати примљеном од министра, ако министар не да неповољан одговор на њу ни на *трећој* седници. Тада долази интерпелација на редовни претрес од понедељника (Torno ordinario). Уједно је реформа завела и застарелост иницијативних предлога и интерпелација.

По чл. 113. најновијег пословника посланичке куће питање (интерпелација) може да садржи ово:

1. питање, да ли каква чињеница стоји;
2. жељу или захтев ради подељења обавештења;
3. жељу за саопштење којих исправа и
4. питање, да ли влада мисли, да донесе одлуку о којем предмету или ју је већ донела. Влада има на то одговорити, да ли ће дати одговор или не (чл. 116.). Уопште ту се ради само о сазнању које чињенице (cognizione di fatto). Две ствари не достају питању напрема интерпелацији: 1. испитивање целокупне радње владине и 2. суђење или просуђење исте. А заједничко имају то, да испитују *намере* владине.

Интерогант (питач) има право, да одговори на министров говор, но та реплика може да траје највише 5 минута. И у тој реплици има само да изјави, да ли је задовољан са одговором министровим или није. А ако са одговором није задовољан, може пово питање да поднесе и то о истој ствари.¹ Од ових питања чине изузетак т. зв. *хитна питања* (interrogazioni con carattere di urgenza), јер ако их влада призна хитним, онда она може одмах на њих да одговори или у првој наредној седници. И ту питач има право реплике. Ако је народ, посланику намера, да испита или оцени поступак или рад владе (condotta del Governo), што се тиче каквог догађаја у унутрашњој и спољашњој политици, има право интерпелације (interpellanza) у који појам спада и одговор владе. Код интерпелације је предмет политичка одлука и односи се на целокупну радњу владину. И код интерпелације је као и код интерогације знатно скучен претрес (Discussione ristretta). А ако хоће интерпелант да дође до опширног претреса своје ствари из интерпелације, онда може, да поднесе предлог у смислу чл. 77. и 123. пословника послан. куће.² За интерпе-

¹ Хачек, о. с., стр. 61.

² Хачек, о. с., стр. 63.

лације је одређен понедељак као и за интерогације. Председник најављује интерпелацију парламенту, а влада може на њу одмах да одговори или да даде одговор у наредној седници или у седници од понедељника (rinviare al turno ordinario) или да интерпелацију одбија. А одговор да одбије на интерпелацију може влада учинити само у два случаја: 1. Ако се тиче спољашње политике, тада ће министар, да ускрати одговор, ако се тиче међународних дужности, које има држава на себе да узме; 2. Ако се интерпелација тиче унутрашње политике то ће бити одговор ускраћен, ако се интерпелација тиче администрације правосуђа, судства. Посланичка кућа може и против воље министрове да нареди, да се интерпелација расправи у наредној седници. Дакако, пошто министар има права по уставу увек да говори, односно да буде увек саслушан, то на тој седници може да говори министар и да посланичка кућа тек после његове изјаве донесе одлуку. Реплика код интерпелације није скучена на 5 минута као код интерогације. Италијански *сенат* усвојио је својим регламаном од 13. до 17. априла 1883. бр. 78/79. облик интерпелације, који се у једном тачно разликује од регламана посланичке куће. Сенат одлучује без дискусије, којег ће се дана имати да образложи и претресе интерпелација, и може је одбити на неизвесно време. Разлика је и у томе, што је у сенату допуштена општа дискусија при интерпелацији тако, да у дебати могу учествовати не само интерпелант и министри, већ и остали посланици, те сенат не познаје скучену дискусију (discussione ristretta).¹ И у сенату има интерпелација првенство пред сваким другим предметом изузевши питања и извештаје петиционог и рачунарског одбора. Ако је интерпелант одсутан, кад његова интерпелација дође на дневни ред, онда се сматра, да је одустао од своје интерпелације. И ту могу конексне интерпелације заједно бити претресене. Запимљиво је питање, да ли се право за образложење интерпелације, може пренети на другог партијског друга посланика за сасма други смер или да ли је овлашћен парламенат, ако једна интерпелација не буде образложена, да даде реч другом, који хоће да интерпелира због предмета томе налик. Скупштински председник изјавио се у седници од 27. јунија 1891. у корист последње

¹ Хачек, о. с., стр. 65.

альтернативе.¹ Ако у посланичкој кући интерпелације застаје за 3 месеца, ако их њихови аутори т. ј. интерпеланти не буду за 3 месеца од дана, кад су стављене на дневни ред, пожуривали и не буду тражили њихов претрес.

БЕЛГИЈА.

У Белгији, што се тиче интерпелације, до год. 1889. није било законом признато право на интерпелацију, док се у пракси употребљавало од т. зв. националног конгреса.² Тек 14. јулија 1889. уведен је резолуцијом у пословник представничког дома нов члан, 31., који је регулисао ствар о интерпелацијама. Интерпелација се имала или одмах претрести у седници, у којој је интерпелација изнесена, или на захтев владе у наредној седници, али се никако није смела одгодити интерпелација на дуже од 8 дана. То је могло бити само приволом интерпелантовом. Год. 1896. је уведено, да се интерпелације писмено подносе, да не би било изненађења са интерпелацијама, 1897. год. су утврђени и чл. 32. и 33. посл., који су наређивали 1. разлику између интерпелација и питања 2. да се питања (questions) могу стављати само уторником и 3. да остају исти рокови за интерпелације, само без одобрења интерпелантовог није се могла интерпелација одлагати на дуже од 8 дана. — Белгијски устав има само једну установу, која се тиче интерпелационог права, а то је чл. 88, ст. 3., који каже: „Доњи и горњи дом могу искати (тражити) присуство министра“. Иначе је у Белгији право интерпелационо регулисано пословником посланичке куће (чл. 32. и 33.). У сенату до сада није регулисано интерпелационо право. У посланичкој кући разликују се питања (questions, чл. 32.) и интерпелације. — Питања се упућују влади. Подносе се писмено и предају се скупшт. председнику и имају да садрже, што је најпотребније ради разумевања. Председник даје штампати у записнику парламентском и у стенографским расправним извештајима. Оне се стављају на дневни ред под бројем, под којим су презентоване. Надлежни министар одговара на њих у почетку седнице од уторника, ако их народ. скупштина у споразуму са министром не прогласи хитним. Чим питач и ми-

¹ Хачек, о. с., стр. 66. и Bragaglia стр. 145.

² Хачек, о. с. стр. 77 и Huytteus, Discussions de Congres National de Belgique, II. 228.

нистар измене своје мишљење, ствар је свршена, те је тако допуштена и питачева реплика и министрова дуплика. Питање могу потписати највише њих тројица. Тиме се хоће, да онемогући дебата (дискусија) о обичном питању. По белгијском праву питање се може по одобрењу нар. скупштине претворити у интерпелације. Што се тиче интерпелације, чл. 33. наређује ово: „Интерпелант има предмет интерпелације у писменом акту да означи, и тај акт има да преда председнику, а овај прочита тај писмени акт у посланичкој кући. Интерпелација се тада ставља на дневни ред прве седнице од уторника са осталима по реду, како су презентирани (предане).“¹ А ако министар не одговори на интерпелацију, тада добија интерпелант поново реч и то највише за четврт часа. А ако одговори министар на интерпелацију, тада добијају реч осим интерпеланта још и три посланика. Интерпелант добија први реч, али ни један од сва четири говорника не може дуже говорити од 15 мин. Ако $\frac{1}{3}$ посланика пристану, може се интерпелација претресати и пре седнице од уторника или баш у оној седници, у којој буде поднесена или пријављена. Али у овом последњем случају потребна је и привола владина. У оба случаја ради се о хитним интерпелацијама, те код тих интерпелација опадају сва ограничења и што се тиче броја говорника и времена.² Интерпелације се морају свршити у истој седници осим, ако $\frac{2}{3}$ посланика присутних не пристане, да се интерпелација може довршити на другој седници.

ШПАНИЈА.

У Шпанији се из почетка није разликовало између интерпелација и питања. У пословнику од 1838. год. покушали су ту разлику, да спроведу, али без успеха. Тек год. 1847. у пословнику (Reglament) од исте године спроведена је разлика између питања (preguntas) и интерпелација (interpelaciones). Као и у Француској, тако и у Шпанији су са адресом као одговором на краљев престони говор споје и интерпелације или предмете интерпелационе, но то су после у обе државе укинули. Француски посланик народни Курвоазије³ рекао је 1821. год. у парламенту између осталог ове речи: „Les ad-

¹ Хачек, о. с., стр. 84.

² Хачек, о. с., стр. 84.

³ Хачек, стр. 73. т. 2 Courvoisier (Arh. parl. 2. serie, t XXXII. p. 588.)

resses sont d'hommage et non d'accusation" (адресе су за хомажналност, а не за оптуживање).¹

Данашњи пословник шпанолске посланичке куће није ништа друго до пословник (Reglements) од 4. маја 1847. стављен на снагу год. 1876/77. — По данашњем праву шпанском има право сваки посланик народни (депутирац), да упућује интерпелације министрима, па увек тачно назвачи предмет интерпелације. Ако је министар *присутан*, може интерпелант усмено изнети интерпелацију. На интерпелацију може министар одмах да одговори или може да придржи себи право, да одговори дана утврђеног за интерпелације (чл. 164). Даље се не може отезати са одговором. Тако бива и кад се интерпелација писмено поднесе, само што овде после одговора министровог могу говорити три говорника за, а три *против*. А у случају те равнотеже може питати скупштину, да ли да се пређе на даљи дневни ред. На *крају претреса интерпелација* могу посланици поднети предлоге по својој вољи и то у истој седници или наредној (чл. 167). И питања (preguntas) могу стављати посланици влади о предметима јавног интереса (asuntos de interes publico), на што влада, ако пађе за добро, да одмах одговори или после. То излази из 2. става чл. 168., по којем може посланик, ако се не задовољи са одговором на питање, да поступи на начин одређен за интерпелације. По томе не може се pregunta (питање) само по себи претворити у интерпелацију, па ни са приволом посланичке куће, као што то бива у Француској. Што се тиче интерпелационог права у сенату, оно се разликује од онога у посланичкој кући само тиме, што овде нема јемства, гаранције за мањину у облику говора трију посланика за, а трију *против*.² Уопште нема дебате у вези са интерпелацијом. По томе у том погледу нема разлике између питања и интерпелације, јер је онемогућена *дебата у сенату* код обојет.

ПОРТУГАЛИЈА.

У Португалској³ т. ј. у португалској посланичкој кући (camera dos dipudados) овако су уређене интерпелације: Интерпелацију мора интерпелант *писмено* да преда бироу председниковом. Секретар председников даје још истог дана

¹ Хачек, о. с., стр. 75. и бел.

² Хачек, о. с., стр. 74—76.

³ Хачек, о. с., стр. 76.

надлежном министру препис интерпелације. Ако председник буде обавештен, да је министар спреман, да одговори, онда председник сâм одређује дан за расправљање интерпелације. Говорити може само министар и интерпелант и то сваки по двапут. Само ако се интерпелација тиче врло важних политичких ствари, тада је допуштена неограничена дискусија. Тиме се у пракси провела разлика између питања и интерпелације. Претрес се свршује одлуком, резолуцијом, којом се изјављује мишљење посланичке куће. Сваки посланик може предлагати измене код те резолуције. Што се тиче португалског сената (camera dos pares), и тамо постоје норме налик на оне у посланичкој кући.

ХОЛАНДИЈА.

У Холандији се до год. 1906. знало за интерпелације, али ни у уставу, ни у пословнику није била њихова употреба нарочито призната. У пракси се оснива за послан. т. зв. народ. скупштину, или 2. комору право интерпелационо на чл. 94. пословника (grondwet), који одређује ово: „Министри дају у нар. скупштини усмено или писмено тражени обавештај (inlichtingen), чије саопштење не коси се са државним интересом“. Почевши од 1906. год. уведена је у Холандији разлика између питања и интерпелација и то, како Хачек¹ констатује, *формална* а не материјална (као и у Француској и Белгији). Чл. 89. пословника куће посланичке говори о *интерпелацијама*, а чл. 89а (додан 28. јануара 1906.) има норме о *обичним* питањима. — **Интерпелације** се могу подносити само са одобрењем *парламента*, који одређује дан, кад ће се интерпелација да претресе. Министра о том обавештавају и замоле га, да буде присутан при претресу интерпелације. У хитним случајевима може посланичка кућа, да одлучи, да се интерпелација одмах претресе. Нарочита владина привола за то није потребна, само мора бити присутан *министар* при *такој* одлуци. А што се тиче *обичних* питања, њих може постављати министру *сваки* посланик у одређено време, које се одређује на почетку заседања (и без дозволе коморе). Председник одређује самостално, да ли се ствар има сматрати питањем или интерпелацијом. Он има права, да одбија питања,

¹ У његовом цитраном делу „Interpellationsrecht“, стр. 86.

која су неприкладна и по облику и по садржају.¹ Питач може одговор кратко критиковати, тражити објашњења. Али нема претреса, а ни претварања питања у интерпелацију.

ДАНСКА.

Чим је у Данској наступио уставни живот, а то је 1848. год., уведена је и установа интерпелације (§ 19. посл.) Тада се сматрало интерпелационо право као индивидуално право појединог посланика, исто као у то доба и у Француској и у аустр. држ. сабору у Кремсу. Утврђено је било и то, да се интерпелација може одмах ставити на дневни ред, ако на то пристане министар и нар. скупштина. Одређено је и то, да у претресу интерпелације могу учествовати и други посланици, те да је они могу наставити, ако интерпелант и не би хтео. У пракси је бивало шта више и то, да интерпеланту или предлагачу нису ни допуштали, да образложи своју интерпелацију, већ су пуштали друге посланике, да формулују друге интерпелације са предметима налик на предмет прве интерпелације. То показује, да је поред свега индивидуализирања после поднесења интерпелације владао ипак комунизам при даљој обради њеној: Према томе је била допуштена опширна расправа у свези са интерпелацијом. Али да се томе у неку руку доскочи, по §-у 20. пословн. могао је сваки члан држ. сабора, да тражи, да се одбије интерпелација, предлог или измена предлога, а скупштина ће о том решити и без дебате. Тиме се хтело, да уведу т. зв. претходна питања, questions préalables, по француском угледу,² као што је био то нагласио и извештац одбора за нови пословник, Algreen-Ussing у свом извештају.³

Пословник нови нар. скупштине (folketing) је од год. 1850., те су и §§ 19. и 20. старог уврштени у тај нови пословник под §§ 28. и 29., само што је на место индивидуалног права интерпелације уведено *одобрење скупштинско* за подношење интерпелација. § 28. старог посл. одговара потпуно данашњем §-у 24. данашњег пословника. Кад је год. 1867. ступио на снагу нов основни (уставни) закон на место онога од 1849. године, видело се, да се и пословник нар. скупштине (folketing) од

¹ Хачек, стр. 88.

² Хачек, о. с., стр. 128—129.

³ Стр. 116.

1850. год. мора да преради. Што се тиче права интерпелационог, задржана је на снази одредба §-а 28. пређашњег пословника од 1850, која је прешла у измењеном облику у скупшт. пословник од 2/V. 1867. и важи и данас под §. 24.¹ У том новом пословнику постарало се, да интерпелант не буде окраћен у својој слободи расправљања, као што је то било по посл. од 1850. год. У нови пословник уврштено је и то, да се захтев за одбијање интерпелације може ставити тек кад интерпелант дође до речи, а интерпелант може и после предлога за одбијање интерпелације да образложи своју интерпелацију. Комунистичко право располагања интерпелацијом укинута је. Из обичног претходног питања ишчаурило се образложени дневни ред, т. ј. могло се образложити, зашто се преко интерпелације прелази на дневни ред. Према томе по данском праву под образложеним дневним редом двоје се разумевало: а) одбијање интерпелације и б) разлог, односно образложење, зашто је интерпелација одбијена.² То је био историски развитак интерпелационог права у народној скупштини (folketing), а тако је и било и у горњем дому (Landeting). И по §-у 62. државног основног (уставног) закона може сваки посланик уз приволу скупштинску сваку јавну ствар узети у претрес и стога искати разјашњење од министра. Због тога пословници (§ 24. фолкстинга и § 30. ландстинга) одређују, да се интерпелација (Foresporgsel) има на писмено и тачно састављена поднети председнику скупштинском, који ће је приопштити скупштини, на што ће она да одлучи, да ли ће се интерпелација ставити на дневни ред. Тај пристанак скупштински може се учинити изречно или прећутно. Ако се буде гласало о томе, не сме бити распре. Ако скупштина даде свој пристанак, онда ће се интерпелација ставити до знања надлежном министру, а на дневни ред ће се ставити у наредној седници. Интерпелацију може да образлаже интерпелант или други који посланик.³ Министар мора дати одговор, али тај не мора да буде материјалан (стваран), већ само формалан. Одговор не мора бити ни усмен.⁴ Данско

¹ Хачек, о. с., стр. 130.

² Хачек, о. с., стр. 131 и Rigsdagstidenden, Ordentlig Samling 1866—1867, стр. 150.

³ Хачек, о. с., стр. 132.

⁴ Хачек, о. с., стр. 132. и Matzen, Den danske Staatsforfatningsret 2. сн. стр. 120.

право нема установе, као што је она у пруском и белгијском праву, по којом сваки дом парламенски има права да тражи, да министар буде присутан, кад се интерпелација претреса. Само једна једина форма одлуке на интерпелацију је образложени прелаз на дневни ред (§ 26. посл. фолкстинга и § 32. посл. ландстинга), а и тај се предлог мора писмено саставити и предати скупштинском председнику. Ако би се образложеним прелазом на дневни ред и изјавило неповерење, то они не морају демиссионирати, јер краљ има неограничено право постављања министара. Зато и каже Мацен.¹ Правно не могу бити удаљени министри са својих положаја против воље краљеве. Ипак се тим интерпелацијама са образложеним дневним редовима у Данској приписује велика важност, јер таквим одлукама задобија државни сабор знатну моћ на унутрашњу и спољну политику владину, пошто на тај начин постижава, да влада прихвати извесна управна начела.

РУСИЈА.

Да бацимо кратак поглед на интерпелационо право у Русији, предатној, несовјетској. Царским указом од 29/III. 1906. (по старом календару) о царској думи одређује се у §§ 58. и 59., да се интерпелација писмено састављена и потписана од 30 чланова думе има предати председнику думе, који интерпелацију износи пред думу на решење; у интерпелацији може бити питање, који тражи разјашњење и обавештење о таквим чинима министара, управника централних места или њима потчињених лица и звања, који чини нису законити. Ако дума на интерпелацију пристане, тада се интерпелација доставља надлежном министру или управнику централних места и они морају за месец дана или да даду потребна разјашњења и обавештења или разлоге, зашто се ускраћују материјални (стварни) одговори.² Иначе могу бити само интерпелације од већине думине, па је тако мањина изложена милости већине, а и само незаконити чини министарски или управника централних власти бити предметом интерпелације. Ну по §-у 60. царског указа од 1906. године, ако две трећине већине думине не пристане на интерпелацију, тада има председник думин предати интерпелацију на највише т. ј. царско решење. Ро-

¹ На пом. месту, 2. св., стр. 79., а и. и. Хачек, стр. 135. пр. 1.
² Росегер о. с., стр. 111—112.

сегер¹ мисли, да то у пракси или значи сахранити интерпелацију или круну, ако се заузме за интерпелацију, увући у политичку борбу, због чега поменута одредба није политички мудро састављена. Уопште су биле садржане установе о интерпелационо право за Русију у §-у 66. IV. погл. државног основног (уставног) закона од 24/IV. год. 1906. Право интерпелационо, као и петиционо, допуштено је било само у оквиру надлежности одређене за думу. Дума није имала законодавне иницијативе, већ само влада.

ШВЕДСКА.

Да пређемо на интерпелационо право у Шведској. Испрва у шведском парламенту интерпелација није била позната. Познато је сталешко контролно право, које је вршено преко одбора сталешких. Дебате у пленуму није било. Тек модерно време је претворило то сталешко контролно право у модерно интерпелационо право,² но и то је поглавито путем државног живота и рада државног. Данашње шведско право разликује: питања, интерпелације и образложени дневни ред. Питања се морају пријавити председнику, који на основи своје власти одређује и време, кад се таква питања могу стављати. Право питања није утврђено пословником, већ се оснива на том, што сваки посланик има права, да ставља у држ. сабору (Rigsdag) *предлоге* и што су чланови држ. савета дужни, да присуствују седницама држ. сабора. У истом дому (доњем) праксом је уведено, да се могу постављати интерпелације без расправе, па и без претходне пријаве, а на члановима држ. савета је, па што ће од интерпелације да одговоре. Ну по пословнику посланичке куће (§ 21. посл. од 27/IV. 1868. у облику измењеном год. 1900) овако се поступа са питањима: „Ако посланик који жели, да упути о каквом предмету изван дневног реда питање саветницима краљевим, то га мора предати писмено и са одређеним садржајем. Нар. скупштина (посланичка кућа) одлучује без претходног премисљања, да ли се питање (spörsmälet) може поставити или не. У првом случају председник саопштава одмах питање министру, који долази у обзир“. И у горњем и у доњем дому има права сваки члан парламента да чини примедбе на сва

¹ Ibid., стр. 112.

² Хачек, о. с., стр. 89.

питања претреса, а и на изјаву, коју је дао министар, те се тако и поводом интерпелације може да развије дискусија, те тако шведско право не познаје ограничену дискусију.¹

Праksom су оба облика питања (обичног питања и интерпелације) уведена.

Као основа интерпелационог права служи у пракси § 107. ст. 1. и 2. устава од год. 1809., који одређује, да ако *уставни одбор* примети, да су чланови државног савета (већа) заједно или један део њих при саветовању о општим мерама пренебрегли заједничко опште добро државе или да који саветник, који о печем реферише с опрезношћу, умешношћу и трудом не извршује своје звање, то тада има одбор права, да то саопшти држ. сабору, а држ. сабор *може, ако нађе, да државно добро захтева*, краљу своју жељу писмено пријавити, да уклони из звања државно веће или носиоца звања, којем је приговорено. Таква питања могу се ставити и у оквиру једног дома држ. сабора а могу се предложити парламенту и од другог одбора, а не уставног одбора, али због држ. сабора не треба о томе да буде решено пре, док *најпосле* именовани одбор (т. ј. уставни одбор) не буде о томе саслушан.

Тако је било у доба сталешко, па и данас. Доцније је праксом промењено, што се тиче рада уставног одбора. О тој ствари шведски писац држ. права, Хагман² говори, да меморијал (мишљење) уставног одбора утолико је још од главног значаја, што је његовим излагањем у парламенту члановима парламента дана прилика, да претресају владине поступке, који заслужују општу пажњу и са тог гледишта посматрања свеједно је, да ли су владини поступци учињени предметом примедба уставног одбора или само са неким ограничењем или уопште нису у меморијалу ни споменути.

На тај начин је створена *основа* за интерпелације. Државна пракса завела је и то, да уставни одбор има не само примедбе учинити, ако је читав рад држ. већа незаконит, па треба збацити читаво држ. веће, већ уставни одбор мора учинити ту своју дужност и онда, кад примети, да један члан држ. већа није довољно пазно на општу корист државну или ако није са *потребном умешношћу* радио („icke med erforderlig skickdighet“). Год. 1866. постала је шведска парламен-

¹ Хачек, о. с., стр. 90.

² Хачек, о. с., 92. и Хагман (Hagman), Sveriges Grundlagar, 1902., стр. 263.

тарна држава. У држ. пракси је заведена и изјава поверења и неповерења у савезу са мишљењем (меморијалом) уставног одбора. То је постало у другој половини 19. столећа, али устав то не познаје.¹ По томе и шведско право познаје донекле мотивирани дневни ред, јер се то врши у савезу са извештајем уставног одбора и његовим замеркама. Из сталешких облика развила се модерна министарска одговорност у смислу интерпелација са образложеним (мотивираним) дневним редом, јер је § 107. устава био застарео.

Меморијал уставног одбора од год. 1873., бр. 11. добио је у неку руку санкцију, иако се противи закону. Он пружа тројаку корист: 1. што се тако чини непотребним да се и друга средства употребљују против министра, н. пр. ускраћењем буџета; 2. што се тиме даје маха, да се питање поверења или неповерења брижљиво претресе; пренагљености ту не може да буде, као у романским земљама, јер уставни одбор припрема изјаву поверења или неповерења према министрима и 3. што се § 107. устава сматра по схватању уставног одбора од 1873. као последње средство према влади т. ј. ако остала средства остану без успеха.²

НОРВЕШКА.

Да видимо сад, како стоји ствар са интерпелационим правом у **Норвешкој**. У тој држави постојао је испочетка облик средњевековне министарске одговорности, јер само уколико се из записника државног већа види, да је министар саветовао краљу, да нешто учини, министар је одговоран за тај акт, а одговоран је и онда, ако се крајева одлука противи државном облику или државним законима, а министар није учинио своју дужност, те није против тога одлучио представку чинио и није уврстио своје мишљење у записник. Тако је налик било и у Енглеској у 17. и на почетку 18. столећа, а има остатака од тога још и данас у истој држави. Тим су се путем служили и кад је устав у Норвешкој уведен био.³

А имали су у Норвешкој и други начин за то. Тако су по угледу на француску уставну доктрину основани уставним

¹ Хачек, о. с., стр. 94.

² Хачек, о. с., стр. 96., а в. и ту цитованог Rydin-a Svenske Rigdagen, 2. део, 2. одељ., стр. 96.

³ Хачек, на пом. м., стр. 97.

законом, §§-има 75. и 79. омогућили да министри, који до 1884. год. нису смели учествовати при саветовању стортинга, буду позвани пред стортинг (Storting) и да се од њих траже објашњења. Устав француски од 1791. имао је такође такву установу и тако је дан основ за француско интерпелационо право. Т. зв. записнички комитет т. ј. одбор оделстинга (Odelsting), који испитује државне записнике (протоколе), да би довео до одговорности министара и да би што већи притисак учинио на владу радикалном и непристрасном критиком, отпочео је у својим истраживањима, да истражује сваку поједину радњу владину и њену погодност, па је то чинио и у оним случајевима, где се није никако могла подићи тужба против министара.¹

И преко тог одбора уставног и т. зв. државне ревизије (то су 5 ревизора изабрани од стортинга, који имају да испитују државне рачуне) вршио је оделстинг знатну контролу над разним управним гранама. Оделстинг би, кад му се какав рад владин не би допао, изјавио неодобравање таквог владиног рада. То је било после год. 1827. Год. 1830. је краљ изјавио, да је то неоправдано, ну год. 1839. тражио је баш сам краљ од владе, да му поднесе извештај о таквим одлукама оделстинга. Оделстинг је своје право одржавао па и последњи пут 1863. год. Тек год. 1884. после великог уставног конфликта пошло је за руком стортингу, да задобије одлучај утецај на састав министарства, владе. У Норвешкој је дотле владало начело уставно, да министри не смеју учествовати при саветовањима стортинга.² Према томе је влада била сасма одељена од стортинга, па су зато сваки за себе имали своје управне максиме. До 1848. г. био је краљ за то и радио је, да министри уђу у народну скупштину (стортинг), ну после 1848. год. није на том радио, јер се бојао, да ће се том променом основног закона довести дотле, да се у држави створи парламентарни режим. Али стортинг је баш хтео, да Норвешка постане парламентарном државом. И од год. 1872. до 1880. донесено је више одлука, да министрима даје право, да учествују при саветовањима стортинговим, али без права гласа. Краљ је хтео на то да пристане само под извесним опрезностима и тако је наступио сукоб између краља и владе

¹ Хачек, о. с., стр. 98.

² Хачек, о. с., стр. 98.

с једне стране и народног представништва (стортинга) с друге стране.¹ Последница тога је било то, да су сви они министри, који нису хтели, да изврше одлуке стортингове, били оптужени и осуђени, њихови наследници су на отпор стортингов морали се повући, ако нису хтели, да искусе оно, што је њихове претходнице постигло. И стортинг је победио. У свези с тим донесен је закон, да сви министри из ма којег изборног среза могу бити народни посланици. А пракса је томе додала, да они министри, који не уживају поверење већине стортингове, морају дати своје оставке. И тако је постао парламентарни режим у Норвешкој. А тиме је добио појачани значај и § 75. норвешког устава, који има одредбе о објашњењима (oplysninger) владиним.²

По §-у 74. норвешког устава има краљ, чим се састане стортинг, да му поднесе *опширан* извештај о *политичком* положају у *држави* тако, да стортинг може том приликом испитати *битну* страну државног живота. По §-у 75. норвешког устава има права, да стортинг може да иште све *државне* протоколе и *исправе*, који су *јавноправни*. Од тога су изузете исправе, које су приватна својина и оне, које имају тајан садржај. Ако није никако могуће, да се стортинг упозна са извесним дипломатским актима, онда се ти акти предлажу само једном *одбору* стортиншком, који је обвезан, да чува *тајну*. Стортинг има само право на *списке*, који постоје, а не писмена обавештења и мишљења. Али по §-у 83. устава има право само *врховно судиште*, да *државном већу* на захтев припошље *мишљење о правничким стварима*.³

Ну основа данашњег норвешког интерпелационог права налази се у §-у 75. сл. *h.*, устава, који одређује, да „стортинг има права, да свако лице позове предасе у државним пословима (стварима), изузевши краља и краљевску породицу. Али тај изузетак не важи за краљевине, који су „државни чиновници“. То показује, да стортинг може предасе да позове и чиновнике и приватна лица, па је тиме створена основа за интерпелације, које се упућују министрима (Sporgsmaal). Интерпелација се може бавити само државним ства-

¹ Хачек, о. с., стр. 99.

² Хачек, о. с., стр. 99.

³ Хачек, о. с., стр. 101.

рима. Других законских ограничења нема интерпелација.¹ Само је стортинг својеволјно одлучно, да се интерпелацијом не смеју објављивати предмети, који се могу сазнати само из исправа, које им се не смеју, да предложи. — Ако министар не ће да дође пред стортинг, онда се против њега поступа по §-у 1. сл. g општег закона о одговорности чиновничкој. Закон од 3/VIII. 1897. наређује глобу од 1000—10.000 крупа. Једино стортинг може, да предложи казну. Питања, којима се траже разјашњења, упућује председник у седници позваним личностима опоменувши их, да само истину говоре и да ништа не таје и учинивши их пажљивима о важности поступка. Сваки посланик има права да ставља питања ради разјашњења главног питања, због којег је позив и учињен. Кад посланик стави питање, онда председник пита скупштину о томе и она без икакве дебате гласањем одлучује. А призвани министар изложен донекле унакрсном саслушању, што у главном одговара дискусији, јавно да одговори.² После свршеног унакрсног саслушања и даног одговора, мора министар, чим то од њега затраже, положити заклетву или дати свечану изјаву наместо заклетве. — Ако позвани не би дошли, већ би послали писмени одговор на питања, која им постави тинг, тада и морају писмено изрећи заклетву или дати изјаву писмену уместо заклетве. У првом случају формула је: „Заклињем се на све горе споменуто, тако ми Бог помогао!“, а у другом случају гласи формула: „Потврђујем горе поменуто својом чашћу и савесношћу“.³

РУМУНИЈА.

Сад ћемо да размотримо интерпелационо право у Румунији.⁴ Ту постоји један пословник (реглеман) за горњу и доњу кућу т. ј. за сенат и посланичку кућу. И сваки сенатор и сваки народни посланик има права, да упућује влади или сваком министру питања, саопштења и интерпелације. Како се види, румунски парлам. пословник прави разлику између питања и интерпелација, а и саопштења.

¹ Хачек, о. с., стр. 101.

² Хачек, о. с., стр. 102.

³ Хачек, о. с., стр. 103.

⁴ Ово је добијено од румунског посланства као и оно од чехословачког, бугарског и грчког посланства добротом г. дра Вукчевића, саветника у нашем мин. иностр. дела, на чему нека му је топла хвала од писца.

А шта су питања? Питања су проста обавештења или тражења обавештаја о државној управи или о којој год ствари, која спада у надлежност владину. Парламентарна учтивост тражи, да интерпеловани министар одговори одмах, а исто тако може и да не одговори, јер га пословник на то не обвезује. Питања се свагда стављају усмено.

Саопштења су чини и дела, која представници народни стављају (доносе) до знања влади, службеним путем преко парламентарне говорнице тражећи праведно решење. Тај исти пут се примењује, кад се хоће, да затражи саопштење списа и исправа, који се тичу послова (ствари) државних.

Саопштења се изјављују (приказују, најављују) усмено и предају се писмено председнику, који их одмах дописом ставља до знања министру, који мора писмено да одговори. Одговор се доставља преко председника питању, Ретко одговара министар одмах и усмено.

Интерпелација је средство, којим опозиција износи пред скупштину све ствари или питања, које се тичу понашања (поступања) и надлежности владе и државних функционера. Она даје министрима могућност, да се изјаве пред парламентом о питањима (стварима), која узбуђују јавно мњење. — Интерпелације изјављују се свагда усмено и постављају се одмах писмено бироу (писарници), која их доставља министру. А министар је обвезан да одговори или одмах или у року од три дана по својем избору. После, кад интерпелант образложи своју интерпелацију, министар одговара. Интерпелант има права, да предложи дневни ред поверења или (укора) неповерења, а парламент се изјављује то одобравајући или одбацујући. Сасвим други представник има права, да се придружи интерпелацији и само у том случају може он учествовати у претресу (дискусија). Осим тога придружења дискусија се води између интерпеланта и владе, изузевши, дакако, противну одлуку скупштинску.

Интерпелација је дакле средство, којим опозиција износи пред скупштину важна питања, која могу у (једном) даном моменту узбудити јавно мњење, дајући у исто време влади прилику, да се изјави опширно и да обавести скупштину. — Из напред напоменутог се види лако, да постоје различке између разних путева и начина контроле владиних радњи.

ЧЕХОСЛОВАЧКА.

Прелазимо на интерпелације и питања у Чехословачкој (Чехословачкој). О томе говори глава XI. пословника чехословачког као закона од 15/IV. 1920., а нарочито чл. 67—70. у савезу са чл. 65.

И чехословачки пословник прави разлику између питања и интерпелација. Што се тиче питања, сваки народни посланик има право упитати писмено владу или члана владе о раду владе и њених органа и о корацима, које иста намерава учинити. На ово питање може упитани члан владе одговорити усмено или писмено. Питање и писмени одговор се достављају парламентарној канцеларији, али се не штампају. Парламентарна канцеларија предаје питање и одговор (чл. 67.). По нашем пословнику на питање се даје усмен одговор, ако се то нарочито тражи.

Затим расправља чехослов. пословник о интерпелацији, па каже у чл. 68. ово: Ако је овакво питање¹ потписано још најмање од 20 других посланика (интерпелација), упитани је дужан одговорити усмено или писмено у року од 2 месеца или изречно одговор одбити наводећи разлоге. *Интерпелацију и одговор његов* или *одбијање* треба доставити скупштинској канцеларији и издати *штампано*. Најдоцније на првој седници после раздања интерпелације може бити учињен *предлог* да се расправља о одговору или његовом одбијању. За предлог и дискусију важе одредбе чл. 65., који ћемо доцније истаћи. — На молбу члана владе т. ј. *ако то члан владе затражи*, мора председник прогласити поверљивом, тајном, седницу, у којој се одговара на интерпелацију; у овом се случају одговор не штампа, ако скупштина друкчије не реши. Евентуални предлог, да отпочне расправа, треба одмах учинити у пуној (поверљивој) седници, а скупштина решавајући о отпочињању расправе решава уједно и о томе, да ли да се расправа о интерпелацији води у седници јавној или тајној. Ако је поднесена интерпелација назначена као *хитна*, решава по чл. 69. чехослов. посл. скупштина без расправе *простим гласањем*, да ли и кад да се о њој почне расправа. При овој расправи мора интерпелирани члан владе на интерпелацију да одговори (чл. 65. и 68.). Како се види из напред напоменутог, по

¹ Питање, о којем говори чл. 67. посл. ск.

чехослов. пословнику скупштинском између питања и интерпелације постоји *само формална* разлика и никаква друга. Питање се подноси без икаквих супотписа других посланика, док је код интерпелације потребан још и потпис 20 других посланика. Код Чехословака може се одговорити на интерпелацију усмено или писмено, а код нас само усмено.

О дискусији владе расправља чл. 65., који смо напред узгред додирнули, и овде га износимо целог. На *писмени* предлог ма којег народног посланика може скупштина одлучити без расправе простим гласањем, да ли треба о изјави владиној отпочети дискусију *одмах* или у *некој* од *будућих* седница. Ту дискусију треба довршити гласањем, да ли скупштина *одобрава* изјаву или *не*, али скупштина може одлучити и то, да се гласање одлаже. У чл. 70. се расправља и о питањима управљеним председнику. Ту се каже, да сваки народни посланик може да упита председника скупштине, и председника скупшт. одбора за њихове одлуке, управо одређења. Питања треба доставити писмено скупштинској канцеларији и треба одговорити на њих у року од 14 дана у скупштини, којом приликом саопштава *садржај* питања. Ово се питање не штампа, па се по том штампано и не раздаје. Код нас говори о питањима упућеним председништву скупштинском чл. 48. ст. 1. нашег скупшт. пословника.

ГРЧКА.

Прелазимо на Грчку и њено интерпелационо право. Интерпелација је добро средство за вршење надзора на радом владиним, али се интерпелација може и злоупотребљавати, те употребити као средство опструкције. То бива често, управо обично у Грчкој. Један писац њихов каже у једном правном листу,¹ да се код њих парламент, опструкција употребљује више него на другом месту, те постаје практична, па ако не допустљива, а оно се бар може извинити. Опструкција („холисвергиа“) врши се путем *питања безбројних*, која су упућена министрима, а која неправедно називају *интерпелацијама* („еперотесеис“), јер та питања или те т. зв. интерпелације не повлаче *скоро никад* за собом *парламентарно гласање*. Опозиција често ставља *питање због одсутности кворума*: само

¹ Revue du droit public, t. XV, p. 508—509., а в. и Хачека на пом. м., стр. 151. и бел. 1. на тој страни.

један члан опозиције изазива гласање о том питању, читава се опозиција повлачи, половина и још један од посланика нику присутни и седница се одлађа. Опструкција је по мишљењу тога писца *нужно зло* или како он каже: *nécessité impérieuse*, опасна невоља. Па баш због те злоупотребе предлагало се у Грчкој, као у Белгији, Италији, па и у Француској, да се измени скупшт. пословник, па да се одреди *тачан дан недељно* за претрес *питања и интерпелација*, а и да се може питање због *коорума* ставити само онда, ако то траже *десет* или *петнаест* чланова, па да се у присутне рачунају и они, који се из *седнице удаље после* учушеног питања, односно предлога. Таква уставова је имала врло лепог успеха у Белгији. Међутим влада грчка у том правцу није учинила ништа све до 1900, кад је о овоме писао поменути грчки писац. Поред све те опструкције могла је влада готово све своје законске нацрте да протури. Парламентарна иницијатива законодавна свела се на врло мало ствари. Год. 1899. и 1900. донесено је око 7—8 закона. Између осталог донесен је врло слободуман и напредан закон, а то је закон о *реформи одредаба цивилног поступног закона, што се тиче телесних принудних средстава*.

Према подацима добивених од грчког посланства у Београду и грчки скупштински пословник, који је данас на снази разликује *питања* од *интерпелација*.

Питање је просто тражење од владе, да изјави, да ли се који чин догодио, да ли је влада упућена или обавештена о каквој вест, да ли је каква вест тачна, да ли је влада имала сазнања о томе, да ли је влада расположена, да изнесе пред скупштину корисне предлоге или не и да ли је влада учинила одлуку о извесној ствари. Влада или шта више заинтересовано министарство мора на питања одговорити у року од 3 (три) дана и то *писмено*, док по нашем скупшт. пословнику министар одговара на питање писмено само онда, ако то питач посланик тражи, иначе *усмено*. Кад прође рок од 3 дана, а одговор се не добије, може посланик, који је ставио питање, да тражи, да се његово питање *претвори у интерпелацију*. У *хитним* случајевима може министар да одговори на питање и *усмено*. Дакле се и ту разликује грчки скупшт. пословник од нашег. Прелазимо на *интерпелације* (Eπερωτεςεις). Интерпелација је парламентарно средство, којим се служи на-

родни посланик, да би могао вршити контролу над радом владиним или да осуди рад њен, а састоји се у истраживању побуда, мотива, или смера једног владиног чина или њених потчињених јој органа или демисије, оставке, владине. Интерпелација се упућује преко народно скупштинског председника заинтересованом т. ј. надлежном министру. Расправа, дискусија, о интерпелацији је ограничена по грчком скупшт. пословнику на дебату између министра и посланика интерпеланта. То је правило. Али се може дебата проширити или како грчки скупшт. пословник вели, генерализовати, ако то *писменом* молбом затраже 10 (десет) посланика или ако то затражи сам *интерпелисани министар*.

БУГАРСКА.

Сад ћемо изнети, како у том погледу стоји **Бугарска**. И она има своје представништво, које зову „собраније“, а које има такође свој (нови) пословник, који је донесен 24. априла 1920. год.

Пословник тај говори о *интерпелацијама* (запитвањима) и *питањима* (питанија), само не истиче, у чему постоји разлика између та два појма. Зајамачно да се и код њих, као и у другим државама, интерпелације односе на важније ствари, о којима се води претрес и где се ради о контроли над радом владиним, а питања се тичу мањих, незнатнијих ствари, о којима се траже обавештења, где је искључена дебата. О интерпелацијама говоре чл. 54—59., а о питањима чл. 60. буг. скупшт. пословника. По чл. 54. сваки представник, који жели, да поднесе интерпелацију, мора је предати писмено председнику скупштинском и то пре, но што се пређе на дневни ред. Председник саопштава скупштини интерпелацију одмах или у најближој (наредној) седници. За интерпелацију одређује скупштина (собрање) посебну седницу сваке две недеље (седнице). Интерпелација једног представника према другом забрањена је. По чл. 55. оног дана, који је означен за расправу интерпелације, има право интерпелант, да интерпелацију образложи (развије). После одговора министра може осим интерпеланта да говори још по један говорник од сваке групе парламентарне и то највише $\frac{1}{4}$ часа. Чл. 56. одређује, да се никакав *мотивиран* дневни ред о интерпелацији не може, да предложи, ако није *писмено* састављен и

уручен председнику. А по чл. 57. о предлогу за чист и *прост прелаз* на дневни ред, ако га неко изнесе, гласа се на *првом месту*. Не прими ли се предлог за прост прелаз на дневни ред, онда по чл. 58. председник ставља на гласање мотивирани дневни ред. А ако је предложено више мотивираних дневних редова, онда их председник предлаже по реду, како су изнесени. Ако онај, који је ставио интерпелацију, одустане од ње („го оттегли“), сваки представник може да преузме и подржи исту интерпелацију (чл. 59.). Толико расправља речени пословник бугарског собрања о интерпелацијама. О одгањању интерпелација нема спомена, а кад сваки представник може, да преузме интерпелацију, ако интерпелант од ње одустане, онда свакако може сваки представник да преузме интерпелацију и онда, кад интерпелант буде *одсутан* т. ј. не дође у седницу интерпелациону. А шта бива, кад министар не дође у седницу, не спомиње се у пословнику. Што се тиче *питања*, представник их може да упућује којем министру или којем начелству (бюрото, bureau) на почетку седнице, ако их претходно поднесе *написмено* председнику. Ничије питање не може дуже трајати од $\frac{1}{4}$ часа. Када прође по часа од почетка седнице, а питања нису готова, председник одгања питања за почетак будуће (наредне) седнице. Министар је дужан, да одговори на та питања најкашње на будућој седници. Код питања *не може бити дебате*. Ако представник пита ч буде задовољан даним одговором, тај може, да се објасни и то највише у говору од 5 минута. Тако све наредује чл. 60. бугар. скупшт. пословника.

ПОЉСКА.

А ево како је у *Пољској*. У пословнику сејма (народне скупштине) Пољске републике *нема* ни спомена о *усменим питањима*. Он их не познаје, а што се тиче *интерпелације*, она је срећена §§-има 25. и 26. пословника скупштинског. § 25. вели ово: „Интерпелације упућене влади морају имати најмање 15 потписаних посланика. Председник има право тражити од интерпеланта, да одстрани изразе, који не одговарају достојанству сејмову и у том случају може одгодити оглашење интерпелације за будућу седницу.“ А § 26. одређује ово: по пријему интерпелације председник скупштински шаље исту председнику министарског савета. У колико интер-

пеланти нису задовољни са одговором или уколико влада у року од 6 недеља не одговори, председник на захтев интерпеланата (§ 25. ст. 1.) ставља интерпелацију на дневни ред. Дискусија о интерпелацији може се водити само тада, ако сејм по саслушању садржине интерпелације нађе за умесно, да се води дискусија поводом евентуалног одговора владиног или ако један од интерпеланата мотивише потребу дискусије својим кратким говором, који не сме дуже трајати од 10 минута. У дискусији се може ставити предлог, да сејм прима или не прима одговор на знање или пак позива владу, да одговори у пленуму седнице у року означеном.“

Ни у *сенату* Пољске републике *не постоје усмена питања*, а интерпелације у сенату уређене су §§ 54. и 55. сенат. правилника.

§ 54 одређује ово: „Интерпелације упућене влади морају имати својеручне потписе од најмање 7 сенатора. Ако председник сумња у то, да ли да се интерпелација прими, упућује исту *пословној комисији* на разматрање. Та комисија дужна је ствар рассмотрити пре но што ће отпочети пленарна седница. Иста комисија има право, да са већином од $\frac{2}{3}$ гласова од присутних чланова реши о недопустљивости интерпелације.“

А § 55. наредује ово: „По пријему интерпелације председник упућује исту председнику министарског савета са питањем, када ће влада дати објашњење. Одговор владе на интерпелацију може бити *писмен*. По примљеном одговору или ако исти није стигао, одмах по истеку 6 недеља председник ставља интерпелацију на дневни ред. Претрес интерпелације може се водити само, ако сенат нађе за умесно. После претреса интерпелације може сенат одговор владин подвргнути решењу“.

То су дакле установе пољске државе о интерпелацијама и у сејму и у сенату пољском. Како у Пољској у парламентарном животу не познају „усмена питања“, то о њима и немају никаквих уснова. Наш пословник познаје и усмена питања и интерпелације.

ШВАЈЦАРСКА.

Бадићемо летимце поглед и на *Швајцарску*. Она је република. Република има парламентарних и непарламентарних, ну Швајцарска има посебни изглед републике. Ту су

законодавна и управна власт сједињене и законодавно тело врши обоје. И то законодавно тело врши прву функцију (законодавство) непосредно, а другу посредно преко министарског савета, који бира на три године и над којим има надзорну власт. Дужност републичког председника врши један од министара, те се сваке године узима сваки други министар за председника.¹ Што се тиче интерпелација, сваки члан т. ј. посланик у највећем делу кантона има права, да ставља интерпелације, али само није допуштена дебата о интерпелацији.² Швајцарска се, што се тиче информационих и контролних средстава, није се повела Север. Сједињеним Државама, већ у чл. 85. одс. 11. устава свога допушта надзор над државном управом, па и над правосуђем и установљује у чл. 102. одс. 16. посл. ст. вршење надзора овако: Оно (савезно веће) има и посебне извештаје да поднесе, ако савезна скупштина или једно њено одељење то затражи". Тиме је узаконено и овлашћење за подносење интерпелације.³ Према томе је допуштена интерпелација и у кантонским скупштинама и у савезној скупштини.

СЕВЕРНА АМЕРИК. УНИЈА.

Северна Америк. Унија. Сједињене североамерик. државе чине изузетак међу парламентарним колегијама, јер североамерик. конгрес нема интерпелационо право. А зашто? Зато, што унија држи тачно систем о подели власти, који систем забрањује званично усмено општење између легислативе (законодавног тела) и егзекутиве (извршне власти) у Сједињеним Државама Северне Америке, где одговорност за државну управу лежи на председнику републике, а не на министрима. Председник је потпуно шеф управне власти, а министри су само његови органи. Зато министри не одговарају пред парламентом, који им према томе не може ни изјавити неповерење.⁴

ЈАПАН.

Настављамо са Јапаном. У Јапану је донесен 11. фебруара 1889. год., а тада је уједно проглашен и закон за

¹ В. Сл. Јовановић, О држави, год. 1914., стр. 276.

² Rosegger, о. с., стр. 52. бел. 1. и Schollenberger, Grundriss des Staats- und Verwaltungsrechtes der schweizer Kantone, 1900. I. B., стр. 205.

³ Rosegger, на пом. м., стр. 65. бел. 2.

⁴ В. о томе опширније код Сл. Јовановића, О држави, на стр. 290—291.

њихову нар. скупштину (држ. сабор), који у својим §§-има 48. и 49. уређују интерпелационо право. Те су установе узели од Пруске т. ј. прописи пруске посланичке куће ту су у главном усвојени.¹

ПЕРЗИЈА.

И најпосле и Перзија је после Русије и Јапана усвојила интерпелационо право, које је, изгледа, у своје време довело до уставног сукоба између парламента и владе перзијске. Главно је, да су и тамо увидели, да парламент мора да води контролу над радом владиним.²

ПОСЕБНИ ДЕО.

В) Интерпелационо право у нашој краљевини (Срба, Хрвата и Словенаца).

Код нас има и у уставу, т. зв. Видовданском уставу од 28. јуна 1921. год. и у народноскупштинском пословнику 2/III. 1922. одредаба о интерпелацијама и питањима, те се већ стога гледишта мора рећи, да је устав наш и пословник наше скупштине направан. Из историјског развитка интерпелационог права изнесеног у овој књизи³ види се, како се то право тешко развијало, колико је требало, док није дошло до модерног појма о интерпелационом праву и интерпелацији, па и колико је требало, док је дошло до разликовања између интерпелација и обичних питања.

Занимљиво је свакако питање, да ли може пословник парламентарни сам својом снагом, да среди право о интерпелацији, кад устав то право није ни додирнуо. Како смо из досадање расправе о прегледу развитка тога питања у разним државама видели, то се питање мора потврдити. Пракса је то утврдила. У Француској, Белгији, Италији, Шпанији, Португалској, Шведској и Немачкој (пре рата, а и сада) нема ни спомена о интерпелацији и праву интерпелације у уставу, па ни у Вајмарском (Немачком) уставу од 1919., али зато је то интерпелационо право признато у њиховим скупштинским пословницима. Али тај пословник не сме прећи своје границе и на-

¹ Rosegger, на пом. м., стр. 111.

² Ibidem, стр. 111.

³ Стр. 26—30. (ове распр.).

метати дужности такве, које закони не познају. Хачек¹ вели, да је скупштински пословник само *internum corporis*, те по томе да не може да буде поред устава и закона *извор* права. И пословник не сме да натурује министрима дужности изван устава и закона, само по нашем мишљењу ту треба разликовати између пословника, који је народ. скупштина донела на основу своје *аутономије* путем резолуције, као што је баш наш пословник од 2/III. 1922. донесен и то на основу чл. 106. посл. за устав. скупштину, и оног скупшт. пословника, који је донесен у облику *закона*, јер пословник донесен као *закон, може наметати и дужности, па и министрима дужност за одговарање на интерпелацију.*²

Шта су интерпелације и питања, наш устав не назначује. Казали смо већ напред,³ да је нашем уставотворцу пред очима лебдело, да се зна, шта је интерпелација, а шта питање т. ј. да је то у *теорији* решено, па зато и *нема ни у нашем уставу*, па ни у *скупшт. пословнику* одредбе о томе, шта је интерпелација, а шта питање; нити је *јасно* одређена разлика између оба та појма. Оно се може, да створи разлика утолико, што се питања *означују* у скупшт. пословнику „*кратка питања*“, што хоће да каже, да се та питања могу бавити само *кратким мање важним стварима*, а што пружа доказ, да се интерпелације тичу само *важних ствари*, ствари од веће вредности. Из нашег скупшт. пословника види се и то, да код кратких питања нема дебате, нема расправе, док код интерпелација постоји претрес, у којој могу да учествују осим министра и интерпеланта и други посланици (чл. 73. ск. посл.). Претрес се тај управо води као посебан (специјалан) претрес законског предлога, о чему ће доцније бити још речи. Осим тога на стављена се питања одговара пре дневног реда т. ј. пре но што се пређе на дневни ред, а и усмено се одговара на питања само онда, ако се тражи усмени одговор, иначе се даје писмени одговор, док се одговор на интерпелацију даје усмено при претресу интерпелације, а и то бива посебног дана, који је одређен чисто за претрес интерпелација, те би се тај дан могао назвати управо *интерпелационим даном*, који код нас пада у четвртак, ако скупштина друго

¹ На пом. м., стр. 161.

² Нама изгледа, да Хачек, о. с., стр. 161—162. ту разлику не прави.

³ В. стр. 3—12.

што не реши (§. 73. нашег посл.). Најпосле код питања не доноси се никаква одлука, док се код интерпелације може донети одлука, ако се предложи прост прелаз на дневни ред и образложени (мотивисани) прелаз на дневни ред, јер ако не буде никаква предлога, онда се на ту интерпелацију не гласа, нити доноси одлука (чл. 74. ст. 3. нашег ск. посл.). На дан интерпелациони прелази се одмах на дневни ред, те се тога дана не могу давати ни одговори на питања.

И ако Сл. Јовановић¹ не одређује, шта значи питање, а шта интерпелација, ипак испоси разлику између питања и интерпелације.² Он ту каже, да разлика између та два појма постоји у томе, што се о питању не претреса и не гласа, а о интерпелацији се и претреса и гласа. Питање је дијалог између министра и питаача, а смер тога је, да се добију извесна обавештења. Интерпелација је напад посланика на министра, а смер тога напада је, да изазове скупштински претрес извесних министрових поступака. Устав је јасно утврдио дужност министрову, да одговара на питања и интерпелације. Тако Сл. Јовановић. То мишљење се слаже у главном са нашим мишљењем мало пре изложеним, које је нешто опширније и тачније.

Али како *укратко* да дамо појам питања и интерпелација? Ми се позивамо на *општи* део, који говори о тим појмовима.³ А овде ћемо, да обележимо, шта је то питање, а шта интерпелација. Питање је по нашем скупшт. пословнику *кратко* питање народног посланика упућено министрима, којим се траже обавештења од министра о којем министровом поступку. А интерпелација је *квалифицирано* питање постављено од једног или *више* народних посланика влади или поједином министру писменим путем о радњи владиној или појединог министра *и ради критике те радње, која не стоји у вези са расправом*, која се води. Зато и каже њемачки научењак Сајдл,⁴ да је (обично) питање *природно право* појединог парламента, јер се она могу тичати и предмета, која су на дневном реду, а не само предмета изван дневног реда, док се интерпелације не тичу *никада* предмета изложених расправи т. ј. дневном реду.

¹ Уставно право, стр. 282. и 283.

² Ibid., стр. 286.

³ В. стр. 5—6.

⁴ В. др. Росегера, о. с., стр. 8.

Како се из нашег скупшт. пословника (§. 73.) види, код нас се дискусија интерпелације има да води као и специјалан претрес законског предлога, а то је што се тиче *трајања* и *броја* говора. И ако то доказује, да немамо код претреса т. зв. скучену дискусију (*discussio restricta*), као у Италији, ипак говори при претресу интерпелације не могу дуже трајати од једног сата, односно по сата, како то наређује 2. ст. чл. 40 скупшт. посл., а исто тако по 3. ст. истог члана од једне групе могу само *два* говорника да говоре, ако се одбор шефова није друкчије сложио,¹ а под групом се разуме само организовани и председништву пријављени посланички клуб од најмање 6 посланика (чл. 40. ст. последња). У толико је претрес интерпелације ограничен, али то показује, да се код интерпелације по нашем пословнику не прави никакав изузетак, већ и овде вреди исто, што и код специјалног претреса законског предлога. Сл. Јовановић² тумачи то мало друкчије: „Ако је интерпелацију потписало више њих, ово право на два говора има само један од интерпеланата, првопотписани, ако се интерпеланти друкчије не погоде. Остали потписници интерпелације осим тога једнога могу добити реч само по општим прописима пословника“. Како се из пре поменутог види, ми заступамо с обзиром на чл. 40. ск. посл., да двојица могу говорити од *сваке* групе и то први сат, а други по сата о самој интерпелацији. А они говори по општим прописима пословника овде су споредна ствар.

Одговор на интерпелацију је свагда усмен, док је одговор на питања кадгод усмен, а кадгод писмен т. ј. према томе, да ли се тражи на питање усмен или писмен одговор.

По чл. 71. ст. 3. ск. посл. свака се интерпелација мора отштампати и посланицима раздати најмање три дана пре претреса.

Кад се интерпелације поднесу писмено председнику скупштинском, он их одмах саопштава министру надлежном, а скупштина реферирше о њима на првом састанку кад чини и друга саопштења.

На што се могу протезати питања и интерпелације, не

¹ Према томе погрешно је тврдио у седници од 13. маја 1921. тадањи скупшт. председник, који је тврдио, да о интерпелацији може говорити само по један представник групе. (В. Пракћеново објашњење посл. нар. ск. стр. 177.)

² Уставно право, стр. 285.

каже се ни у уставу нашем, а ни у скупшт. пословнику, а свакако је важно знати, који предмети спадају под питања и интерпелације.

У општем делу говорили смо о тој ствари.¹ Интерпелације (па и питања) могу се типати свих предмета, који спадају у круг рада народне скупштине по уставу, закону и по пракси. Пред народну скупштину спада и *унутрашња* и *спољашња* политика. Наш устав, а ни скупшт. пословник не прави разлике између обе те политике, што се тиче интерпелација. Та разлика постоји у Француској, где се интерпелације због унутрашње политике могу одгодити највише на месец дана, а интерпелације због иностране (спољашње) политике могу се одгодити на неизвесно време.² Ми смо већ на једном месту³ рекли, да се по нашем мишљењу може интерпелација поднети због *свих предмета, који спадају у круг рада парламентарног било на основу устава и закона, било на основу парламентарне праксе*, па на то мишљење наше упућујемо и овде.

Да не би интерпелације маха отеле и да не би ометале важнији рад народне скупштине, а нарочито законодавни рад који спада међу најважније послове парламентарне, одређени су дани, кад се могу интерпелације претресати. Тако је код нас одређен четвртак за претрес интерпелација, а скупштина може и који други дан, да одреди. Само се *једног* дана у недељи могу да претресају интерпелације, јер се два дана у недељи могу одредити само после претресеног и примљеног буџета, а и то се може, а не мора одредити (чл. 73. ст. 1. ск. посл.).

Код нас према интерпелацијама постоје ове *каутеле*, које спречавају изненађење и преватрпаност интерпелацијама: 1. интерпелације се морају подносити *писмено*; 2. предаја интерпелације *председнику скупштинском*; 3. *саопштење* интерпелације од стране председника скупштинског *Министру* надлежном; 4. председничко *саопштење* интерпелације *народној скупштини*; 5. одређивање *дана* за претрес интерпелација; 6. *штампање* и *подела* интерпелације народ. посланицима 3 дана унапред и 7. давање одговора у извесном року.

¹ В. стр. 11—12.

² Стр. 11—14.

³ Стр. 13—14.

А каутеле код питања по нашем пословнику ове су: 1. писмено поднашање питања; 2. давање одговора у извесном року (усмено у року од 3 дана, а писмено у року од 8 дана, односно у року од месец дана, ако је потребно прикупљање података).

Свакако је од важности питање, да ли је дужан интерпелирани министар, да даде одговор и какав одговор. — И у нашем уставу и скупшт. пословнику стоји изречна одредба, да је министар дужан, да даде одговор и на интерпелације и на питања. Чим у уставу стоји, да је министар дужан, да даде одговора и на интерпелације и питања, онда је јасно, да министар мора на обоје да одговори. Како наш скупшт. пословник није закон т. ј. није донесен у облику закона, већ као резолуција, то не би јасно било, да је дужан министар дати одговор, јер се таква дужност може да установи само уставом и законом. Једино би се овде могло додати, да би код нас и поред тога био дужан министар, да одговара и на интерпелације и питања, јер код нас влада парламентарни режим, те би народна скупштина могла изјавити неповерење министру и тако га онемогућити. Парламентарни режим постоји онда, кад министри одговарају пред парламентом и то не само за законитост, већ и за умесност и корисност њихове радње,¹ јер надзору парламентском потпада и она министарска радња управна, где је остављено, да се ради по слободном нахођењу.

Констатовали смо, да је интерпелирани министар дужан да даде одговора, али сада треба запитати, какав тај одговор треба да буде. Може бити два начина одговора: материјални и формални. Материјални одговор је онај, који о интерпелованој ствари даје стварна разјашњења и обавештења, а формални је онај, којим се не одговара на саму ствар, већ се наводи разлог, зашто се не може да даде стваран одговор. Министар, ако и мора да одговара, онда не може и не сме, да да одговор стваран, ако има разлога, да ускрати такав одговор н. пр. због очувања држ. тајне и т. д.² Кад министар даде формалан одговор и то оправда, онда је испунио своју дужност, јер министар као државни орган није зато ту, да држави наноси квара, већ напротив да јој користи, да државне

¹ Сл. Јовановић, Основни правне теорије о држави, 1914. год., стр. 283.

² Стр. 16.

интересе унапређује и потпомаже. Скупштина може, ако буде потребно, да реши, да ли одобрава поступак министров и његове разлоге за ускраћивање материјалног одговора. А и од министра се може свагда очекивати, да ће своју дужност испунити и да не ће тражити силом сукоба са скупштином.

А ако не би министар интерпеловани дао *никаква* одговора? Quid juris? Шта ће се онда радити? Ни у уставу, а ни у скупшт. пословнику нема ниједне одредбе о таквом случају. Ако министар не одговори на интерпелацију, не може народ, скупштина да гласа и решава о интерпелацији, јер се из устава и из пословника види, да је министар дужан, да одговори на интерпелацију, која се поред тога не може ни претресати у његовој одсутности, те ако није присутан, мора интерпелација да буде одгођена на наредну седницу. То дакле доказује, да се о интерпелацији не може решавати без одговора министровог. И ту вреди, и то још како, начело: „*audiatur et altera pars*“. А ако министар не ће баш никако да одговори, изнели смо, да то може, да повуче за собом скупштинску изјаву неоверења, јер је народна скупштина организована надзорна, контролна власт за министре, а питања и интерпелације су, уз истраге и анкете *правна средства*, којима може народна скупштина да примора министре, да јој обелодане поступке своје.¹ Томе додаје Сл. Јовановић² ово: „Да ли ће министар водити рачуна о томе што новине пишу, то је више или мање његова лична ствар, али да ли ће министар *дати обавештења*, која се од њега траже у парламенту и да ли ће одговорити на замерке, које му се у томе телу чине, то није остављено њему на вољу; то је начињено правном дужношћу за њега. Уколико је правно организована, политичка одговорност министара представља један правни појам“.

Што се тиче *рока* за одговор, код нас стоји по нашем скупшт. пословнику овако: Кад буде министар преко председника скупштинског обавештен о питању посланичком, он мора, ако се тражи *усмен* одговор, да га даде у року од 3 дана, а писмени одговор у року од 8 дана (чл. 70. ст. 3. ск. посл.). У тој одредби се не каже, где се дају ти одговори, али се само по себи разуме, да се усмени одговор даје јавно у народној скупштини, а и то пре прелаза на дневни ред

¹ Сл. Јовановић, Основни правне теорије о држави, стр. 289.

² Ibid., стр. 289.

(arg. ex art. 70.), те рад по кратким питањима може највише један сат трајати пре прелаза на дневни ред. А писмени се одговор доставља изван народ. скупштине непосредно питачу народном посланику. Сл. Јовановић¹ је другог мишљења. Он то разлаже овако: „Писмени је одговор правило; усмени одговор даје се само по изречној жељи питача. У пракси писмени одговор се не чита у скупштини. То је погрешно; право питања није дано посланику, да би он задовољио своју личну радозналост, него му је дано ради тога, да би тим путем цела скупштина дошла до сазнања о владином раду“.

De lege lata, по скупшт. пословнику нема право. Сл. Јовановић, јер наш скупшт. пословник оставио је посланику народном, да бира, да ли ће му се у народ. скупштини одговорити усмено на питање или *изван скупштине* непосредно писмено. Да је скупшт. пословник хтео, да се писмени одговор прочита у скупштини, он би то и наредио, а чим то не наређује, онда се нема писмени одговор читати, већ непосредно послати питачу народ. посланику. По томе се пракса сасма тачно држи одредбе скупшт. пословника. Наше је мишљење, да је то тако зато одређено, што се држало, да се питања кратка односе само на мање, незнатније и више локалне ствари, што такође разликује питање од интерпелације. Друга је ствар *de lege ferenda*, по закону, који би се имао, да донесе. Ту би се могло стати на становиште Сл. Јовановића, а могло би заузети становиште и противно. Свакако би било то питање препорно. Зависи од тога, којем би се становишту законодавац приволео т. ј. да ли би се и даље ствар препуштала избору нар. посланика питача, или би се питање сматрало важнијом, општом стварју, те наредило читање писменог одговора у народ. скупштини. — После одговора министровог има права, да говори питач ради каквог *објашњења* и да изјави, да ли је са одговором *задовољан* или *није*, а и тај говор може да траје највише пет минута. У пракси се у томе *греш*, јер не само што питач говори знатно више од пет минута, већ он не тражи у том свом говору објашњења или обавештења од министра, ну *критикује* његов одговор, на што по скупшт. пословнику нема права. У том погледу Сл. Јовановић² даје тумачење ово: „Под,

¹ Уставно право, стр. 282.

² Уставно право, стр. 282.

„обавештењима“ јамачно се мисли на обавештења, која би питач имао *накнадно* да тражи. Питач би имао право тражити реч ради „обавештења“ и онда, када би му министар изјавио, да му не може одговорити; свака изјава министрова, ма какве била садржине, даје питачу право на реч. Поводом тражње накнадних обавештења министар би без сумње могао узети реч још једанпут, али тиме би ствар била решена“. Оно накнадно тражење обавештења мислимо, да значи, да питач може тражити накнадно обавештење о стварима, које је интерпеловани министар изнео у својем одговору, па их питач није добро разумео или схватио. А оправдано је мишљење Сл. Јовановића, да питач има право на реч после министрова одговора, па ма какав тај одговор био т. ј. био он стваран одговор или само формалан, о чему је већ речи било.¹ — У свакој седници се може дати усмени одговор на питања пре прелаза на дневни ред изузевши седнице одређене за претрес интерпелације (чл. 48. ст. 3. ск. посл.), јер у седницама, које су одређене за претрес интерпелације, одмах се почиње с прелазом на дневни ред и почиње претрес: интерпелација (чл. 73. ст. 2. ск. посл.).

Само министри могу да одговарају на питања тек после саопштења председништва и владе.

Што се тиче рока одређеног за одговор на интерпелације, истаћи нам је, да је министар дужан, чим прими интерпелацију, најдаље у року од 5 дана од пријема, изјавити преко председника, кад ће одговорити на интерпелацију, а на саму интерпелацију има да одговори у року од два месеца у току истог заседања. Дакле најдаљи је рок за одговор на **питања 1 месец** дана, а за **интерпелације 2 месеца**. Међутим Сл. Јовановић² тврди, да се и *ти* рокови могу *продужити* или што министар изјављује, да мора да прикупља потребне податке или изостајањем са седница, те то доказује овим речима: „По чл. 71. министар може одложити одговор најдуже два месеца; међутим ако министар не мора одговорити докле не прикупи податке, он може под изговором прикупљања података одлагати свој одговор и дуже од два месеца“. Ми мислимо, да то мишљење Сл. Јовановића није оправдано, бар не стоји у сагласности са скупшт. пословником, јер исти

¹ Стр. 9., 16. ове књ. и чл. 73. ст. 3. ск. посл.

² Уставно право, стр. 284.

пословник говори о „прикупљању података“ само код одговора на питања, а код интерпелација нема о томе ни спомена, нити се због прикупљања података допушта и код питања продужење рока и дуже од месец дана, већ се код одговора на питања продужује због тог прикупљања рок најдаље на месец дана (чл. 70. ст. 3. ск. посл.), а код интерпелације таквог продужења уопште и нема. По томе министар не може продужити рок прикупљањем података иза једног и два месеца. А ако би министар продуживао рок изостајањем са седнице, онда би се министар огрешно о дужност своју и како је наша држава парламентарна, то би му се могло изјавити неповерење и министар би морао да падне т. ј. оставку да да. Уосталом ми држимо, да ниједан министар неће хтети хотимице да се огрешно о своју дужност према нар. скупштини, што се тиче давања одговора на питања и интерпелације. Ако би се десило, да министар ипак избегава одговор на питања и интерпелације, а народна скупштина због тога ипак ништа не чини, то онда пада и на њу кривица, па је и она сукривац, јер је и код нас као и у Француској јака контрола скупштине над владом, па шта више и јача је и код нас и у Француској, него и у самој Енглеској.

У неким државама има министра без портфеља, па тако и код нас (чл. устава 90.) а министри без портфеља су они министри, који не управљају ниједним министарством.¹ Питање сада настаје, да ли се могу интерпелисати министри без портфеља. Пре него на то одговоримо, мора се бити на чисто о том, ради чега се подноси интерпелација. Интерпелација се подноси, да се сазна поступак надлежног министра, да се критици изврне рад министров па и да се евентуално даде и упутство министру за будући рад, а тога свега не може бити код министра без портфеља, јер он не стоји на челу ни једне гране државне управе. Наш је по томе одговор на горње питање негативан.

Не смемо мимоћи ни питање, да ли се могу сузбити противуставне и увредљиве и непристојне интерпелације. О томе нема спомена ни у уставу, а ни у скупшт. пословнику, као што има о томе у скупшт. пословнику у Француској јасна

¹ Сл. Јовановић, Уставно право, стр. 278. и дра Ж. Миладиновића чланак „Министри на расположењу“, Архив београдског прав. фак., год. 1925. књ. X. кола I. (књ. XXVII. кола II.) стр. 216—220.

одредба, по којој има права председник скупштински да прегледа, да ли се интерпелација противи уставу и да ли је увредљива и непристојна, па зато се и мора интерпелација податрћи писмено председнику скупштине.¹ И код нас се подносе интерпелације писмено и предају председнику скупштине, али не треба изречне одредбе о сузбијању противуставних и увредљивих и непристојних интерпелација, као у Француској, ну ми ћемо ипак да видимо, да ли председник скупштине може имати каква утицаја на интерпелацију и права критике исте. По чл. 26. ск. посл. председник руководи претресом, стара се, да се одредбе скупшт. пословника тачно испуњују и да се за све време седнице одржи потпуц ред. По чл. 35. скупшт. посл. председник даје реч по реду пријаве, а даје реч и оном, који хоће да говори о повреди пословника или повреди дневног реда. По чл. 43. ск. посл. говорник не сме улазити у претрес *приватног живота* *ничије личности*. То може да спречи председник скупштински (arg. ex art. 43. ст. 2. in fine: „Спор о томе решава председник“). По чл. 44. ск. посл. нико други осим председника не може прекидати говорника, нити га *опомињати на ред*. По чл. 78. ст. 2. ск. посл. не ће се узимати у поступак молбе и жалбе *непристојно* *написане*. По чл. 97. ск. посл. изриче председник скупштине ове 3 дисциплинске казне: 1. опомену на ред; 2. записну опомену на ред; 3. одузимање речи (док 4. дисциплинску казну: привремено искључење из седнице скупштинске, изриче сама народ. скупштина). Како све напред споменуте установе скупшт. пословника показују, председник скупштински има права, да одржава ред у скупштини, да спречава неред у скупштини, да спречава нападаје на туђ приватан живот и да изриче дисциплинске казне ради одржавања реда у скупштини, а и непристојне молбе и жалбе не смеју се читати у скупштини, те пошто се интерпелације имају писмено предати председнику, то он има прилике, да их проучи и да спречи читање њихово и претрес, ако се противе уставу и ако су *непристојне* и *увредљиве*, јер и то спада у очување потпуног реда па и пристојности у скупштини. А и да се *неуставне* интерпелације не могу претресати у скупштини, то је више него природно. Ако би интерпелант сматрао, да председник грешно у свом поступку, онда има права, да се

¹ Стр. 13. и 19. пол.

обрати скупштини и да скупштина о тој ствари коначно реши (per analogiam чл. 35. и 39. ск. посл.).

Има да се расправи по нашем скупшт. пословнику и питање, да ли је интерпелационо право **посебно, лично право сваког посланика** или је то **колективно, скупно право** више посланика или да ли је то право **право народне скупштине**. Штогод је више у којој држави развијен демократизам, ту је самосталније и независније интерпелационо право.

Тако је у Француској, Шпанији, Белгији, Угарској и Италији заведено интерпелационо право посево као **посебно лично право појединог посланика**. И код нас је тако, чему за доказ служи и наш устав и наш скупшт. пословник, где се нарочито постављање или упућивање интерпелација назива **правом појединог народног посланика**, а и сваки посланик¹ има право, да упућује интерпелације министрима самостално, за што не треба **никакве помоћи других посланика**, нити **одобрења народне скупштине**. Из тога јасно излази, да је наш устав и скупшт. пословник слободоуман и да иду затим, да обезбеде право интерпелације, те да тако и мањина може да буде сачувана и заштићена од насиља већине.²

Да се претрес интерпелације не би затезао, и код нас, као и у другим многим државама, постоји одредба, да се интерпелација има **одмах** саопштити надлежном министру, а скупштини да се реферише о њој на **првом састанку**, кад се чине и остала саопштења (чл. 71. ст. 2. ск. посл.). — По нашем скупшт. пословнику и стављање питања сматра се личним **правом** народ. посланика.

Постоји разлика између **материјалног** и **формалног** интерпелационог права. На то смо се осврнули пре,³ а овде ћемо да нагласимо, да је **материјално** интерп. право скуп свих правних норми, који установљују **надлежност парламента за интерпелације**. А **формално** интерпелационо право одређује **начин, на који се интерпелације могу стављати или подносити**. Из чл. 71. ск. посл. види се **надлежност** народ. скупштине за примање, а у чл. 73. реч је о **претресу** интерпелације у скупштини.

¹ Само верификовани посланик може да ставља интерпелације и питања (В. Из. А. Прилића објашњење Посл. Нар. Скуп. стр. 171. Степ. бел. Привр. Н. С. књ. V. стр. 72.).

² Стр. 11. и Хачек, о. с., стр. 155.

³ Стр. 11.

ције у скупштини. А у чл. 71. ск. посл. говори се и о начину упућивања интерпелација.

Интерпелације долазе на претрес редом, како су поднесене. Чл. 73. ск. посл. нарочито одређује, да се интерпелације узимају у претрес, које су поднесене до краја прошле недеље, те оним редом, како су биле пријављене скупштини. Али може бити и изузетак, те се неке интерпелације могу прогласити **хитнима**, због чега се у чл. 73. и одређује, да се од интерпелација имају узети у претрес **најпре** оне, којима је скупштина дала **првенство**. А како може интерпелант за своју интерпелацију да постигне првенство? То се може постићи само тако, ако интерпелант **тражи** за своју интерпелацију првенство испред осталих интерпелација поднесених раније, те то и **образложи**, а скупштина, пошто буде о томе извештена од председника скупштинског, то без претреса и одобри (чл. 72. ск. посл.). Сл. Јовановић¹ сматра, да би требало и ту тражити пристапак министра надлежног обзиром „на праксу, која је усвојена, да се министру не намеће дан претреса интерпелације“. По нашем схватању чланом 72. ск. посл. даје се само скупштини право, да реши о првенству и ником другом, па по томе ту не треба министровог пристапак, а то у толико пре, што се овде ради о **изузетку**. Да се хтело, да тражи пристапак и министров, а не само одобрење скупштинско, тада би се то нарочито одредило у чл. 72. ск. посл.

Сл. Јовановић² износи, да постоји антиномија између чл. 71. и чл. 73. ск. посл. Исти научењак то доказује овим речима: „По чл. 73. узимају се интерпелације у претрес оним редом, како су биле саопштене скупштини, па би по томе изгледало, да интерпелације долазе на дневни ред **аутоматским** начином и да министар мора одговорити на интерпелацију, чим се она тим начином јави на дневном реду, и по чл. 71. **интерпелисани министар у року од пет дана** одређује дан, када ће на интерпелацију одговорити, а у сваком случају дужан је да одговори на интерпелацију у истом сазиву у најдужем року од 2 месеца (рачунајући од саопштења интерпелације). По чл. 73. дан, када ће се узети у претрес интерпелација, **не зависи од министра, а по чл. 71. зависи тај дан од мини-**

¹ Уставно право, о. с., стр. 284.

² Уставно право, стр. 283.

стра. Садашњи скуп. пословник примио је аутоматско стављање интерпелације на дневни ред из старог српског пословника, али је заједно с њиме дао министру право (а не скупштини по саслушању скупштине), да одређује дан претреса интерпелације, иако су то два система, која се потиру". Најпосле тврди Сл. Јовановић,¹ да се у пракси мире та два члана тако, што се оставља министру интерпелационо да каже, да ли пристаје, да се интерпелација узме у претрес оног дана, када на њу дође ред по чл. 73. или можда жели сам да одреди дан њеног претреса.

Тако тумачи Сл. Јовановић одношај чл. 71. и 73. што се тиче дана претреса интерпелације. Ми држимо, да се ова два члана имају довести у свезу, склад тако, да је у чл. 73. постављено правило, да старије интерпелације долазе пре познијих, млађих интерпелација, изузевши оне, којима се даде првенство, јер оне долазе пре на ред, па макар биле и позније. А ако министри по чл. 71. изјаве, кад ће одговорити на интерпелације, што мора бити у истом сазиву, а најдаље за два месеца, онда ће се ипак водити рачуна о томе, које су интерпелације раније пријављене, јер оне раније имају да дођу на претрес изузевши оне, које су добиле првенство. Према томе чланови 71. и 73. не стоје у сукобу, нити постоји између њих антиномија, јер рок овај од 5 дана, не прелази оквир крајњег рока за одговор министров од 2 месеца, децидивно одређени крајњи или целокупни рок (од 2 месеца), и спада у овај као саставни део овога. А то није овда ни правно протусловље, ни непрецизна одредба рока мин. одговора. Па ни стари метод аутоматског донашања на ред одговора мин. на интерпелацију, није потпуно у сад. ск. п. прихваћен. (Прим. Др. М. Миладиновића.)

Било би препорно, да ли интерпелант, који је сам потписао интерпелацију, може одредити себи заменика, ако буде спречен, да лично буде присутан на дан претреса. Јесте, било би то препорно, да немамо о томе јасне установе у чл. 73. ст. 5. ск. посл. која допушта замену. А препорно би било зато, што је према нашем скуп. пословнику код нас интерпелационо право индивидуално, лично право појединог народ. посланика. Само се 24 сата пре претреса интерпелације мора одредити тај заменик, пријавивши га председнику скупштине-

¹ Уставно право, на истој страни.

ском. Али ко може бити тај заменик? Скупшт. пословник ћути о томе, али по нашем схватању само се по себи разуме, да тај заменик не може нико други бити већ онет народни посланик. Ако је више посланика потписало интерпелацију, онда је довољно, ако је ма један присутан, јер он може пре министрова говора узети реч ради образложења интерпелације, а има право говора и после министрова одговора (чл. 73. ст. 3. ск. посл.). Ако је присутно више интерпеланата потписаних на интерпелацији, то право на говор пре одговора министровог и на други говор после министровог говора има само првопотписани, ако се интерпеланти не погоде друкчије.¹ Осим тога може добити реч још један од интерпеланата од исте групе у смислу чл. 40. ст. 1. и 2. скупшт. посл., јер само двојица од једне групе могу говорити, ако се одбор шефова није о том друкчије споразумео.

По чл. 74. ск. посл. одлука скупштинска, којом се завршује претрес о интерпелацији и прелази на дневни ред, може бити проста или образложена (мотивисана). Код простог прелаза на дневни ред нема никаквог посебног предлога, већ се просто прелази на дневни ред. А код образложеног прелаза на дневни ред ставља се у предлогу, за што се и како прелази на дневни ред, те се изриче на основу истакнутих разлога или критика, и осуда над радом владиним или се изјављује признање и поверење влади због корисног и доброг рада јој. Хачек² каже, да образложени прелаз на дневни ред може једино да садржи критику управних начела утврђених од владе, али покушај, да се влади пропишу позитивне управне одредбе, морао би се одбити. Како у нашем пословнику није обележен појам образложеног прелаза на дневни ред, то и наш пословник схваћа тај појам, какав у томе погледу стоји и у другим државама. По чл. 74. ск. посл., ако је предложен прост прелаз на дневни ред, а министар на то пристаје, ставиће се прост прелаз на дневни ред на гласање пре свију мотивисаних дневних редова. Тај члан не онемогућује министру, да пристане, да се прво гласа о мотивисаном предлогу, који је за министра повољан, јер исти члан препушта министру, да он даде пристанак на гласање дневног реда, који се њему свиди т. ј. који је по њега најповољ-

¹ Сл. Јовановић, Уставно право, стр. 285.

² На пом. м., стр. 160.

нији. А и по чл. 75. ск. посл. има право влада да изјави, који ће од предложених прелаза на дневни ред примити као довољан израз поверења скупштинској према њој, па ће се у том случају гласати о том предлогу пре свију осталих. Ако се интерпелација тиче само једног министра, он има сам право да даде пристанак свој у смислу чл. 74. ст. 2. и чл. 75. ск. посл., а ако се тиче читаве владе, онда читава влада има права да даде те пристанке. По нашем мишљењу тако се имају те одредбе у склад довести.¹ Иначе прихваћамо мишљење Сл. Јовановића,² по којем се у пракси утврдио овакав ред гласања: За владу повољни мотивисани прелаз, прост прелаз, по владу неповољни мотивисани прелаз. Овај ред је сасма природан, јер повољни мотивисани прелаз говори у корист владину, а прост прелаз не каже ништа, он је сасма неутралан. — По чл. 76. ск. посл., ако је прост прелаз одбачен, прелази се на гласање о образложеним (мотивисаним) предлозима по реду, како су поднесени, али и то тек онда, ако се министар или влада нису изјавили, да примају који од мотивисаних предлога као довољан израз поверења скупштинског.

Али иако се интерпелације претресају, те се о њима дискутује и гласа, ипак има један случај, кад се о интерпелацијама не гласа, а то је онда, кад се не предложи никакав прелаз на дневни ред (чл. 74. ст. 3.). То је дакле изузетак од правила, што доказује, да се о интерпелацијама само у правилу гласа, али не увек.³

Са дневног реда може се интерпелација *скинути* или се може *повући*. Што се тиче *скидања* интерпелације са дневног реда, оно се може извести само на захтев интерпелисаног министра и интерпеланта, а уз то мора и скупштина дати свој пристанак. Из тога излази, да није довољан за скидања пристанак министров или интерпелантов, већ треба да пристану *обојица*, а по том да даде свој пристанак за скидање и скупштина. А скупштина решава то *без претреса*. Кад се интерпелација *на тај начин скине* са дневног реда, одмах се мора утврдити *друга седница*, на којој ће се *расправљати* интерпелација сада скинута са дневног реда и то пре свију других интерпелација. Ту је дакле реч само о *скидању* интер-

¹ Сл. Јовановић у Уставном праву, стр. 285. не прави ту разлику.

² На истом м., стр. 285—286.

³ Према томе се не може, да изнесе као правило: „О интерпелацији се претреса и гласи“, као што је то наглашено у „Уставном праву“ Сл. Јовановића, стр. 286.

пелације са дневног реда, а друга је ствар *повлачење* интерпелације. Скидање је *привремено* с тиме, да се интерпелација стави на дневни ред у другој седници, која буде иза тога одређена. А повлачење интерпелације је *коначно* тако, да повлачењем нестаје сасвим интерпелација са дневног реда. А *повући* интерпелацију може само интерпелант, а може се повући све дотле, док не буду *стаољени на гласање* прелази на дневни ред, који су поднесени скупштини због те интерпелације, која се повлачи (чл. 77. ск. посл.). Дакле сам претрес, све да је *и почео*, не одузима могућност интерпеланту, да повуче интерпелацију. Али чим је први предлог за прелаз на дневни ред пао, па ма то био и прост прелаз на дневни ред, не може се више повући интерпелација. А ако није пао никакав предлог за прелаз на дневни ред, онда се и без повлачења интерпелације прелази преко ње без гласања на остале интерпелације, које су иза ове на реду. Ако има више њих потписаних на интерпелацији, онда морају пристати *сви* на повлачење интерпелације, јер док и само један од интерпеланата остаје код тога, да се интерпелација расправи, онда се интерпелација не може повући.¹ А да ли може други који посланик прихватити интерпелацију на место првобитног интерпеланта? Сл. Јовановић² констатује, да се у пракси сматра, да други посланик не може предузети повучену интерпелацију. То је мишљење тачно, само се ту не каже, *зашто* не може то бити. Ми сматрамо, да по нашем скупшт. пословнику мора други бити овлашћен, да преузме интерпелацију. Без тога овлашћења нема преузимања интерпелације. Аргументат примом из чл. 73. ст. 5. ск. посл. по којем члану може *други посланик* да преузме интерпелацију *туђу* и да је заступа код претреса, ако га је на то опуномоћио интерпелант, те је тада заменик или пуномоћник интерпелантов. — Ако претрес интерпелације која дође на дневни ред, а интерпелант не буде присутан и није одсутан с *одобрењем скупштинским*, онда се сматра у пракси, да је интерпелант одустао од интерпелације.³ А то значи и то, да ако се интерпелант налази на допусту одобреном од скупштине, те није на своју руку

¹ В. и Сл. Јовановића „Уставно право“, стр. 284.

² На истом м., стр. 285.

³ То коректно констатује и Сл. Јовановић у свом „Уставном праву“, стр. 284.

изостао из скупштинске седнице, онда се не може сматрати да је интерпелант одустао од интерпелације. А да ли је пракса *оправдана*? Док скупшт. пословник говори, шта ће бити са интерпелацијом, ако интерпеловани министар не дође на седницу скупштинску, дотле нема спомена о том, шта ће бити, кад интерпелант изостане са седнице, на којој се има интерпелација да претресе. Тако чл. 73. ск. посл. на крају одређује од речи до речи ово: „Ако министар не дође онога дана, када има да одговара на интерпелацију, та ће се интерпелација ставити на прво место на дневни ред за сваку наредну седницу за интерпелације“. Из тога излази *argumento a contrario*, да се интерпелација не ставља на дневни ред у другој седници, кад посланик интерпелант не дође на скупшт. седницу, већ се сматра, да је одустао од интерпелације. Али да ли се може сматрати, да је одустао од интерпелације и онај, који је на одсуству, које му је скупштина дала? Не може, јер он, пошто је на одобреном одсуству, није морао ни доћи у седницу, те његов недолазак не може да повлачи одустанак од интерпелације, већ се и ту мора поступати по чл. 77. ск. посл. на крају. Практика је по томе сасвим тачна, *quod erat demonstrandum*.

Хоћемо још једном да нагласимо, да се о прикупљању података говори само у чл. 70., а не у чл. 71. ск. посл., да тако се не може ни продуживати рок за одговор на **интерпелације прикупљањем података**.

Видели смо да интерпелант може себи да одреди заменика приликом претреса интерпелације, ако је он спречен, да буде присутан у скупштини на дан претреса интерпелације, само то мора саопштити председништву скупштине на 24 сата раније т. ј. пре претреса интерпелације. Оправдано је, да се запитамо, да ли би и министар могао, да назначи којег другог министра за свога заменика при претресу интерпелације. Сл. Јовановић¹ вели о том ово: „Претрес интерпелације води се само у присуству интерпелисаног министра (у пракси протумачено, да није довољно присуство једнога другог министра, који заступа интерпелисаног министра)“. По нашем схватању пракса та је оправдана, јер *прво* нема за министра истоветне одредбе, као што постоји за посланика — интерпеланта (чл. 73. ст. 5. ск. посл.), а *друго* за министра постоји нарочита

¹ Уставно право, стр. 285.

одредба (чл. 73. ст. 6. ск. посл.), по којој се *скида с дневног реда* интерпелација и ставља на прво место на дневни ред за сваку *наредну* седницу, ако министар *не дође*, да одговара на интерпелацију. Министра дакле у том погледу не може нико заменити, па ни министар други, и то зато, што се ради о критици рада интерпелисаног министра, те што ће он понајбоље и најтачније моћи дати обавештаја о ствари, ради које је интерпелација поднесена.¹

Као што је ради заштите мањине уведено код нас, да сваки посланик сам по себи, без икакве помоћи других посланика, има право, да упућује питања и интерпелације министрима, па и да подноси предлоге за прелаз на дневни ред па и за образложени прелаз на дневни ред и као што је ради очувања права мањине одређен један дан у недељи (а евентуално и два, чл. 73. ск. посл.) ради претреса интерпелације, тако је и чланом 73. ст. 4. ск. посл. одређено, да се седница народне скупштине *не може закључити* пре но што се доврши претрес интерпелације, што значи, да се претрес интерпелације мора довршити у *истој* седници, у којој је претрес и почет;² чиме се такођер заштићава право мањине на критику владиног рада. У ск. пословнику *нема означеног времена за држање седнице*, а и у чл. 73. ст. 4. не каже се, до којег времена има да *траје* седница, већ само то, да седница дотле траје, док се претрес интерпелације не исцрпи. Ту настаје питање, да ли се та седница може продужити и на сутрашњи дан т. ј. на неинтерпелациони дан. Кад скупшт. пословник одређује без икакве ограде, да седница има трајати све дотле, докле не буде *потпуно готов претрес* интерпелације, онда то значи, да се та седница може *продужити и на сутрашњи дан*, који ипаче *није одређен за интерпелације*, само ако претрес интерпелације није исцрпен интерпелационог дана. Та је одредба потребна стога, да се не би прекидала и цепкала расправа о интерпелацији, те да би та расправа била јединствена.

Интерпелација је добро средство за вођење контроле над радом владиним, али иако то стоји, **мора се избегавати**

¹ Није било оправдано, кад је у седници од 11. маја 1922. тадашњи ск. председник наредно усупрот чл. 73. in fine Ск. П., да скупштина ренава о скидању интерпелација, јер министар није био присутан. (В. Пршћеново Објашњење П. Нар. Сл. стр. 179. в. стеног. бел. Н. С. за 1921/22. књ. III. стр. 15/16.)

² Исп. и Сл. Јовановића „Уставно право“, стр. 285.

да интерпелација послужи опструкцији, да интерпелација не омета главни рад парламента, законодавни рад и утврђење буџета, прорачуна. Заштита мањине према већини јесте политички принцип, али с друге стране опет мора бити заштићена и већина напрема опструкцији мањине изведеној интерпелацијом. Историјски развратак интерпелација у појединим државама показао је, да су интерпелације злоупотребљаване, тако у Шпанији, Италији, Белгији, Аустрији¹ и у Грчкој.² Тако у Енглеској је у год. 1901. у 10 седница стављено 439 питања, а у год. 1905. у 10 седница 587. А у Аустрији је од 1. јануара 1901. год. до 31. децембра 1905. поднесено — 9079 интерпелација. Од тих су добили одговор само 2946. У Француској и Белгији био је број интерпелација много скромнији. Па и код нас не може, да буде претеран број интерпелација, јер томе стају на пут каутеле, које смо набројали већ пре.³ Ограничења скупшт. пословника везују како народне посланике, чланове парламентарне скупштине, тако везују и ministre, који се тим ограничењима имају подврћи као и народни посланици. Као што се од народних посланика може тражити, да се не служе интерпелацијама ради извођења опструкције, која је управо противправна појава,⁴ тако се исто може тражити и од министара, да не ометају одредбе скупштинског пословника о давању објашњења о управи државе. (Интерп. у нашој краљевини.)

Како се из чл. 48. ст. 1. ск. посл. види, и на председништво скупштинско се могу стављати питања, а не само на ministre, ну та се питања разликују од питања упућених министру, те се на прва питања односи само чл. 48. ск. посл. а на друга питања одредбе чл. 70. ск. посл. По чл. 48. ск. посл. могу се усмено ставити кратка питања на председништво скупштинско само онда, ако су та питања раније предана писмено, а кратка питања министрима морају се стављати само писмено, а усмено се говори само после одговора министровог. За одговор министров на питања установљен је

¹ Хачек, о. с., стр. 151—152.

² Revue du droit public, t. XV, 1900, p. 509. о интерпелацијама (interpellations) у Грчкој као о средству за опструкцију.

³ В. стр. 63—64. (инт. пр. у нашој Краљевини).

⁴ Сл. Јовановић, Основи правне теорије о Држави, стр. 261.

рок, док за одговор председников нема рока, што значи, да мора одмах одговорити, пошто су свршена саопштења председништва и владе.

Пре но што завршимо, осврћуемо се на формалну и материјалну разлику између питања и интерпелација. Код нас с формалне стране разлика је између питања и интерпелација *прво* у томе, што су краћи рокови одређени за одговор на питања, него што су одређени за интерпелације, *друго*, што код одговора на питања учествује министар и питач, те нико други, јер нема претреса, док код интерпелација се воде увек претреси и *треће*, што се одговори на питања могу давати сваке седнице пре прелаза на дневни ред (чл. 70. и 48. ск. п.) док се интерпелације претресају само извесног дана у недељи, који је одређен чисто за интерпелације, јер се тог дана са претресом прелази одмах на дневни ред.

А што се тиче материјалне разлике између питања и интерпелације, она постоји у *садржају*, јер кратка питања се тичу мањих, незнатнијих ствари, док се код интерпелација о крупним знатнијим стварима, па се због тога и води претрес о интерпелацијама и у правилу гласа се и доноси одлука. Код нас постоје *обе разлике* између питања и интерпелација, што доказује, да је наш скупшт. пословник савршен и напредан. (Код интерпелације је и наше битан садржај, а не њено име или назив у изјави интерпеланта или ма кога другог званично заинтересованог у том питању, предмету. (Примедба Дра М. Милadiniовића).

ДОДАТАК.

Што се тиче овде неспоменутих држава са северо-американским савезних, или јужноамериканских, Мексике, Аргентине, Бразилије, Венецуеле, или чистог територија Аласке и са сличним положајем, поседу острва: Хавај, Порторико, Филипини и г. 1916. од Данске Удруженим (Америк.) Државама за 25 милиона долара уступљених западноиндијских острва: Ст. Томас, Ст. Стоиx и Ст. Јап, и ако имају неку самоуправу, затим Енглеске савезне републике Ирске, Крунске колоније Аустралије (где је уставни и парламентарни живот много развијен), доминија и колонија Француске, Италије, и Северних Држава, те оних, које су отпале од старе Русије и постале као самосталне, те болшевичке совјетске државе,

па чак и данас много пацифициране и просветно реформиране Турске, јер и које од тих земаља имају неки устав, немају парламентаризам, и нарочито Право Парламентарне Интерпелације директно а ни индиректно јасно маркантно нормирао, то није ни узет у обзир у овој књизи, која свој предмет правнокомпаративно обрађује, колико је год могуће сувремено. А и у науци је спорна дужност министра за одговор народ. заступнику, ако се само привидно у скупшт. посл., а не *уставом* или *законом* одређује. (Хачек интерп. право стр. 161—164. примедба Др-а М. Миладиновића).

На даље, да се читаоц књиге ове, што темељније упутити у питање нашег парлам. интерп. права, одштампавамо овде од Државног Устава нам од 28/6. 1921. год.:

Члан 82.

Сваки члан Народне Скупштине има право управљати министрима питања и интерпелације. Министри су дужни дати на њих одговор у току истога сазива у року који одреди пословник.

Члан 74.

Сваки народни посланик представља цео народ, а не само оне, који су га изабрали.

Бирачи не могу давати, ни народни посланици примати, заповедна и обавезна упутства.

Сви народни посланици полажу заклетву, да ће Устав верно чувати.

Члан 84.

У Народној Скупштини имају право да говоре само њени чланови, чланови владе и владини повереници.

Члан 90.

Сви министри чине Министарски Савет који стоји непосредно под Краљем. Краљ именује председника и чланове Министарског Савета. Министри се налазе на челу појединих грана државне управе.

Министар може бити и без портфеља.

При министарствима могу се, према указаној потреби, установити државни подсекретаријати за један одређени део послова из те гране државне управе. Државни подсекретари, кад су узети из Парламента, не губе свој мандат.

Министри именују ниже државне чиновнике по одредбама закона. Министри полажу пре ступања на дужност заклетву на Устав и верност Краљу.

Члан 92.

Министар може бити оптужен икако за време трајања своје службе тако и за пет година после одогуњања.

Предлог да се министар оптужи мора се учинити писмено и мора садржати тачке оптужења.

Кад министра оптужи Народна Скупштина, одлука о ставању министра под суд има се донети већином од две трећине гласова присутних чланова.

А из Пословника Народне Скупштине од 2/3. 1922. год.:

Члан 70.

Народни посланици имају право постављати кратка питања министрима. Питања се постављају писмено преко Председника Скупштине. Министар одговара на њих писмено истим путем, ако питач није изрично изјавио жељу да му се одговори усмено. Усмени одговори дају се у почетку седнице пре прелаза на дневни ред. Ако питач тражи усмен одговор мора му га Министар дати у року од три дана, а писмени одговор у року од 8 дана. Ако је пак потребно прикупљање података, у року од месец дана.

После одговора Министрова може говорити највише једанпут питач ради каквог обавештења и да у кратко изјави: је ли задовољан одговором или не.

Овај говор не може трајати дуже од пет минута.

Рад по кратким питањима у почетку Скупштинске седнице може трајати највише један сат пре прелаза на дневни ред.

Члан 71.

Сваки посланик има право управљати Министрима Интерпелације. (Чл. 82. Устава).

Интерпелације се подносе писмено Председнику Скупштине, који их одмах саопштава дотичном Министру, а Скупштини референте о њима на првом састанку кад чини и сва остала саопштења. Свака се интерпелација мора одштампати и посланицима раздати најмање три дана пре претреса.

Кад Министар прими интерпелацију дужан је најдуже у року од 5 дана од пријема изјавити преко Председника кад ће на њу одговорити. Министри су дужни на интерпелације одговарати у току истога сазива а најдуже за два месеца (чл. 82. Устава).

Члан 72.

Ако подносилац тражи за своју интерпелацију првенство испред раније поднесених интерпелација, Председник извештава Скупштину, која о томе решава без претреса.

Члан 73.

За претрес интерпелација одређује се нарочити дан у недељи. Ако Скупштина не реши другачије, тај ће дан бити четвртак. Пошто се сврши буџет, Скупштина ће, ако затреба, одредити још један дан у недељи за претрес интерпелација.

На седницама које су одређене за претрес интерпелација, тај претрес одмах почиње с прелазом на дневни ред.

У претрес се узимају интерпелације поднете до краја прошле недеље, и то најпре оне, којима је Скупштина дала првенство, па остале оним редом којим су биле саопштене Скупштини. Са дневног реда интерпелација се може скинути само на захтев дотичног Министра и интерпеланта, а по решењу Скупштине. О томе се решава без претреса, пошто су дотачни Министар и интерпелант дали о томе своју реч. Једновремено се мора утврдити друга седница кад ће одређена интерпелација доћи на дневни ред и то пре свих

других интерпелација. Претрес о интерпелацији у погледу трајања и броја говорника води се као специјалан претрес законског предлога, али се он завршује с погледом на одредбе овога члана. Интерпелант, а ако их има више, онда један од њих може пре министрова говора узети реч да мотивише своју интерпелацију, али има право говора и после министрова одговора.

Седница Народне Скупштине не може се закључити пре но што се доврши претрес започете интерпелације.

Ако је интерпелацију потписао један посланик, а сиречен да присуствује седници на дан претреса његове интерпелације, може на 24 сата пре претреса одредити преко Председништва Скупштине свога заменика.

Ако Министар не дође онога дана кад има да одговара на интерпелацију, та ће се интерпелација ставити на прво место на дневни ред за сваку наредну седницу за интерпелације.

Члан 74.

Одлука скупштинска, којом се завршује претрес о интерпелацији и прелази на дневни ред, може бити проста или образложена (мотивисана).

Ако је предложен прост прелаз на дневни ред, а Министар на то пристаје, онда ће се прост прелаз на дневни ред ставити на гласање пре свију оних, који су мотивисани.

Ако није предложен никакав прелаз на дневни ред, онда се без икаквог гласања прелази на остале интерпелације, које су на реду.

Члан 75.

Влада има право да изјави које ће од предложених прелазна на дневни ред примити као довољан израз поверења скупштинског према њој. У том случају о томе ће се предлогу гласати пре свију осталих.

Члан 76.

Ако је предложени прост прелаз на дневни ред одбачен, прелази се на гласање о мотивисаним предлозима по реду поднетих предлога на дневни ред.

Члан 77.

Интерпелант може своју интерпелацију повући све док не буду стављени на гласање прелази на дневни ред, који су поводом ње поднесени Скупштини.

Члан 26.

Седнице Народне Скупштине отвара председник. Он руководи претресом, стара се да се одредбе овога Пословника тачно испуњују и да се за све време седнице одржи потпуни ред.

Члан 35.

Председник даје реч по реду пријаве, изузимајући оне случајеве када је овим пословником другачије наређено. Министрима, држаним подсекретарима и владиним повереницима даје реч кад год је затраже. Известници одборски могу говорити више пута и преко реда, ако захтева потреба претреса. Оцена о томе припада Председнику. Ономе посланику који је рад да говори о каквој повреди пословника или дневног реда, коју је приметно, даје се реч

чим је затражи. Његов говор може трајати највише пет минута и о том случају не може говорити ни један други посланик.

Ако и после председничког објашњења говорник остаје при свом гледишту да је пословник или дневни ред повређен, Председник одмах позива Народну Скупштину да без претреса реши то питање. На случај да Председник примети да се питања о повреди пословника или дневног реда учестано постављају у циљу сметања или одуговлачења скупштинског рада, он може предложити Скупштини да се таква питања не могу више покретати у току те седнице. Скупштина о томе решава без претреса.

Члан 40.

У начелном претресу говори посланика који говоре у име једне групе, могу трајати најдуже сат и по, а говори осталих посланика најдуже један сат. У посебном претресу по главама (одељцима) говори посланика који говоре у име једне групе, могу трајати најдуже један сат, а говори осталих посланика најдуже пола сата.

У име једне групе могу говорити највише два посланика, ако се одбор шефова није о томе другачије сагласио.

Под групом се разуме организовани и Председништву пријављени посланички клуб од најмање шест посланика.

Члан 43.

Говорник може говорити само о питању које је на дневном реду. Он не сме улазити у претрес приватног живота ничије личности. Забрањено је читати беседе. Исто тако је забрањено читати службене и друге документе који немају или у колико немају везе с предметом о коме се претреса.

Спор о томе решава Председник (Члан 78).

Члан 48.

Пре прелазна на дневни ред Председништво и Влада чине Скупштини саопштења. Посланици за тим чине кратка питања на Председништво, ако су их раније предали писмено Председништву. После овога министри одговарају на кратка питања која им буду упутили посланици.

На кратка питања дају се одговори сваке седнице сем дана одређеног за интерпелације.

Затим се прелази на дневни ред.

Члан 96.

Народној Скупштини припада искључиво право да у својој седници одржава ред преко свота Председника.

Члан 97.

Дисциплинске казне којима се могу казнити народни посланици ове су:

1. опомена на ред;
2. записана опомена на ред;
3. одузимање речи;
4. привремено искључење из седнице Народне Скупштине.

Ово искључење не сме бити први пут дуже од три седнице, а сваки други пут не дуже од 10 седница.

Прве три казне изриче сам Председник, четврту Народна Скупштина без претреса на предлог Председников или 20 чланова Народне Скупштине.

Члан 100.

Одузимањем речи казни се:

- 1.) сваки посланик који би приликом свога говора повредио ред, а већ је раније на истој седници био кажњен записалом опоменом на ред;
- 2.) сваки посланик који у току свога говора већ дванут није хтео послужити Председника

Члан 101.

Казном искључења казни се сваки посланик који лично вређа Краља, Престолонаследника, чланове Краљевског Дома, вређа или клевета народне посланике и ministre, или се понаша непристојно према Народној Скупштини или се не покориша опоменама њеног Председника. Истом ће се казном казнити посланик, који прави неред и сиречава рад у седници.

Члан 102.

Посланик, који је кажњен казном привременог искључења из седница Нар. Скупштине, дужан је уклонити се одмах из дворане Нар. Скупштине. У случају противљења Председник ће наредити да се кажњени посланик силом уклони из дворане. Ако буде потребно Председник ће привремено обуставити седницу.

Члан 103.

Посланик, против кога се предлаже казна привременог искључења из седница Народне Скупштине, има право да говори у своју одбрану, и то највише пет минута.

Том приликом нема другог претреса.

Ако се предлаже искључење више посланика за заједничку кривницу, онда има право да да одбрану само један од њих у име свију, али његов говор може трајати 15 минута.

Члан 104.

И казна одузимања речи и казна искључења из седница Нар. Скупштине биће увек забележена у записник Народне Скупштине. Казна искључења повлачи губитак дневнице за време искључења.

Члан 105.

Ако седница постане бурна, Председник ће најпре опоменути посланике да ће прекинути седницу ако се мир не поврати. Не буде ли таква опомена у стању да умирн посланике толико, да се говор посланика може лепо чути и саслушати, он ће обуставити седницу за неко време. По истеку тога времена седница се поново отвара.

Али ако се опет на истој седници појави неред, Председник ће затворити ту и закапати идућу са старим дневним редом.

У новој седници ће се на првом месту, пре свега и без икакве дискусије решити предлог Председника, ако би га било, о проузрокованима нередима на претходној седници. Само Председник може допустити овима да се у кратко извештају или објасне свој поступак.

Свршетак.

Да се што савршеније представи појам о праву интерпелације за парл. режим, односно наше државе израђен, изнесени су напред и одељци из Држ. Уст. од 28/6. 1921. и Ск. Посл. од 2/3. 1922. који су у књизи расејано цитирани. И то је учињено за тачније срањење са односним установама у другим државама. И стога неће бити сувишно, ако се за још боље разумевање правог, строгог питања ове књиге, обазремо у том погледу и на посебну (4) групу државица т. ј. јужне централно-америчке државице, на које досад не узесмо обзир и које немају положај министара, односно устав система (северо-америк. уније) са **строгом поделом власти** између легислатуре и егзекутиве и за егзекутиву одговорног директно и једино **председника** републике, који сам поставља ministre и ови само њему одговарају, па нема парлам. интерпелације министрима, јер и нису ministри парламентарне владе. А те државице **не спадају** ни к систему устава и нарочита строгог *парламентарног режима*, са положајем министара и њиховом одговорношћу за управу државе једино њиховом парламенту, јер припадају већини парламента и по вољи овог глава државе (републик. председник или монарх) ministre поставља; а и где је **безусловна** обавеза министра за **одговор** на интерпелацију, као што је међу осталим: у Француској, (па чак и у Чили!). А те државице не спадају некако баш са својим уставом ни к систему **непосредне демократије**, по ком је **министарски савет идентичан са поглавицом државе**, те је с њим потчињен легислатури (парламенту). **Непосредна демократија** жели до душе на свом врху коледије, а којих би било сувише, да није споменуте истоветности министара са држ. поглавицом, но јер та истоветност не следи много из **бића** непосред. демократије, тежи се од неког времена у **Швајцарској** да се *разликује* између коледијума као *највише* управне власти (надлежности: државног поглавице) и управних власти, које су потчињене том коледијуму. Ово се и остварило у погледу пословања, у колико га обавља коледијум као поглавица државе или као **савет министарски**, те се чисто управни послови обављају од појединих чланова коледије, а после формално одобравају од коледијума као таквог т. ј. држ. поглавице.

Те државице, о којима је сад реч, показују неке својствене прелазе из демократског типа, који дели најстрожије држ. власт (Сел. Америка) у парламентарни режим; јер министри ипак опште са парламентом и то највише писмено, те су: **Бразилија** (Os Ministros de Estado não poderão comparecer ás sessões do Congresso e só se communicarão com elle por escripto, члан Устава 51.). Даље иду други Устави, који дозвољавају министрима доћи у парламент и дати објашњења и одговора, кад су интерпелисани! То је у **С. Доминго** (уст. чл. 62.: Los Secretarios de Estado estarán obligados a dar todos los informes escritos ó verbales que se les pidan por el Congreso. Још даље иду други устави, који дозвољавају министрима, да бране у парламенту законе од њих донесене: у **Хаити**, чл. устава 117.); или да у свако доба долазе у парламент и узимају удела при саветовању: у **Гватемала** (чл. уст. 76.: los Secretarios de Estado pueden concurrir á las sesiones de la Asamblea y tomar parte en sus deliberaciones"). И учествовање у дебатама без права гласа дозвољава се министрима или кад год они хоће: у **Никарагуи** (чл. уст. 84. „y tom arparticipación en los debates pero sin voto); слично је у **Коста Рика** (чл. уст. 110.) Или кад им то допусти легислатура у поједином случају: у **Перу** (чл. уст. 103.). А врло близу парламент. режиму (обавеза безусловна одговора министра на интерпелацију) јесте у **Хондурас** (чл. устава 93.). Ну ради рата и спољашних послова је интерпелација искључена, али може и на такве интерпелације одговор министра захтевати парламент: у **Никарагуа** (чл. уст. 184.). То су дакле зачетци праве интерпелације. А ни тога нема у **Коломбији** (чл. уст. 78.) и у **Колумбији** (чл. уст. 73.), па ни у **Венецуели**, него је ту као прелаз к интерпелацији парлам. политичка цензура, која рад владе коригује, а само у Венецуели не руши владу, него руши само вотум неповерења посланичке коморе, и ако не смеју бити чланови ни једне од обе коморе, чиме је постигнут ту прави парламентарни режим. (Види Опште Државно Право Дга Јул. Хачека издање 1909. свеска II. страна 102—106.)

Преглед садржаја:

	Страна
Предговор (Дра Милвоја Милединовића)	V—XVI
Право интерпелације	1
Увод	1
Општи део	3
Појам интерпелације	3
Историјски развитак интерпел. права	21
Француска	21
Енглеска	22
Аустрија	23
Немачка	25
Краљевина СХС	26
Угарска	30
Италија	33
Белгија	38
Шпанија	39
Португалија	40
Холандија	41
Данска	42
Русија	44
Шведска	45
Норвешка	47
Румунија	50
Чехословачка	52
Грчка	53
Бугарска	55
Пољска	56
Швајцарска	57
Северна Америк. Унија	58
Јапан	58
Перзија	59
Посебни део	59
Интерпелационо право Краљ. СХС	59
Додатак } Дра Милвоја Милединовића	79
Свршетак }	85

Штампарске погрешке :

- На страни 8. у 13. реду одозго уместо дан треба дом.
На страни 8. у Примедби уместо Хачека треба Розегер.
На страни 24. у Примедби² уместо др. Розегер стр. 85—86. треба 89.
На страни 25. у 13. реду одозго уместо наслов треба закон.
На страни 40. у Примедби¹ уместо Хачек стр. 75. треба 73.
На страни 48. у Примедби² уместо Хачек стр. 98. треба 99.
На страни 70. у Примедби² уместо стр. 11. и Хачек о. о. 155. треба 156.
На страни 80. у 2. реду одозго уместо ид треба од.

Изостали наслови у историском разитку интерп. права су:

- Француска на страни 21.
- Енглеска на страни 22
- Аустрија на страни 23.
- Немачка на страни 25.

Изостало на страни 23. у Примедби² Др. Розегер стр. 84—85. ово: Али се не сме спречити питање, у ком је жалба против личности једног Министра. Види: Парл. Интерп. Право Розегера стр. 40. Примедба 1.
На страни 23. у Примедби⁴ уместо др. Розегер стр. 84—85. треба Хачек стр. 116—117.

На страни 80. у 2. реду одозго код речи Турске изостала је ова примедба:
Да не изгледа парадоксно у Додатку: да Турска нема још право парл. интерп. право, наводимо да је она уставом 20/4. 1924. проглашена Парламент. Републиком са суверенитетом Народа, укинула већ 1908. године апсолутизам Султана повратком устава од 1876. а после ратова (1912—1918.), револуцијом у Ангори, укину и Вел. Нар. Св. 12/11. 1922. Султанат, па калифат (Мехмеда VI.); 8/4. 1924. шеријатске судове у светов. стварима; створи устав 20/4. 1924. Вел. Народна Скуп. (Бијик Милет Медлис) за легислативу, егзекутиву; **Извршни Савет** (Иџра векилери Хејети), за издавање наредаба и уз Нар. Скуп. иницијативу закона. И Председника Републике (Рекис Думбур) на 4 год. као и (парламент) за проглас. закона: Опште (шаредно) тајно, слоб. изаб. право по побеђује увек Народна Странка (Хали Фирхаси) и влада апсолутно, па је устав и парл. режим теорија (као и зем. закони скоро сви 1926. г. дописани и по туђем образцу, уз промену календара писменике одевања итд.)